

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**1929-1930 ARASI ATATÜRK DÖNEMİ KÜLTÜR VE
SANAT FAALİYETLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Olcay AYAROĞLU

İstanbul, 2024

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**1929-1930 ARASI ATATÜRK DÖNEMİ KÜLTÜR VE
SANAT FAALİYETLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Olca AYAROĞLU

Öğrenci No
2220056002

ORCID ID
0000-0002-1426-3843

Danışman
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “1929-1930 Arası Atatürk Dönemi Kültür ve Sanat Faaliyetleri: İstanbul Örneği”, başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 30/05/2024

Olca AYAROĞLU

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

30.05/2024

Enstitümüz *Tarih* Anabilim Dalı *Tarih* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2220056002 numaralı *Olca AYAROĞLU*'nun "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*1929-1930 Arası Atatürk Dönemi Kültür Ve Sanat Faaliyetleri: İstanbul Örneği*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14/05/2024 tarih ve 2024/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Me*** AY***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi So*** DU***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Su*** Er*** ÖZ***
(İstinye Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Olcay AYAROĞLU
Danışmanı : Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2024
Alanı : Tarih Anabilim Dalı
Anahtar Kelimeler : Atatürk, Kültür, Sanat, İstanbul

ÖZ

1929-1930 ARASI ATATÜRK DÖNEMİ KÜLTÜR VE SANAT FAALİYETLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Bu tez çalışması Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen inkılapların ve yeniliklerin kültür ve sanat politikalarına yansımalarını ve bu bağlamda 1929-1930 yılları arasında İstanbul'da gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetlerini incelemektedir. Atatürk'ün Türk toplumunda yapmak istediği hızlı ve köklü değişikliklerin etkilerinin görüldüğü bu dönem, kültür ve sanat alanında da önemli gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. Tez; kadınların seçme ve seçilme hakkı gibi kültürel dönüşümlerin yanı sıra, çağdaş resim, müzik, tiyatro, heykel ve mimari gibi sanatsal alanlarda gerçekleşen yeniliklere odaklanmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı ve önemi gibi sorulara yanıt verilmiştir. İkinci kısımda araştırmanın yöntemi ve modeli ortaya konmuştur. Araştırmanın üçüncü kısmında kültür ve sanat terimlerinin tarih içerisinde geçirdiği kavramsal dönüşüm ele alınmıştır. Dördüncü kısımda Cumhuriyet döneminde de yansımalarının görüldüğü İkinci Meşrutiyet'in kültür ve sanat ortamı incelenirken, Atatürk'ün kültür ve sanat politikalarına değinilmiştir. Beşinci bölümde ise 1929-1930 yılları arasında İstanbul'da gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetleri, döneme ait Cumhuriyet, Akşam, Son Posta gazeteleri ile Resimli Ay ve Muhit dergilerinin ışığında aktarılmıştır.

Name and Surname : Olcay AYAROĞLU
Supervisor : Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI
Degree and Date : Master's (Thesis), 2024
Major : History
Keywords : Atatürk, Culture, Art, İstanbul

ABSTRACT

CULTURE AND ART ACTIVITIES OF THE ATATÜRK PERIOD BETWEEN 1929-1930: THE CASE OF ISTANBUL

This thesis examines the reflection of the reforms and innovations on the cultural and artistic policies carried out under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk and, in this context, the cultural and artistic activities that took place in Istanbul between the years 1929 and 1930. This period, in which the effects of the rapid and radical changes that Atatürk wanted to make in Turkish society were seen, was also a time period in which important developments were experienced in the field of culture and art. Thesis, focuses on cultural transformations such as women's right to vote, as well as innovations in artistic fields such as contemporary painting, music, theatre, sculpture and architecture. In the first part, questions such as the purpose and importance of this research were answered. In the second part, the method and model of the research were presented. In the third part of the research, the conceptual transformation of the terms; culture and art throughout history is discussed. In the fourth part, while the cultural and artistic environment of the Second Constitutional Monarchy, of which reflections were also seen in the Republic period, was examined, Atatürk's cultural and artistic policies were mentioned. In the fifth part, the cultural and artistic activities that took place in Istanbul between the years 1929 and 1930 are conveyed in the light of the newspapers of the period; Cumhuriyet, Akşam, Son Posta and the magazines Resimli Ay and Muhit.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR iv

SÖZLÜK.....v

GİRİŞ1

1. İSTANBUL’UN ATATÜRK DÖNEMİ KÜLTÜR VE SANAT DİNAMİKLERİ GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırmanın Problemi4

1.2. Alt Problemler4

1.3. Araştırmanın Amacı5

1.4. Araştırmanın Önemi.....5

1.5. Sınırlılıklar6

2. ATATÜRK DÖNEMİ İSTANBUL’UNDA KÜLTÜR VE SANAT FAALİYETLERİNE METODOLOJİK YAKLAŞIM

2.1. Araştırmanın Yöntemi7

2.2. Araştırmanın Modeli7

2.3. Uygulama7

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması8

3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE EVRİLEN KÜLTÜR VE SANATIN KAVRAMSAL YOLCULUĞU

3.1. Kültür Kavramı9

3.2. Sanat Kavramı11

4. İKİNCİ MEŞRUTİYET’TEN CUMHURİYET’E KÜLTÜR VE SANAT ORTAMI

4.1. İkinci Meşrutiyet Dönemi Kültür ve Sanat Ortamı14

4.2. Atatürk Dönemi Kültür, Sanat Ortamı ve Politikaları19

5. 1929-1930 YILLARI ARASINDA ATATÜRK DÖNEMİ İSTANBUL’UNDA KÜLTÜR VE SANAT FAALİYETLERİ

5.1. 1929 Yılı İstanbul’unda Kültür ve Sanat Faaliyetleri	42
5.1.1. Eğitim.....	42
5.1.2. Sergi	47
5.1.3. Bayram Etkinlikleri.....	50
5.1.4. Değişen Kadın İmajı	53
5.1.5. Sosyal Yaşam ve Aktiviteler.....	55
5.1.6. Edebiyat	57
5.1.7. Heykel.....	58
5.1.8. Konser	58
5.1.9. Mimari	60
5.1.10. Opera.....	61
5.1.11. Sinema	62
5.1.12. Tiyatro.....	65
5.2. 1930 Yılı İstanbul’unda Kültür ve Sanat Faaliyetleri	69
5.2.1. Eğitim.....	70
5.2.2. Sergi	72
5.2.3. Bayram ve Tören Etkinlikleri	74
5.2.4. Değişen Kadın İmajı	77
5.2.5. Kurumsal Faaliyetler.....	81
5.2.6. Yerli Malı ve Milli Tasarruf	82
5.2.7. Sosyal Yaşam ve Aktiviteler.....	83
5.2.8. Edebiyat	85
5.2.9. Heykel.....	85
5.2.10. Konser	86
5.2.11. Mimari	88
5.2.12. Opera.....	89
5.2.13. Sinema	90
5.2.14. Tiyatro.....	94
SONUÇ	99
KAYNAKÇA.....	103

EKLER

Ek-1: Resim ‘El İşleri Sergisi’	116
Ek-2: Resim ‘Zeybek Oyunu’	117
Ek-3: Resim ‘Kadıköy Kız Orta Mektebi Talebeleri’	118
Ek-4: Resim ‘Ayasofya Camii Milli Tasarruf’	119
Ek-5: Resim ‘Güzellik Yarışması’	120
Ek-6: Resim ‘Atatürk’	121

KISALTMALAR

CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb.	: ve benzeri

SÖZLÜK

Libretto: Bir operanın sözlerinin yazılı bulunduğu kitap.

Operet: Eğlenceli, hafif konulu, içinde bestesiz konuşmalar bulunan sahne eseri.

Tuluat: Doğaçlama.

Varyete: Şarkı, dans, hokkabazlık, temsil gibi aralarında ilişki bulunmayan farklı oyunlardan oluşan gösteri.

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde bir milletin yeniden var olma mücadelesinin verildiği Kurtuluş Savaşı, bütün yoksunluklara ve olumsuzluklara rağmen Türk Milletinin emperyalist devletlere karşı kesin zaferi ile sonuçlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa Türk Milletini bekleyen en büyük tehlikenin cehalet olduğunun bilincinde, kurmay subay zekâsı ve savaş zamanlarında da çok defa kanıtlamış olduğu çok iyi bir stratejist olmasından faydalanmış, satranç oyuncusu hassasiyeti ile atılması gereken her adımı planlamış ve yalnızca bir düşünce adamı olmadığını gerçekleştirmiş olduğu devrimler ile ispat etmiştir.

1923 yılında gelen Cumhuriyet'in ilanı, yalnızca siyasi bir devrim olarak kalmamış, Türkiye tarihinde kültürel ve sanatsal bir dönüşümün başlayacağını da habercisi olmuştur. Ulusal kimliğin yeniden inşa edildiği ve betimlendiği bu dönem, modern bir Türk devletinin yeniden yükselmesini sağlamak adına kararlı çabaların da yansıması olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde hareket eden meclis, yalnızca yeni bir siyasi rejim kurmakla kalmamış, bunun yanında Türk toplumunun yüzlerce yıllık geleneksel anlayışından gelen, çağdaş uygarlık seviyesine uygun düşmeyen kısımlarından kurtulmasını sağlayacak ancak bununla birlikte Türk kültür yapısının iyi yönlerini de bünyesine katarak yeniden şekillendirilmesi adına, önemli politikalar ve uygulamalara imza atmıştır.

Modern Türkiye'nin inşasında kültür ve sanatın oynayacağı kilit rolün farkında olan Atatürk, bu alanda atmış olduğu adımları da çokça dile getirdiği çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkmak gayesi doğrultusunda atmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ve ardından gelen inkılaplar; milli bir kimlik oluşturulması ana fikri ekseninde, dönemin kültür ve sanat politikalarının temel yapı taşlarını oluşturmak üzere tasarımılanmışlardır. Modern bir eğitim sisteminden kılık ve kıyafete getirilen yeniliklere, laikliğe, kadının yaşayan bir organizma olan toplumun dinamiklerinden birisi haline getirilmesinden yanlış anlaşılmalara ve değerlendirilmeler neticesinde Türk kültüründe kendisine fazla yer bulamayan resim ve heykel gibi güzel sanatlara varana kadar birçok yenilik yapılmıştır. Türk dilini ifade etmekte yetersiz kalan Arap harf sistemi değiştirilmiş, yerine Latin harflerine geçiş yapılarak okuryazarlık

oranın arttırılması amaçlanmıştır. Yapılan her inkılap kendisinden sonra gelecek yeniliğe dayanak oluşturmuş, birbirinden güç alan inkılaplar ise sağlam kökleri olan bir Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini inşa edilmesini sağlamıştır.

Atatürk'ün önceliği, hızla gerçekleşen modernleşme çalışmalarının kendi öz kimliğini koruyan bir Türkiye Cumhuriyeti içerisinde, devletin halktan kopuk değil aksine büyük bir uyum içerisinde hareket edeceği bir sistem tasarlamak olmuştur. Bu anlayış doğrultusunda milli Türk kültürünü yükseltmek ve ona daima ileriye hedefleyen bir süreklilik kazandırmak, genç cumhuriyetin başlıca ülküleri arasında birinci sıradaki yerini almıştır. Atatürk, Türkiye'yi dayanıklı, üst kültürlü ve muhasır medeniyetler seviyesinde öncü bir ülke haline getirmeyi ülkü edinmiş, bu kapsam ve kavrayış içerisinde de önceliği milli bilinci ve kültürü kuvvetlendirmeye vermiştir.

Cumhuriyetin ideallerinin daha iyi anlaşılması, Türk toplumunun ortak aklında kabul görmesi ve benimsenmesi fikriyle Erken Cumhuriyet Dönemi kültür politikaları, milli bir bilinç ve kimlik meydana getirebilmek amacıyla sanatın etkin gücünden yararlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün anlayışında, gerek kültür ve sanat kurumlarının oluşturulmasında gerekse kültür ve sanat faaliyetlerinin icra edilmesi aşamasında muhasır medeniyetler örnek alınırken taklitçilikten kaçınılmıştır. Türk milletinin karakteristik yapısına uygun olduğu düşünülen kısımlar yine milletin öz fazileti ile yoğrularak kendisinden çok uzak olmayan ve dünya ölçeğinde kabul gören bir anlayış çerçevesinde hareket edilmiştir.

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde kültür ve sanat ortamı, Atatürk'ün yakmış olduğu meşalenin altında gerçekleştirilen devrimlerle birlikte yeniden biçimlenmiştir. Uygulanan politikalar ve gerçekleştirilen inkılaplar kültür ve sanatın evrimini başlatırken, bir çığ etkisi ile kendisinden bir adım sonra gerçekleşecek olan sanat ve kültür faaliyetlerinin de zeminini hazırlamıştır. Bu atılımlar meydana getirilen yeni Türkiye'nin kültür ve sanat sahnesinin de ulusal ve milletlerarası düzeyde de içeriği zengin, daha nitelikli ve güçlü olmasını sağlamıştır.

Atatürk önderliğinde gerçekleşen büyük bir dönüşümün yaşandığı, modernleşme çabalarının hız kazandığı Erken Cumhuriyet Döneminde İstanbul, kültür ve sanat alanında oynadığı etkin rol ile değişime öncülük eden şehirlerin

başında gelmiştir. Tarihi süreç içerisinde farklı medeniyetlere ev sahipliği yaparak ve farklı kültürleri bir araya getirerek muazzam bir kültürel zenginliği barındıran İstanbul, imparatorluklara da başkent olarak görev yapmış olması sebebi ile kültürel çeşitliliğinin yanı sıra sanatsal alanda da öncü olmuştur. Antik dönemlerden günümüze ulaşan eserlere de ev sahipliği yapan İstanbul, Osmanlı'nın fethi ile de yeni bir döneme girerek edebiyat, müzik ve mimari gibi alanlarda cazibe merkezi haline gelmiştir.

Erken Cumhuriyet Döneminde kültür ve sanat alanında yaşanan köklü değişikliklerin yansımalarını da yine Türkiye'nin kültürel nabzının attığı İstanbul'da görmek, imparatorluklar şehrinin bu dönemin önemli bir tanığı olması açısından kaçınılmaz olmuştur. Kültür ve sanat tarihimizi yeniden şekillendirecek olan Latin harflerinin kabulü ve gerçekleşecek dil devriminin müjdesi, Falih Rıfkı Atay'ın da anılarında belirttiği gibi Gülhane Parkı'nda verilmiştir.

Türkçe'nin daha etkin bir şekilde kullanımını, ülkedeki okuma yazma oranının artırılması ve dilin yabancı unsurlardan temizlenmesi amacıyla gerçekleştirilen dil devriminin yansımaları, kültür ve sanatın her alanında görülürken edebiyattan tarih yazımına varana kadar kültür ve sanat tarihi açısından da yeni bir dönemin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Ulusal kimliğin oluştuğu kültür ve sanatın dünya standartlarında ve modern bir çerçevede şekillenmeye başladığı bu dönemde İstanbul, tarihi zenginliği, kültürel mirası ile bu sürecin kalbinde yer almış, dönüşümün gerçekleştiği Türkiye sahnesinde başrol görevlerinden birinin sorumluluğunu üstlenmiştir. Günümüzde hali hazırda devam eden kültür ve sanat alanında gerçekleştirilen etkinlikler, İstanbul'un Erken Cumhuriyet Döneminden miras aldığı zenginliği yaşatmaya devam ettiğinin bir göstergesi olurken, çağdaş kültür ve sanat dünyasının ülkedeki merkezi olarak öncü konumunu sürdürmektedir.

1. İSTANBUL’UN ATATÜRK DÖNEMİ KÜLTÜR VE SANAT DİNAMİKLERİ GENEL ÇERÇEVESİ

Birinci kısımda araştırmanın problemi, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları gibi soruları cevap verilerek tezin genel çerçevesi çizilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırma, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde 1929-1930 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleşen kültürel ve sanatsal atılımların, İstanbul şehrine yansımalarını mercek altına almaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde gerçekleştirilen modernleşme çabalarının yoğun olarak yaşandığı bu zaman aralığı, kültür ve sanat alanlarında derin izler bırakırken, İstanbul da bu değişimlerin merkezinde yer almıştır.

Araştırmanın temel problemi, Atatürk döneminde İstanbul’da gerçekleşen kültürel ve sanatsal dönüşümün niteliklerini, tesirlerini ve bu değişimlerin toplumsal ve tarihsel bağlam içerisindeki yerini kavramak ve izahat etmektir. 1929-1930 yılları arasında İstanbul’da yayımlanan üç gazete ve iki derginin ayrıntılı analizinin yapılacağı bu araştırma ile bu dönemde ortaya çıkan sanat değeri taşıyan eserlerin ve gerçekleşen kültürel faaliyetlerinin gün ışığına çıkması amaçlanmıştır. Bu inceleme, modern Türkiye’nin kültür ve sanat kapsamında devralmış olduğu mirasın anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

1.2. Alt Problemler

Kültür ve Sanat Politikaları: Dönemin içerisinde Türk Devleti’nin Atatürk liderliğinde uyguladığı kültür ve sanat politikaları nelerdir?

Kültürel Değişim ve Topluma Yansımaları: Yapılan inkılapların kültürel ve sanatsal değişime katkıları ve topluma yansımaları neler olmuştur?

Sanatçılar ve Aydınlar: Erken Cumhuriyet Döneminde aktif rol almış sanatçılar ve aydınların eserleri ve düşünceleri kültür ve sanat ortamını ne derecede etkilemiştir?

Basın: İncelenen gazete ve dergiler dönemin kültürel ve sanatsal etkinliklerini ne derecede anlatmış ve Atatürk dönemi kültür ve sanat politikalarını ne derecede yansıtmıştır?

Alt problemlerin her biri, dönemin kültür ve sanat ortamını daha iyi idrak edebilmek, zamanın ruhunun (zeitgeist) kültür ve sanat üzerindeki etkilerinin betimlendiği bir resim çizmeye yardımcı olmuştur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, İstanbul'da 1929-1930 yılları arasında gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetlerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, bu bağlamda toplumsal etkilerini gözlemlemek, bahsi geçen yıllar arasında İstanbul'da yaşanan kültür ve sanat alanındaki dönüşümleri basın organlarıyla belgelendirerek, dönemin karakter analizinin yapılmasını sağlamak olacaktır. Araştırma, Atatürk döneminde merkezi yönetim tarafından ortaya konulan kültür ve sanat politikalarının, İstanbul'un kültürel ve sanatsal etkinliklerinde ne derecede etkili olduğunu ve bu politikaları ne kadar yansıttığını göstermeyi hedeflemektedir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ulusal Tez Merkezi arşivinde yapılan araştırmalar neticesinde, doğrudan ya da dolaylı olarak konu ile alakalı bulunan tez çalışmaları incelenmiştir. Bu çalışmalar içerisinde farklı disiplinlerden Şerika Gedikli'nin 2001 yılında Gazi Üniversitesinde yaptığı 'Atatürk Dönemi Sosyo-Kültürel Yapılanma ve Değişimler', Aygül Kılınç'ın 2005 yılında Malatya İnönü Üniversitesinde yaptığı 'Atatürk Dönemi Kültür Politikasının Türk Toplumsal Yaşamına Etkileri ve Katkıları', Cem Genç'in 2022 yılında Kırıkkale Üniversitesinde yapmış olduğu 'Atatürk Dönemi Sanat Politikası ve Türk Resim Sanatı' isimli yüksek lisans tezlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar, Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinin kültür ve sanat ortamı içerisinde İstanbul'a yer verse de 1929-1930 yılları arasında gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetlerine kapsamlı bir bakış açısı geliştirilmesini sağlamamıştır.

1929-1930 yılları, modern bir devlet kurma sürecinin en kritik evrelerinden biri olmuş, her alanda yeniliklerin gerçekleştiği, kültürel ve sanatsal anlamda sağlam temellerin atıldığı, milli devlet fikrinin ön plana çıkartıldığı bir dönem olmuştur. İstanbul'da gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetlerine kapsamlı bir anlayış sunan bu çalışma, Atatürk'ün kültürel reformlarının yansımalarının çağdaşlaşma sürecine yaptığı etkiyi anlamakta büyük önem arz etmektedir. Yaşanan değişimin sosyokültürel etkilerine dönemin basın yayın organları aracılığıyla ulaşılması, kültür başkenti olarak anılan İstanbul'un sanat ve kültür hayatına derin bir bakış açısı sunması açısından önemli rol oynamaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamının sınırlılığı, 1929-1930 yılları arasındaki süreci kapsamaması ve belirli gazete ve dergilerin kaynak dâhilinde olmasıdır. Bu bağlamda ortaya çıkan bulgular bahse konu gazete ve dergiler ile sınırlı kalmıştır.

2. ATATÜRK DÖNEMİ İSTANBUL’UNDA KÜLTÜR VE SANAT FAALİYETLERİNE METODOLOJİK YAKLAŞIM

İkinci kısımda araştırmanın yöntemi, modeli, uygulandığı, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması soruları cevaplandırılarak, izlenecek metodolojik yaklaşım ortaya konulmuştur.

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Literatür tarama yönteminin esas alınarak tarihsel belgeler, daha önce yayınlanmış kitap ve makaleler ile döneme ait gazete ve dergilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi bu araştırmanın yöntemini oluşturmuştur.

2.2. Araştırmanın Modeli

“1929-1930 Arası Atatürk Dönemi Kültür ve Sanat Faaliyetleri: İstanbul Örneği” konulu tez çalışması başlığında yer alan anahtar kelimeler baz alınarak, çalışmanın yapısını oluşturacak kitaplar, makaleler, internet kaynakları, gazeteler, dergiler ve döneme ait resmi kurum belgeleri (TBMM Zabıt Cerideleri vb.) ve arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler ışığında kapsamı oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın temeli nitel araştırma tekniğine dayandırılarak tarihsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Model, belirlenen dönem içerisinde İstanbul’da gerçekleşen kültür ve sanat etkinliklerinin detaylı bir şekilde incelenerek anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

2.3. Uygulama

Araştırma II. Meşrutiyet sonrası kültür ve sanat ortamına ait literatür taraması ile başlayarak Atatürk döneminde uygulanan kültür ve sanat politikalarının geniş ölçekli bir haritasını çizmektedir. Son kısımda ise İstanbul’da gerçekleşen kültür ve sanat etkinliklerini odağına almaktadır.

2.4. Verilerin Çözömlenmesi ve Yorumlanması

Toplanan veriler nitel analiz yöntemi kullanarak çözümlenerek, dönemin kültürel ve sanatsal faaliyetlerinin, Atatürk liderliğinde modern bir ölke yaratma fikri kapsamında gerçekleştirilen yeniliklerin etkisinin ortaya konulmasını amaçlanmıştır.

3. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE EVRİLEN KÜLTÜR VE SANATIN KAVRAMSAL YOLCULUĞU

Kültür kelimesi tarihi süreç içerisinde farklı dönemler ve farklı bakış açılarında kendisine atfedilen değişken anlamlarda kullanılmıştır. Anlamına yüklenen soyut kavramlar; kültür kavramının geniş ölçekli, zengin olarak kullanımını sağlarken, kelimenin anlam bakımından yaşadığı büyük değişimin de başlangıç noktası olmuştur. Kültür teriminin insanın yetiştirilmesi, işlenmesi ve eğitilmesi gibi anlamlarda ilk kez kullananların Romalı filozoflar Cicero ve Horatius olduğu belirtilirken, Cicero kültürü insan nefsinin terbiyesi, belirli ilkelere uygun davranması ve kişilik sahibi olması olarak yorumlamıştır.¹

İnsanın kendini ifade etme isteği ve yaratma arzusu, en dikkate değer niteliklerinin başında gelmektedir. Sahip olduğu sofistike yapı insanda içgüdüsel olarak dışavurum ihtiyacı doğururken, üretkenliğini ve yeteneklerini kullanarak kendini ifade edebilmesini sağlamıştır. Bu ifade biçimlerinden biri sanat olmuş ve sanatın tarihi insanın tarihiyle birlikte yol almıştır.²

3.1. Kültür Kavramı

Kültür, Latince bir fiil olan ‘colere’ kelimesinden türetilmiş, ‘colere’ ise Latince de ki anlamı itibarı ile işlemek, yetiştirmek düzenlemek, ekip biçmek, inşa etmek, eğitmek, iyileştirmek gibi birçok farklı anlamı üzerinde taşıyan geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir.³ Colere fiilinden türetilen cultura da Romalılar tarafından doğanın olağan döngüsünde büyüyen bitkilerden ayırt edilebilmesi amacı ile insanın kendi emeği ile ekip, büyütüp, yetiştirdiği ekinleri tanımlamak için kullanılmıştır. Romalı felsefeciler de eğretilme yöntemini kullanarak temel anlamı

¹ Ayça Bakiner Çekin ve Hasan Çalışkan, ‘Dil ve Kültür Üzerine’. *Language Teaching and Educational Research*, 3(1), 2020, s. 165.

² Meral Batur ve Elif Kuyucuk, ‘Mağara Resimlerinden Günümüze Ulaşan Dışavurumcu Sanat’. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 8(2), 2023, s. 80.

³ Eren Özbadem ve Mustafa Hakkı Ertan, ‘Batı Balkan Göçmenlerinin Pandemi Süreci ile Birlikte Değişen Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi’. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 4(2), 2022, s. 109.

ekip, biçip, yetiştirmek olan kültür kelimesini, insanın şekillendirilip, büyütülmesi ve eğitilmesi gibi anlamları ile ilk kez kullanılmasını sağlamışlardır.⁴

17. yüzyılda kültürü bugünkü anlamına yakın bir biçimde ilk kez kullanan doğal hukuk düşünürü Samuel Von Pufendorf, kültürü doğaya karşıt ve belirli bir toplumsal anlam içerisinde etken faktörünün insan olduğu eserlerin tamamı olarak nitelendirmiştir.⁵ 18. yüzyılda yaşayan Alman filozof Kant, kültürü tanımlarken insanın mantıksal ve dünyayı bu pencereden algılayan bir varlık olmasından kaynaklı hür iradesi ile gerçekleştirebileceği gayelerin ve ideallerin bir bütünü oluşu sonucuna ulaşmıştır. Alman düşünür Herder, geniş bir perspektiften değerlendirdiği kültürün bir milletin ya da halk topluluğunun yaşam tarzı olduğu görüşünü benimsemiştir.⁶

19. yüzyılın ikinci yarısında Antropolog Edward Tylor ‘İlkel Kültür (1871)’ isimli kitabında kültür için; inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve insanın kendinde geliştirdiği her türden yetenek ve becerinin bu kapsamda olduğu düşüncesini savunmuştur.⁷

Kültür kavramı farklı diller ve farklı disiplinler içerisinde anlam ve kullanım alanı açısından geniş bir anlam yelpazesine sahip olması sebebiyle karmaşık kelimelerden biri olarak gösterilmektedir.⁸ Kültür kelimesinin karşılığı olarak Türkçede ise ekin kelimesi gösterilmektedir. Fakat gerek kamusal alan gerekse de sosyal hayatın içerisinde olsun Fransızcadan dilimize geçen kültür sözcüğü kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan tanımlarda; tarihsel toplumsal süreç içerisinde insanın yaratımlarının tümü, belli bir grubun ya da topluma ait ortak fikirler ve sanat yapıtlarının tamamı gibi anlamlara gelmektedir.⁹

⁴ Pelin Tekin, ‘Yansıma Kültürü Üzerine’, *1. Ulusal İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü Lisansüstü Araştırmalar Kongresi*, Füsün Alver(ed.), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2021, s.58.

⁵ Özlem Arda, ‘Etnografik Belgesel Filmin Kültür Aktarım İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme’. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*. 5(1), 2020, s.51.

⁶ Ahmet Saylık, ‘Hofstede’nin Kültür Boyutları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması; Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması’. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 8(3), 2019, s. 1862.

⁷ Madalina Dan, ‘Culture as a Multi-Level and Multi-Layer Construct’. *Review of International Comparative Management*, 21(2), 2020, s. 227.

⁸ İbrahim İpek, ‘Sosyolojik Bağlamda Kültür-Dil İlişkisinin Uluslaşma Sürecindeki Etkisi’. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 3(2), 2019, s.74.

⁹ Melis Aycan, & Rıfat Günday, ‘Fransa ve Türkiye’nin Çokkültürlülük Yaklaşımları’. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 2023, s. 1242.

Ziya Gökalp, kültür kelimesi yerine hars sözcüğünü tercih etmiştir. Medeniyeti uluslararası, kültürü ise milli olarak değerlendirmiştir.¹⁰ Atatürk medeniyet ve kültürün birbirinden ayırt edilmesinin güçlüğüne dikkat çekerken böyle bir ayrımın da lüzumsuz olduğunu dile getirmiştir. Bulunduğu tespitin daha iyi anlaşılması için harsın tarifini de yapan Atatürk, bir toplumun devlet hayatında, düşünce hayatında yani ilimde, sosyal anlamda ve güzel sanatlarda, ziraatta, ekonomik hayatta, ticarete, kara, deniz ve hava ulaşımında yapabildiklerinin toplamı olarak belirtmiştir.¹¹

Sonuç olarak kültür kavramı, toplumun doğayla, farklı milletlerle ve kendi üyeleri arasında kurduğu ilişkileri kapsarken evrensel, ulusal ve devamlılık özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlayış ve kavrayış her toplumun yapısından kaynaklı olarak farklılık gösterdiğinden kültür de farklı toplumlarda ayırt edici özellikler kazanır. Hars ve medeniyeti ayıran tanıma yakın bir ifade ile İngilizcede yer alan ‘culture’ ve ‘civilization’ kelimelerinin farklı kullanımları ve tanımları da yapılırken, bu ayrımın füzuli olduğunu düşünen yaklaşımlar da yer almaktadır. Kültür düşüncesinin medeniyet ve uygarlık gibi kelimelerle bağdaştırılması ise iç içe geçmiş ve birbirini kapsayan girift yapısının bir yansımasıdır.¹²

3.2. Sanat Kavramı

Sanat kelimesinin tarihsel süreç içerisinde edinmiş olduğu anlamlar, insanın meydana getirdiği ürünlerin, doğanın ürünlerine kıyasla belirlenmesini sağlayan teknik ustalık ve duyularımız ile algıladığımız özneleri kendi tabiatının hükümlerine göre sıralamaya yönelik özel sezgilerin arasındaki ayrılmanın tabii bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Sanat ve sanatla birlikte ortaya çıkan unsurlar toplumlar arasında farklı şekillerde ve biçimler de algılanıp değerlendirilseler de insanlık tarihi boyunca var olmayı sürdürmüşlerdir.¹³

¹⁰ Durmuş Günay, ‘Medeniyet Kavramını Açıklamak İçin Bir Yaklaşım’. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 72, 2020, s. 78.

¹¹ Aydın Sayılı, ‘Atatürk ve Milli Kültürümüz’. *Erdem*, 6(17), 1990, s.325.

¹² Pelin Babaoğlu & Çiğdem Akman, ‘İnsan Hakları Bağlamında Kültürel Mirasın Korunması Açısından Dijital Uygulamaların Kullanımı’. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 2023, s. 1145.

¹³ Serap Ünal, ‘Estetik-Sanat-Zanaat Yaklaşımıyla Seramik Sanatı Üzerine Düşünceler’. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 2021, s. 197-198.

Antik Yunanda sanat kelimesi olarak kullanılan ‘techne’ kavramı, günümüz dünyasında sanatın karşılığı olan resim, heykel, müzik vb. gibi dalları değil daha geniş ölçekte bir alanı ifade etmektedir. Heykeltıraş tarafından yapılmış bir heykele ya da ressamın elinden çıkan bir resme ‘techne’ denildiği gibi, marangozun yapmış olduğu işte aynı kapsamda değerlendirilmiştir. Roma İmparatorluğu’nda sanat kelimesine karşılık olarak ‘ars’ sözcüğü kullanılmıştır.¹⁴

Yunanca techne; daha önceden belirlenmiş bir taslak doğrultusunda gayesi yeni bir ürün meydana getirmek olan marifet, ustalık anlamına gelmektedir. Herhangi bir hammaddeyi el becerisi ile işlenmesi ve fayda ereği gözetilerek ona şekil verilmesi ifadesinde, ars ile techne birbirine yakın, anlamdaş kelimeler olarak benimsenmişlerdir. Platon ve Aristoteles gibi antik düşünürler sanat kavramını geniş anlamında kullanmışlar, Aristoteles sanatı zekâ süzgecinden geçirildikten sonra insanın bir eser yaratmasını sağlayan yetenek olarak tarif etmiştir. Antik dönemde teknik nesneler ile sanat yaratımları arasında farklılık gözetilmediği gibi sanatçı ve zanaatkâr arasında bir ayırım yapılmadığı görülmektedir.¹⁵

Techne kelimesinin Latince sözlüğünde ‘ars’ olarak çevirisi, yine bu kökenden gelen dillerde de ‘art’ olarak literatüre geçmiştir. Türkçe de ise kelimenin karşılığı sanat olarak kullanılmıştır.¹⁶

Arapça “sana’a” fiilinden türetilen sanat; İnsanların duyuları ile algıladıkları hadiseleri, güzellikleri estetik kaygısı gözetilen bir üslupla ifade edilmesi olarak en yaygın anlamı ile kullanılmaktadır.¹⁷

18. yüzyılla birlikte güzel sanatlar kavramı el işçiliği gerektiren zanaat kavramından kopartılarak dikkate alınmaya başlanmış, sanatın günümüzdeki ifade ettiği anlam doğrultusunda kullanımının ateşleyicisi olmuştur.¹⁸

Sanatın hangi nedenlerle yapıldığı, kelime karşılığının tam olarak ne olduğu gibi sorular farklı tanımlamaların ya da farklı yorumların ortaya çıkmasına neden

¹⁴ Feryal Şimal Güneş, ‘Platon Sanata Neden Sansür Uyguladı?’. *Dört Öge*, (20), 2021, s. 72.

¹⁵ Nejat Bozkurt, *Sanat ve Estetik Kuramları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.17.

¹⁶ Osman Törer, ‘Hayalet Orkide-Mantar ve Teknoloji-Sanat İlişkisi’. *Journal of Arts*, 2(3), 2019, s. 153.

¹⁷ Gülcan Abbasoğulları, ‘Bazı Mimarî Yapılar ve Tamamlayıcı Öğelerin 16. Yüzyıl Osmanlı Şiirine Yansımaları’. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 2021, s. 685.

¹⁸ Harrison Farina & Cassandra Hill, ‘Sustainable Pasts, Edible Futures Learning To Craft A Livable World Through Plant-Techne’. *Studi Di Estetica*, 24, 2022, s. 44.

olsa da değişmeyen yegâne şey işin temelinde yatan ifade etme isteği olmuştur. İster tarih öncesi dönemler isterse de günümüze kadar geçen süreçte farklı dönemler olsun zamanın ruhunda ve sanatsal anlayışında insanın kendini ifade etme arzusu ve yaratmak, değişmeyen tek şey olarak kalmıştır.¹⁹

¹⁹ Meral Batur & Elif Kuyucuk, a.g.m., s. 80.

4. İKİNCİ MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E KÜLTÜR VE SANAT ORTAMI

İkinci Meşrutiyet, Türk modernleşmesinin aşamalarından biri olarak görece özgürlük ortamı sağlasa da gerçek anlamda istibdadı tam anlamıyla yok edemezken, hürriyetçi bir rejimin de tam manasıyla uygulamaya konulmasını sağlayamamıştır. Cumhuriyet'in laboratuvarı olarak da nitelendirilen Meşrutiyet Dönemi, asırlarla ifade edilen İmparatorluk kültüründen, egemenliğin halka verildiği bir döneme geçişin arasında köprü görevi görmüştür. Meşrutiyet'in ilanının ardından gelen dönüşüm çabalarının büyük ekseriyeti deneme ya da fikir aşamasından öteye geçemezken, Cumhuriyet döneminde merteye atlayarak hayata geçirilmiştir.²⁰

4.1. İkinci Meşrutiyet Dönemi Kültür ve Sanat Ortamı

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908 tarihi, tanzimatla birlikte başlamış olan aydınlanma ve batılılaşma çabalarının elit sınıftan alt katmanlara doğru yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda özellikle toplumsal hayatı şekillendiren kurumlarda değişikliğe sebep olmuştur. Değişimin temelinde yatan en büyük sebep ise bozulan kurumların günün ihtiyaçlarına göre tekrar elden geçirilerek devletin kudretli olduğu dönemlerdeki haline getirme isteği ve toplumu sürekli devinim halinde olan medeniyet seviyesine hazır hale getirme fikri yatmaktadır.²¹

İkinci Meşrutiyet'in işaretleri cemiyet hayatında gözlemlenmektedir. Piyano çalmak, dans etmek, düzenlenen geziler ve Fransızca öğrenimi gibi konuların dikkate değer detaylar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Kız çocukları da öğrenim hayatının içerisinde daha fazla yer almaya başlamıştır. İstanbul'da ilk defa sinema gösterimi yapılmaya başlanırken, sanat eğitime duyulan ihtiyaç sonucu 1883 yılında ilk güzel sanatlar okulu olarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ardından, sanat eğitimi için 1914 yılında "Darülbey-i Osmani" ve ardından iki yıl sonra "Darüelhan" ilk konservatuvar olarak hizmet vermeye başlamıştır.²²

²⁰ İbrahim Bozkurt, 'II. Meşrutiyet'i Yeniden Düşünmek'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 2009, s. 292-293.

²¹ Osman Gündüz, 'II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Romanında Yeni Açılımlar'. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 2006, s. 101.

²² Derya Uzun Aydın, 'Osmanlı'nın Son Dönemi'nde Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatına Genel Bir Bakış'. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 2013, s. 6.

Siyasi yaşamın ve düşünce dinamiklerinin çok hareketli olduğu bir tarih olan İkinci Meşrutiyet Dönemi, birçok derneğin kurulmasına sahne olurken, gazete ve dergiler aracılığıyla insanların düşüncelerini ve ideallerini tartışılabildiği bir ortam oluşmasını sağlamıştır. Göreli olarak özgür bir çevre oluşması, muhtelif sebeplerle Osmanlı topraklarından ayrılmak zorunda olanların geri gelmesi, akabinde Balkan savaşları ve savaşın sebep olduğu göçler, toplumsal açıdan farklı fikirlerin ve bakış açılarının ortaya çıkmasına, büyümesine ve tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Bu zaman diliminde Batıcı, Türkçü, İslamcı perspektifler, ekinsel ve tarihin içerisinden almış oldukları miraslarını nakşederek en üst düzeye çıkartmıştır.²³

Meşrutiyet döneminin en ehemmiyetli ve enteresan kısmı, entelektüel ve kültürel hayatın, ortamın her türlü zor koşullarına rağmen canlılığını korumayı başarması olmuştur. Meşrutiyet'in ilanından iki gün sonra 25 Temmuz sabahı, İkdam gazetesi 60.000, Sabah gazetesi ise 40.000 adet basılmıştır. Aynı günün öğleden sonrasında ise gazeteler normal satış rakamının katlarca fiyatına satılarak halkın yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Sürgündeki yayın organlarından bazıları İstanbul'a tekrar dönerken edebiyat, siyaset ve diğer türden birçok dergi yayın hayatına başlamıştır. Uzun yıllar boyunca baskılanarak susturulmaya çalışılan sesler, aleni bir şekilde fikrî olarak yükselmeye başlamıştır. 1909 yılı Nisan ayında gerçekleşen askeri ayaklanma her ne kadar basın üzerinde kontrolünü tekrar ele alsada da ittifakçıların uygulamış oldukları baskı ve zulüm politikaları ve savaşların getirilmiş olduğu kötü koşullar dahi yeni fikirler ve bunları ifade etmenin ateşini zayıflatmakta yetersiz kalmıştır.²⁴

Toplumsal elit kesimi olarak nitelendirilen üst sınıfa mensup kentli kadınların sosyal yaşamında ortaya çıkan değişimler, yeni hayat usulleri, Avrupa odaklı kıyafet tercihleri ve sosyal alanla alakaları, Osmanlı ressamı tarafından yapılan eserlerden gözlemlenmiştir.²⁵ Figürlü kompozisyon çalışmalarında ilk kez kadın imgesine yer veren Osman Hamdi Bey, oryantalist bir bakış açısı içerisinde olmuştur. Osman Hamdi Bey'in oryantalizm anlayışı Batı'nın düşündüğü şekliyle doğunun erotik

²³ Muhammet Şahin ve M. Ahmet Tokdemir, 'II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler'. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 2011, s. 852.

²⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 230.

²⁵ Özgür Ceren Erişti, 'Geç Dönem Osmanlı Resim Sanatında Kadın İmgesinin Temsili'. *Moment Dergisi*, 2(2), s. 61.

tarafını, hamamlarını, çarşaf giyen kadınlarını, dilencisini, fakirlik ve pejmürde halini yansıtmak olmamıştır. Bunların aksine ülkesinin kültürel yelpazesinin genişliğini, sanat eserlerini, mimari değerlerini, sosyal yaşamın içerisindeki sıcak yönlerini, Türk insanının inancındaki samimiyeti resmetme yolunu seçmiştir.²⁶ Kadını cinsel bir simge olarak yansıtan oryantalist bakış açısından uzaklaştıran Osman Hamdi Bey, kültür seviyesi yüksek, entelektüel bir kadın kesitinde betimlemiştir. Kamusal alanlarda kadının erkeklerle eşit düzeyde yer aldığına atıfta bulunan çalışmalar ortaya koymuş, bu doğrultuda resmedilen kadınlar devletin izin verdiği sınırlar çerçevesinde ve dini kaidelerin izin verdiği ölçüde eserlere yansıtılmışlardır.²⁷

1914 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin gerçekleştirmiş olduğu sınavda başarı göstererek Paris, Almanya ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri ve şehirlerinde eğitim gören sanatçılar, 1914 kuşağı olarak adlandırılmış, patlak veren Birinci Cihan Harbi sebebiyle yurda geri dönmüşlerdir. Her ne kadar Fransız izlenimcilerden etkilenseler de farklı teknik özellikler geliştiren sanatçılar, meşrutiyet dönemi kadınlarını resmetmişlerdir. Türk resim sanatının geçirdiği büyük değişimin mimarları olan, Osmanlı resim cemiyetinin ilk kadın üyesinden biri Mihri Rasim'in de içerisinde yer aldığı 1914 Çallı kuşağı, kadın simgesi açısından farklı bakış açılarını Türk resmi sahnesine taşımışlardır. 1914 kuşağı yapmış oldukları ilk resimlerde kadını tek başına ya da kadınlarla bir arada göstererek resmederken, Cumhuriyet dönemine geldiğimizde kadınlarımızın devrimlerin bir parçası olduğunu vurgulayacak şekilde erkeklerle bir arada betimlenmişlerdir.²⁸

Bu dönemde sergilenen tiyatro oyunları daha çok cemiyetin ilgisine göre sahneye konulmuştur. İttihat ve terakki politikalarının sık sık sahnede vurgulandığı gözlemlenirken, siyaset ve sanatın girift bir yapıda olduğu gözlemlenmektedir. Millileşme, hürriyet ve Türkleşmek başlıklarının ön plana çıktığı oyunlar sergilenmiştir. Tiyatro topluluklarının sayısında çok sayıda artışın yaşandığı görece özgür kabul edilen dönemin özelliklerinden biri olmuştur. Fakat temeli sağlam atılmadan kurulan tiyatro topluluklarının çoğu kısa ömürlü olmuştur.²⁹

²⁶ Mustafa Cezar, 'Osman Hamdi Çok Yönlü Bir Kültür ve Sanat Adamıydı'. *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 119, s.7.

²⁷ Ceylan Sebik Gündüz, 'II. Meşrutiyet Dönemi Kadın Algısının Sanata Yansıması: Girişimci Kişiliğiyle İlk Türk Kadın Ressam Mihri Rasim'. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), s. 188.

²⁸ Ceylan Sebik Gündüz, a.g.m., s.188.

²⁹ Günver Güneş, 'II. Meşrutiyet Döneminde İzmir'de Tiyatro Yaşamı'. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 18(18), 2005, s. 154.

Meşrutiyet sonrası Türk toplumunda gerçekleşmeye başlamayan modernleşme çabalarının bir izdüşümü olarak, 1919 yılında yabancı bir gazetede yayımlanan “Türk Kadınlarının Dansı: Değişen Doğu” başlıklı yayımlanan yazıyı incelemek önem arz etmektedir. Müellif Yalova’da bir otelde bizzat kendi gözlemlediği geceyi betimlemiştir. Otelde verilen akşam yemeğinde kadınların giydiği çarşafların beş yıl önceye göre daha incelendiğini belirten yazar, Müslüman kadınların giysilerinin Avrupalı kadınlardan daha az dekolteli olarak anlatmıştır. Orkestranın sahne almasının ardından Rus ve Rumen kadınlar dans etmeye başlarken bir Türk kızı da Rumen kadınla karşılıklı oynadığını dile getirmiştir. Farklı kültürlerden çeşitli yerel dansların sergilendiği ortamda Türk kadınları alkışlarla eşlik ettiği belirtilirken, ismi verilmeyen fakat Türk olduğu ayrıntısı aktarılmış bir kadının da tango çalmaya başladığında dansı tam olarak bilmese de eşlik ettiği ve değişmeyen doğunun artık hızla dönüştüğü belirtilmiştir.³⁰

Fikirlerin örgütlenme serbestliği tanındığı Meşrutiyet Döneminde musiki alanında kurulan Dârülmûsikî-i Osmanî Cemiyeti, Osmanlı zamanında kurulan ilk mûsikî cemiyeti olarak kayıtlara geçmiştir.³¹ Cemiyetin kurucuları arasında yer alan İsmail Hakkı Bey ayrılarak 1909 yılı Mart ayında Mûsikî Osmanî Cemiyeti’ni kurarak çalışmalarına ve öğretmenliğe burada devam etmiştir.³² 40 kişiden oluşan Türk müziği topluluğu kuran İsmail Hakkı Bey aynı zamanda grubun yönetimini de üstlenerek, döneminin en kalabalık müzik topluluğunun ortaya çıkmasını sağlayarak başarılı çalışmalara imza atmıştır.³³ Tarihler 1919 yılını gösterdiğinde yine İsmail Hakkı Bey’in öncülüğünde Beyazıt’ta Osmanlı Mûsikîsi Hanımlar dershanesi kurulmuş, cemiyetin giderlerinin karşılanabilmesi amacıyla Beyazıt Türk Ocağı’nda konser vermek için Maarif Nezareti’nden onay alınmıştır. 12 Aralık 1919 tarihli İkdâm gazetesinin sayfalarında yer bulan haberde “Muhteşem Bir Konser” başlığı atılarak, İsmail Hakkı Bey ve Mûsikî Osmanî Heyeti’nin katılımıyla konser verileceği belirtilmiştir.³⁴

³⁰ ‘Turkish Ladies’ Dance: The Changing East’, *The Ashburton Guardian*, 1 Aralık 1919, s. 5.

³¹ Nuri Güçtekin, ‘İlk Türk Mûsikî Cemiyeti: Dârülmûsikî-İ Osmanî Cemiyeti (Mektebi) ve Faaliyetleri (1908-1914)’. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 3(1), 2015, s. 43.

³² Kemal Tahsin Sökmen, ‘Geleneksel Türk Müziğinde Şef Kavramı’. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (20), 2022, s. 117.

³³ Faruk Yıldırım, ‘Geçmişten Günümüze Türk Müziğinde Toplu İcra Anlayışı Üzerine Bir İnceleme’. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(30), 2011, s. 139.

³⁴ Nuri Güçtekin, ‘İsmail Hakkı Bey ve Osmanlı Devleti’nde İlk Özel Mûsikî Okulu: Mûsikî-İ Osmanî Mektebi (1910-1920)’. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 2(2), 2014, s.5.

Kültürel bir hareket olarak ortaya çıkan Türkçülük fikri, Balkanlarda alınan ağır yenilginin ardından politik bir duruş kimliğine büründüğü eğilim halini almıştır. Kurumsallaşmaya başlaması 1908 yılında Türk Derneği ile gerçekleşirken, derneğin çıkartmış olduğu dergi ile odağında dil olan çalışmalar yapılmıştır.³⁵ 30 Kasım 1911 tarihinde yayın hayatına başlayan Türk Yurdu dergisi ise istisnai bir şekilde yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da başarı göstermiştir. Kadrosunda Mehmed Emin, Ömer Seyfettin, Halide Edip gibi döneminin önemli yazarlarını ve şairlerini barındıran dergide, edebi metinlerin yanı sıra tarih, sosyoloji vb. alanlarda da önemli makaleler yayınlanmıştır.³⁶ Halka Doğru ve Türk Sözü gibi dergiler de Türk Yurdu ağacının farklı dalları olarak karşımıza çıkarken, kapsamlı bir teşkilatlanma yapısı ile Türk Ocakları ve Türk Bilgi Derneği'nin de çabaları ile milli edebiyat ve milli bir hareketin kalabalık bir aydın topluluğu tarafından kabul görmesini sağlamıştır. Selanik'te yayın hayatına başlayan Genç Kalemler Dergisi yeni lisan hareketini vücuda getirerek bu anlayışın gelişim sürecinde katalizör görevi görmüştür. Birçok yazar ve şairin dâhil olduğu bütün çalışmaların çekirdeğinde yer alan isim Ziya Gökalp olurken, Türkçülüğün Esasları başlığıyla yayınlanan eserini Sultanahmet'te yer alan evinde gerçekleştirilen içtimalarda şekillendirdiği düşünülmektedir.³⁷

Ziya Gökalp'in milleti bir araya getiren unsurları arasında dil birliği, kültürel paylaşım ve din düşüncesi öncelik gösterirken, kültürel temelli bir milliyetçilik yaklaşımını benimseyerek etnik bakış açılı fikre ise karşı çıkmaktadır. Gökalp tarafından şekillendirilen ve harcını kültürün oluşturduğu kavram, kapsayıcılığının genişliği bakımından ve siyasete geniş bir devinim alanı sağlamış olmasından ötürü Türk düşünce dünyasında büyük önem arz etmektedir. Toplumun karakteristik yapısının kalıtsal değil kültür ve eğitimin birlikte şekil verdiği bir anlayışı benimseyen Gökalp, etnik milliyetçiliğin karşısında bir tavır sergilemiştir.³⁸ Ziya Gökalp'in temelini kültürel bir yapıda inşa ettiği Türkçülük fikrine karşılık, Yusuf Akçura'nın etnik temelli yaklaşımları çerçevesinde yapılan, II. Meşrutiyet

³⁵ Nesrin Tağızade Karaca, 'II. Meşrutiyet Dönemi Türkçenin Sadeleşmesi Tartışmalarında Celal Sahir Erozan'. *İlmi Araştırmalar*, (16), 2003, s. 58.

³⁶ Paul Dumont, 'La Revue "Türk Yurdu" Et Les Musulmans De l'Empire Russe, 1911-1914'. *Cahiers Du Monde Russe Et Soviétique*, 15(3-4), 1974, s. 318.

³⁷ Nesrin Tağızade Karaca, a.g.m., s. 58.

³⁸ Ömer Temizkan, 'Bir Toplumsal Hafıza İnşa Unsuru Olarak Ziya Gökalp'in Kültürel Ulusçuluk Yaklaşımı'. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 2022, s. 110-111.

Döneminden itibaren kafalarda soru işaretleri oluşturan bulanıklık, Mustafa Kemal Atatürk'ün hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu düşüncesi ile sonlandırılmıştır. Ulus devletin inşasında, etnik kültürel köklerinden soyutlanarak yurttaşlar topluluğu düşüncesi hâkim olmuştur.³⁹

II. Meşrutiyet döneminde Batı bakış açılı sanat eğitiminin ilk adımları atılmaya başlansa da sanat eğitiminin başarılı bir şekilde kademe atlaması ise Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşmiştir.⁴⁰ Bu dönemde gerçekleşmeye başlayan modernleşme girişimleri, Cumhuriyet döneminde gerçekleşecek olan atılımların harcını oluştururken, yapılan doğrular ve yanlışlar, deneyim ve birikimle birlikte bir sonraki döneme de tezahür etmiştir.⁴¹

Politik kazançları da bünyesinde barındıran Batılılaşma hareketlerinin ivedilikle ve güçlü bir altyapısı olmadan faaliyete geçirilmeye çalışılması, dünya medeniyetleri seviyesinde geri kalmış olmanın verdiği endişenin izdüşümü olmuştur. Meşrutiyet Dönemi kültürel anlamda birçok dönüşüm ve yeniliği bünyesinde barındırmış, Cumhuriyet'in ilanı da sanat ve kültürel anlamda gelişimde büyük bir ivme yakalanmasını sağlamıştır. Erken Cumhuriyet Döneminin toplumsal ereklerinden birisi ise ulusal kimliğe sahip bir sanatın icrası olmuştur.⁴²

4.2. Atatürk Dönemi Kültür, Sanat Ortamı ve Politikaları

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve onu izleyen üç yıl boyunca devletin temel kaygısı onu korumak üzerine inşa edilmiştir. Bu sancılı dönemde temelleri atılmaya çalışılan devletin hükümet vasıtasıyla hazırlanan programların odak noktasını ise, iç güvenlik meseleleri ve otorite kurma çabaları oluşturmuştur.⁴³

³⁹ Fahri Yetim, 'II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülüğe Geçite Kapsayıcı Formül: "Millet-i Hâkime" Düşüncesi Ve Etkileri'. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 2008, s. 83-84.

⁴⁰ Kürşat Azılioğlu ve Meliha Yılmaz, 'Toplumsal ve Kültürel Değişimlerin Sanat Eğitimi Yansımaları'. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 2021, s. 453.

⁴¹ Taner Aslan, 'İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet'e Tesirleri'. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 2008, s. 370.

⁴² Kürşat Azılioğlu, & Meliha Yılmaz, a.g.m., s. 453.

⁴³ Saadet Aydın, 'Hükümet Programları Üzerinden Türkiye'nin Mekânsal Stratejilerinin İzini Sürmek'. *Fiscaoeconomia*, 1(2), 2017, s. 3.

Millî mücadele yıllarının başında Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının ardından göreve başlayan hükümet, yaşanan tüm imkânsızlıklara rağmen eğitim konusunu göz ardı etmemiş ve bu alanda çalışmalar yapmaya devam etmiştir. Eğitimin en önemli unsuru ise millilik olarak ön plana çıkmıştır.⁴⁴ Atatürk Millî Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinde görev yapmak üzere Türk Âsâr-ı Atika Müdürlüğü oluşturulması emrini vermiş, kurumu mimari eserlerin ve ören yerlerinin muhafaza edilmesinin yanında daha önce hâlihazırda açılmış durumda bulunan Müze-i Hümayûn şubelerinin de denetim ve idaresinin sorumluluğu ile görevlendirmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı kadrosunun 20 kişiden oluştuğu yıllarda, Âsâr-ı Atika Müdürlüğünde 1 Müdür ve 1 kâtibin görevlendirilmesi bu konuya verilen değeri göstermesi açısından önemli olmuştur. Göreve başladıktan bir yıl sonra müdürlüğün adı Hars (Kültür) Müdürlüğü olarak değiştirilmiş, kütüphane ve güzel sanatlara dair vazifeleri de bünyesine dâhil edilerek kadrosu genişletilmiştir.⁴⁵

Cumhuriyet'in ilanı, kendinden önceki devlet yönetim sisteminin ve toplum yapısının yenilenmesi açısından başlangıç noktası olmuş, çağdaş ve modern bir Türk devlet mekanizmasının hayata geçirilmesi elzem hale gelmiştir. Bu doğrultuda ilan edilen Cumhuriyet rejimi ve beraberinde getirdiği inkılaplar; milli kimlik oluşturma düşüncesi kapsamında dönemin kültür ve sanat politikalarının temel yapı taşlarını oluşturmak üzere tasarılanmışlardır.⁴⁶

Mustafa Kemal Atatürk uygarlık düşüncesinin kültürle eş değer olduğunu vurgularken, medeniyet ve kültürü ayrılmaz bir bütün olarak tanımlamıştır. “*Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız*” cümlesi ile milli kültürün kapsam alanını genişleterek Türk milletinin devlet, fikir ve ekonomik anlamda ilerlemesi ve bu bağlamda Türk milletinin uygarlığı amaçlanmıştır. “*Dünya’da her milletin varlığı, değeri, özgürlük ve bağımsızlık hakkı ancak gösterdiği ve göstereceği uygar eserlerle orantılıdır. Uygar eser meydana getirmek yeteneğinden mahrum milletler, özgürlük ve bağımsızlıklarından soyunmaya*

⁴⁴ Melek Ulusoy, ‘Dr. Rıza Nur’un Millî Eğitim Bakanlığı Faaliyetleri’. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 2014, s. 180.

⁴⁵ Mehmet Önder, ‘Atatürk ve Müzeler’. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6(16), 1989, s. 63.

⁴⁶ Cem Genç ve İsa İleri, ‘Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Sanatında Milli Kimlik Arayışları’. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*, 5(9), 2022, s.165.

mahkûmdur” sözleriyle Atatürk, muhasır medeniyetlerin seviyesine erişebilmek ve üzerine çıkabilmek için kültür ve sanatın önemine dikkat çekmiştir.⁴⁷

Bu bağlamda yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti’nin başlıca hedefleri arasında; genç kuşakları çağdaş yaşamın gerektirdiği kaide ve kurumlar vasıtasıyla yetiştirmek, ananevi olanla çağdaş olan arasında köprü kurarak geçmişin getirdiği ilerlemenin önündeki dogmatik kısımları yok etmek yer almıştır.⁴⁸ Osmanlı’dan miras kalan sosyal, hukuksal, kültürel, siyasal, estetik hayat biçimi ve kurumlarının değiştirilmesi gerekliliği ve bu değişimin de dönemin şartlarında çağdaş uygarlığı temsil eden batı ekseninde yapılması öngörülmüştür.⁴⁹ Yaşanan değişim ise Atatürk’ün nazarında, yabancı bir gazetecinin batıdan neler almak istersiniz sorusuna verdiği cevapla açıkça dile getirilmiştir. Atatürk, taklitçilik yapmak adına batı medeniyeti ile ilgilenmediklerini dile getirmiş ve Türk milletinin karakteristik yapısına uygun bulduğu kısımları yine milletin kendi değer yapısı ile birleştirerek, dünya medeniyeti seviyesinde benimsediklerini belirtmiştir.⁵⁰ Genç Cumhuriyet’in tüm fikir ve kurumlarıyla yeni bir bina inşa ederek çağdaşlaşması gerektiğini vurgulayan Atatürk, kültürün zeminiyle dengede olduğunu, zeminin de milletin karakteristik yapısı olduğunun altını çizmiş, kültürün milli tarih ile bir bütün olması gerekliliğini belirtmiştir.⁵¹

Atatürk’ün önceliği, modernleşen Türkiye Cumhuriyeti’nin kendi kültürünü koruyarak halk ve devletin bir bütün halinde harmoni ile hareket edebileceği bir model olmuştur. Bu bağlamda milli Türk kültürünü ortaya çıkarmak ve ona devingenlik kazandırmak, genç Cumhuriyet’in hedefleri arasında birinci sıradaki yerini almıştır. Atatürk, Türkiye’yi güçlü, yüksek kültürlü ve modern bir ülke haline getirmeyi ülkü edinmiş, bu amaç doğrultusunda da önceliği milli bilinci ve kültürü güçlendirmeye vermiştir.⁵²

⁴⁷ Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s. 106.

⁴⁸ Erol Evcin, ‘Atatürk’ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı’. *Atatürk Yolu Dergisi*, 12(47), 2011, s. 523.

⁴⁹ İzzet Öztoprak, ‘Atatürk, Çağdaşlaşma ve Dış Dünyaya Etkileri’. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, 1984, s. 290.

⁵⁰ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 243.

⁵¹ Azmi Süslü, ‘Cumhuriyet Döneminin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları’. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(31), 1995, s. 23-24.

⁵² Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s. 6.

Cumhuriyet'in ideallerinin kavranması ve halk tarafından benimsenmesi amacıyla izlenen kültür politikaları, milli bir kimlik oluşturabilmek adına sanatın etkin gücünden yararlanmıştır. Bu bağlamda düzenlenen sergiler, oluşturulan sanat kurumları ve sanatçıların devlet kurumlarında çalışmaya başlaması ile devlet, bir noktada sanatın hamiliğini üstlenme görevi görmüştür.⁵³

Salt devlet kurumlarının değil toplumsal yapının da yeniden inşa edilmesi gerektiğini öngören inkılaplar ile siyasi, hukuki ve toplumsal alanların yanı sıra eğitim sisteminde de pek çok düzenleme uygulamaya konmuştur. Siyasal, hukuksal ve toplumu ilgilendiren alanlarda yapılan düzenlemelerin sonuçlarını kısa vadede gözlemek mümkün olurken, eğitim alanında gerçekleşen reformlar daha uzun soluklu fakat kalıcı olmuşlardır. Birçok uzman ve bilim insanı Batı'dan getirilerek, eğitim kurumlarının bilimin esas alındığı daha güçlü temeller üzerine kurulması sağlanmış, eğitim görmeleri için de yetenekli gençler Avrupa'ya gönderilmiştir.⁵⁴

3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılması ile dinin siyaset üzerindeki tesiri kaldırılmış, siyasi olduğu kadar kültürel anlamda da önemli etkileri olmuştur.⁵⁵ Demokratik ve laik bir devlet modelinin temellerinin atılmasında saltanatın kaldırılma süreci ile başlayan modernleşme ideali, halifeliğin de kaldırılması ile pekiştirilmiştir. Sebep ve etkenlerin yanı sıra etkileri olduğu düşünülse de ana tema laik, demokratik ve milli bir devlet inşa etmek olmuştur. Bu bağlamda milli egemenlik düşüncesinde önemli adımlar atılırken devletin teokratik yapısı ise son bulmuştur.⁵⁶

Yine 3 Mart 1924 tarihi ile Tevhid- i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bütün bilim ve öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Şeriye ve Evkaf Bakanlığı ya da özel vakıflar aracılığıyla idare edilen bütün okullar ve medreseler de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesine alınmıştır.⁵⁷ Bu önemli gelişmeler Atatürk dönemi politikalarının sosyal yapıda meydana getirdiği en

⁵³ Hilal Uzun, 'Erken Cumhuriyet Döneminde Çağdaşlaşma Retoriği ve Egemen Paradigmanın Çağdaş Türk Sanatını İnşası'. *Arteoloji Dergisi*, 1(1), 2022, s. 4- 5.

⁵⁴ Meryem Uzunoğlu, 'Kültür-Sanat İlişkisi Bağlamında Cumhuriyetin İlk Yıllarında Özgün Türk Resmi Oluşturma Çabaları'. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 2(10), 2013, s. 156.

⁵⁵ Orhan Uğurluoğlu, 'Atatürk, Cumhuriyet ve Milletleşme'. *Erdem*, 11(33), 1999, s. 1024-1025.

⁵⁶ Necdet Aysal ve Erdal Korkmaz, 'Demokratikleşme Ekseninde Halifeliğin Kaldırılması', *Atatürk Dönemi Demokratikleşme 1920-1938*, Davud Kapucu(ed.), İksad Yayınevi, Ankara, 2021, s. 197.

⁵⁷ Asım Arı, 'Tevhidi Tedrisat ve Laik Eğitim'. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 2002, s. 187.

köklü değişikliklerden biri olmuştur.⁵⁸ Mezkûr kanunun amacı eğitimde bilimi rehber edinmenin yanında daha büyük bir problemin de önüne geçmeye çalışmak olmuştur. Eğitimin sosyokültürel gelişimi sağladığı gerçeğinin yanında, sosyokültürel birliği kazandırmaya çalışması ve toplumsal bütünlük için gerekli adımların atılması sorumluluğunu da üstlendiği görülmektedir.⁵⁹

Gazi Mustafa Kemal Atatürk milli bir Türk devletinin sağlam temeller üzerine inşa edilebilmesinin başlıca yolu olarak Türk kültürü, sanatı, tarihi ve dilinin bilimsel bir çerçevede tetkik edilerek geliştirilmesi ve benimsenmesi amacıyla çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda araştırılacak kültür, sanat, tarih ve edebiyat gibi önemli konuların hem halka öğretilmesi hem de bilim dünyasına kazandırılması amacıyla bir enstitünün kurulması emrini vermiştir.⁶⁰ 12 Kasım 1924 tarihi ve 1111 sayılı Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar neticesinde Türkiyat Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulmuş, enstitünün müdürlüğüne de M. Fuat Köprülü atanmıştır.⁶¹ Enstitünün ciddi anlamda çalışmalar yapmaya başlaması ise 1926 yılında verilmeye başlanan hususi bütçenin ardından gerçekleşebilmiş ve enstitü içerisinde ilmî bir kadronun teşkil edilmesinin ardından da yayın faaliyetlerine başlanmıştır.⁶²

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 yılı Ağustos ayı tarihli Kastamonu ziyareti ve yapmış olduğu konuşmalar⁶³; yine aynı yıl içerisinde çıkartılacak olan tekke ve zaviyelerin kapatılması ve şapka (kılık ve kıyafet) kanunu gibi uygulamaların habercisi niteliğinde olmuştur.⁶⁴ Atatürk yaptığı konuşmasında inkılapların amacının toplumun birliğini sağlamak adına yapıldığını bunun da inkılabın temel fikri olduğunu nitelemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin şeyhler, müritler memleketi olamayacağını dile getiren Atatürk, hakiki ve gerçek yolun medeniyet yolu olduğunu

⁵⁸ Ali Ata Yiğit, 'Eğitim ve Kültür Açısından Atatürk'ün Getirdiği Modelin Fikrî Temelleri ve Hedefleri'. *Erdem*, 11(33), 1999, s. 1042

⁵⁹ Ahmet Çelik, 'Eğitim Alanında Yapılan İnkılapların Sosyal ve Kültürel Değişime Etkisi'. *Turkish Studies*, 9(4), 2014, s. 294.

⁶⁰ Oktay Aslanapa, 'Atatürk'ün Kültür ve Sanat Faaliyetleri'. *Erdem*, 2(6), 1986, s. 743.

⁶¹ Mustafa Özkan, 'Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü'. *Journal of Turkology*, 2010, 20, s. 3.

⁶² Murat Karavelioğlu, 'Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Türkiyat Mecmuası'. *Journal of Turkology*, 21(1), 2011, s. 4.

⁶³ Cem Apaydın, 'Belgeler Işığında Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme'. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 16(32), 2017, s. 152.

⁶⁴ Necdet Aysal, 'Atatürk Dönemi Türk Devrimi', *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Temuçin Faik Ertan (ed.), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2017, s. 27-29.

işaret etmiştir.⁶⁵ Atatürk'ün kültüre, bilgiye ve okumaya verdiği önemi göstermesi açısından Kastamonu gezisi sırasında İl Halk Kütüphanesi'ni ziyareti ve kütüphanenin raflarının boş olması sebebiyle kitap alınması amacıyla 500 liralık bir bağışta bulunması dikkate değerdir.⁶⁶ Şapkanın kanun olarak yasalaşmasının ardından İstanbul'da polis tarafından yapılan denetlemeler gazete haberlerine yansımıştır. Yapılan kontrollerde fesli bulunanların ekseriyetini Ermeni, Rum ve Musevilerin oluşturduğu yazılmış, fesli gezen Türklere ise neredeyse rastlanmadığı belirtilmiştir.⁶⁷ Dönemin modern giyiminin unsurlarından biri olan şapka ile başlayan kılık kıyafet değişimi, mülki ve yerel idarelerin yanında basın ve Türk aydınının etkisi ile pekiştirilmiş, büyük bir halk kitlesi tarafından da benimsenmiştir.⁶⁸

Ulusal modernleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası, Türk kadınının topluma aktif olarak katılması gerekliliği olmuştur.⁶⁹ 1926 yılında kabul edilen medeni kanun ile Türk kadının toplumdaki imajı değiştirilmek için adımlar atılmış, çok eşlilik ve çocuk evliliği gibi uygulamaların önüne geçilmiştir.⁷⁰ Resmi nikâh zorunluluğu getirilirken, 14 asırlık dini ve sosyal kültürün parçası olan töre yasal olarak bitirilmiştir. Bir erkeğin tanıklığını çürütmek için iki kadın tanığın gerekliliği gibi uygulamalar kaldırılıp her ferdin eşit hale getirilmesi sağlanmıştır.⁷¹ Kadın erkek ilişkileri açısından oldukça radikal değişimlerin yaşanmasını sağlayan kanun, yabancı basın üzerinde olumlu şekilde karşılanarak Türk sosyal hayatının ve Türk modern kimliğinin yansıtılma sürecinin zirveye taşındığını yazmıştır.⁷²

Atatürk güzel sanatları, kültürlü insan yetiştirmenin en önemli eğitim araçlarından biri olarak görmüş ve bu alanda gerçekleşecek ilerlemelerin kültürel kalkınmanın vazgeçilemez bir unsuru olması gerektiğini ve sanatın başarısının

⁶⁵ Mehmet Serhat Yılmaz, 'Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılabı'. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 2005, s.229.

⁶⁶ Mustafa Eski, 'Atatürk Cumhuriyet ve Kıyafet Devrimi'. *Erdem*, 11(31), 1998, s.64-65.

⁶⁷ Kaya İmrag, 'Şapka İnkılabının Sosyo-Ekonomik Yönleri: Şapka İthalatı, Yerli Üretim ve Halka Yansımaları'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 38(106), 2022, s. 552.

⁶⁸ Volkan Martın, 'Cumhuriyet'in İlk Beş Yılında Sosyal Hayat'. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(2), 2017, s.80.

⁶⁹ Nicole A.N.M. Van Os, 'Ottoman Muslim and Turkish Women In An International Context'. *European Review*, 13(3), 2005, s. 465.

⁷⁰ Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 97.

⁷¹ Emel Doğramacı, 'Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını'. *Erdem*, 1(1), 1985, s. 114-115.

⁷² Gürhan Yellice, 'Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)'. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16(24), 2018, s.326-330.

inkılapların başarısı ile eş değer olduğunu dile getirmiştir.⁷³ Sanat alanında da Türk kültürünün milli ve medeni özelliklerinden beslenen bir sanat tarzını benimseyen Atatürk, taklitçi ve tercümeçi anlayışın ise karşısında yer almıştır. Esinini halktan alan fazileti, dönemin çağdaşlığını temsil eden Batı tekniği ile harmanlayarak nevi şahsına münhasır bir Türk sanatı oluşturmayı hedeflemiştir.⁷⁴ Güzel sanatların bazı dallarında görülen engel ve yasaklamaları çağ dışı olarak nitelendirmiş, Türk milletinin duygu ve düşüncelerini sınırlandıran uygulamaların önüne geçerek, sanat çalışmalarında yeni ufukların açılmasını sağlamıştır.⁷⁵ Resim ve heykel sanatında uygulanan tasvir yasağının İslam ile alakası olmadığını savunan Mustafa Kemal, İslamiyet'in ilk yıllarında putseverliğin yaşatılmaması adına gösterilen çabanın yanlış yorumlandığı görüşündedir ve bu yersiz algının kırılması için uğraş vermiştir.⁷⁶ Cumhuriyetin ilanı ile yeni devlet felsefesine uyum sağlayan Türk ressamlar, eserlerini de bu doğrultuda hazırlamışlardır. Çağdaş bir devletin ihtiyacı olan kültürel ve toplumsal yapılar ve milli bilincin halk nezdinde karşılık bulması için atılan adımlar, bir anlamda Türk sanatçısının da yolunu aydınlatmıştır.⁷⁷

Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü yıllarda Halide Edip Adıvar'ın kaleme aldığı romanından uyarlanarak Muhsin Ertuğrul tarafından perdeye aktarılan “Ateşten Gömlek” filmi henüz işgal altında bulunan İstanbul'da TBMM'nin açılışının üçüncü yıl dönümünde ilk kez gösterime girmiş, altı ay sonra ilan edilen Cumhuriyet döneminde de vizyonda kalmaya devam etmiştir.⁷⁸ 1923 yılında açılan ve ilk milli sergi olarak nitelendirilen “Beşinci Türk Ressamları Sergisi”, Galatasaray Mektebinde açılmış, Mustafa Kemal ve eşi Latife hanımı temsil etmek üzere Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey katılmıştır. 1923 ve 1928 yılları arasında Ankara'da resim sergileri izleyici ile buluşmuş, Cumhuriyet'in ilanından on beş gün

⁷³ Şerafettin Yamaner, *Atatürk Öncesinde ve Sonrasında Kültürel Değişim*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1999, s. 235-236.

⁷⁴ Erol Evcin, a.g.m., s.524.

⁷⁵ Şemseddin Ziya Dağlı, ‘Atatürk’ün Kültürel Bağlamda Sanata Bakışı ve Modern Türkiye’de Sanatın Olgunlaşması’. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 2015, s. 184.

⁷⁶ Gültekin Elibal, *Atatürk Resim ve Heykel*, Kırıl Matbaası, İstanbul, 1973, s.45.

⁷⁷ Latife Öztoprak, ‘Atatürk, Sanat, Sanatçı ve Resim’. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(56), 2003, s. 735.

⁷⁸ Ahmet Baydemir ve Selahattin Önder, ‘Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939)’. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 2005, 113-135, s. 122.

önce ilki açılan resim sergisi, ilerleyen yıllarda Milli Sanayi-i Nefise Cemiyeti ve Serbest Resim Atölyesi gibi kurumlar aracılığı ile devam etmiştir.⁷⁹

1924 yılında Leonid Andreyev'e ait Düşünce isimli oyun, yine Muhsin Ertuğrul tarafından İhtilal ismi ile revize edilerek oynanmak üzere İstanbul Beyoğlu Fransız Tiyatrosu'nda çalışmalar yürütülmüştür. 1925 yılında tiyatro hayatına atılan Yeni Operet Heyeti, ilk oyunları olan Balo Kaçakçıları ile ilk defa Türk kadınının (Suzan Sururi ve Nadide Hanım) sahneye çıkmasını sağlamıştır.⁸⁰

20 Ağustos 1925 tarihli Servet-i Fünun' da yer alan habere göre Gazi Mustafa Kemal Paşa, Heykeltıraş Heinrich Krippel'e heykelinin yapılması için bizzat modellik yapmıştır.⁸¹ 25 Ağustos'ta temeli atılan heykel, Krippel tarafından Viyana'da tamamlanarak 3 Ekim 1926 tarihinde Sarayburnu'nda sergilenmiştir.⁸² Daha sonraki yıllarda Atatürk'ün betimlendiği heykellerin ekseriyetinde liderlik özelliğini yansıtmak üzere asker kimliği vurgulanırken, Sarayburnu Parkı'na dikilen bu heykelde ise sivil kıyafetler ile ön plana çıkartılmıştır. Atatürk'ün heykeli sırtı saraya dönük olacak şekilde yüzünü Anadolu'ya çevirmiştir, resmi ve askeri unvanlarını bir kenara bırakarak sineyi millete döndüğünü ifade etmek amacı taşınması amaçlanmıştır.⁸³ Heykel Atatürk'ün gerçek boyutlarını yansıtacak biçimde tasarlanırken, kapalı yumruğu ve sağ ayağının önde oluşu ile harekete hazır bir şekilde ulusal egemenliğe göndermede bulunmuş, giydiği sivil ve modern kıyafet ile medeniyeti çağrıştırmayı amaçlanmıştır.⁸⁴ Sarayburnu anıtının yapımını yine Krippel tarafından yapılan 29 Ekim 1926 açılış tarihli, Konya Atatürk Anıtı izlemiştir. Heykelin açılışı sırasında anıtın iki yanında biri Cumhuriyeti diğeri de Hürriyeti temsil eden iki kız genç kız beyaz tüller içerisinde yer almışlardır.⁸⁵ Başkent Ankara'da İtalyan sanatçı Pietro Canonico' nun şekillendirdiği anıt heykeller, 29

⁷⁹ Halil Özyiğit, 'Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Basında Resim Eleştirisi'. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 2017, s. 179-187.

⁸⁰ Selda Ergün, '1923-1960 Yılları Arasında Türk Tiyatrosu'nda Özel Tiyatro Çalışmaları'. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 30(30), 2009, s. 64- 65.

⁸¹ Şefik Memiş (vd.), *Basında Mustafa Kemal Atatürk 1912-1938*, Numune Matbaacılık, İstanbul, 2016, s. 186.

⁸² Umut Dere, 'Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eski Başkentte Yeni Rejimin İlk Sembolü: Sarayburnu Atatürk Heykeli'. *Atatürk Yolu Dergisi*, (67), 2020, s. 133.

⁸³ Gültekin Elibal, a.g.e., s. 196-197.

⁸⁴ Faik Gür ve Akın Evren, 'Erken Cumhuriyette Siyaset, Propaganda, Sanat ve Ulusun İnşası'. *Sosyoloji Dergisi*, (31-32), 2014-20215, s. 148-149.

⁸⁵ Osman Nuri Dülgerler ve Tülay Karadayı Yenice, 'Türklerde Anıt Mimarisinin Bir Örneği; Konya Atatürk Anıtı, Selçuk Üniversitesi Mühendislik'. *Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 23(1), s. 71-72.

Ekim 1927 tarihinde Etnografya Müzesi önünde dikilen Atlı Atatürk Anıtı Heykeli ve Sıhhiye Zafer Meydanı'nda 4 Kasım 1927 tarihinde konumlandırılan Mareşal Atatürk Anıtı Heykeli şehrin ilk örneklerini oluşturmuştur.⁸⁶ Bu dönemin anıt heykelleri heykel ve kaidenin birleşiminden meydana gelmek üzere iki kısımdan oluşmuş, heykelin teması Atatürk olurken, kaide kısmını ise kurtuluş savaşı ve inkılapları konu alan kabartmalar ile yazılar meydana getirmiştir. Türk kadını da Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu faydalar ve zafer kutlamalarına katılan kadınların da tasvirleri göze çarpmaktadır.⁸⁷

Erken Cumhuriyet Döneminde yapılan heykellerin gayesi yalnız liderin betimlenmesi olmamış, kazanılan kurtuluş savaşını ölümsüzleştirmek ve inkılapları halkın benimsemesini sağlamaya çalışmak olmuştur. Türk toplumu içerisinde kapsamlı anıt heykel yapabilecek ne teknik seviyede personel ve ne de heykel yapımına uygun donanımlara sahip atölyelerin bulunmayışı ilk anıtların yabancı heykeltıraşlara teslim edilmesine sebep olmuştur.⁸⁸

Anıt heykel yapımı için gerekli altyapının henüz oluşmaması ve yerli heykeltıraşların yetişmesi amacıyla eğitim için öğrencilerin yurt dışına gönderilmesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılacak anıt heykeller için yabancı menşeli heykeltıraşların tecrübesine başvurulması zarureti doğurmuştur.⁸⁹ İlerleyen yıllarda Türk heykeltıraşların eserleri de yurdun farklı vilayetlerinde gözlemlenirken, ön plana çıkanlar arasında Ali Nijat Sirel ve Mahir Tomruk tarafından vücuda getirilen Bursa Atatürk Anıtı ve Ali Hadi Bara'nın yapımını üstlendiği Adana Atatürk Anıtı vardır.⁹⁰

Genç Cumhuriyet'in ilk kadın heykeltıraşı Sabiha Bengütaş olurken, resim ile başladığı sanat eğitimine 1924 yılında heykel bölümü ile devam etmiş, kazanmış olduğu yarışma sonucu İtalya'ya giderek eğitimini burada sürdürmüştür. İtalyan

⁸⁶ İmren Arbaç, 'Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Rus-Türk Yakınlaşmasının Sembol Figürü'. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 1(1), 2017, s. 138.

⁸⁷ Kıvanç Osmalı, 'Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykellerinde Kadın İmgesi'. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 2006, s. 89.

⁸⁸ Derya Uzun Aydın, 'Cumhuriyet Dönemine Işık Tutan İki Heykeltıraş; Mahir Tomruk ve Ali Nijat Sirel'. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2013, s. 3.

⁸⁹ Güler Özyıldırım, 'Anıt Heykel ve Mimarlık: Yavuz Görey' in Burdur Anıtları'. *Akdeniz Sanat*, 15(27), 2020, s. 44.

⁹⁰ Ahmet Tokmak ve İlyas Kara, 'İzmir'in Cumhuriyet ile Birlikte Yeniden İnşası ve İzmir Şehir Anıtlarının Cumhuriyet Temsili'. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Cumhuriyet Özel Sayısı), 2023, s. 441.

heykeltıraş Pietro Canonica'yla birlikte yaptığı Taksim Cumhuriyet Anıtı, Çankaya Köşkü bahçesi için Atatürk heykeli ile Mudanya'da yapmış olduğu İnönü heykeli başlıca eserleri arasında yer almıştır.⁹¹

Türk tarihine damga vurmuş ve kültürel açıdan etkilemiş büyük karakterlerin heykel ve anıtlarının yapımı konusuna da önem gösteren Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman gibi Türk büyüklerinin heykellerinin yapılması için çalışmalar başlatmıştır. İstanbul'da yapılacak Barbaros Hayrettin Paşa heykeline şahsi alaka gösterdiği bilinmektedir.⁹² 2 Ağustos 1935 akşamı Florya'da gerçekleşen sohbet sırasında Mimar Sinan'ın yapmış olduğu işler ve ortaya çıkardığı eserlerin bugünün insanı tarafından minnet ifadesi olarak heykelinin yapılması konusu açılmış, Mustafa Kemal Atatürk Türk Tarihi Araştırma Kurumuna Mimar Sinan'ın heykelini yapmaları için kendi imzası ile yazı göndermiştir.⁹³

Mustafa Kemal Atatürk yeni sanat alanlarından biri olan sinemanın önemini dile getirdiği görüşlerini de şu şekilde aktarmıştır.

“Sinema öyle bir keşiftir ki bir gün gelecek, barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok dünya medeniyetinin cephesini değiştireceği görülecektir. Sinema dünyanın en uzak köşelerinde oturan insanların birbirlerini tanımalarını, sevmelerini temin edecektir. Sinema insanlar arasındaki görüş ve düşünüş farklarını silecek, insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya layık olduğu yeri vermeliyiz.”⁹⁴

Atatürk 1923 yılında İzmir'de bulunduğu sırada kendisini Şarlo'nun “İdama Mahkûm” isimli komedi filmini izlemek için davet eden İzmir İkiçeşmelik yokuşunun başında bulunan Ankara Sineması sahibi Cemil Bey'in (Filmer) ricasını kırmayarak icabet etmiştir. Atatürk salona geldiğinde yalnızca erkek izleyicilerin olduğunu fark ederek sebebini sormuş, kadınlara yalnızca belirli bir günde (Salı) sinemanın tahsis edildiği cevabını almıştır. Atatürk böyle bir uygulamanın kabul

⁹¹ Damla Uzun Aydın, ‘İnas ve Sanayi-İ Nefise Mektebi'nin İlk Kadın Heykeltıraşları’. *Electronic Turkish Studies*, 9(10), 2014, s. 1128-1129.

⁹² Afet İnan, a.g.e., s 243.

⁹³ Özcan Özkarakoç ve Didem Tükel, ‘Hüseyin Anka ile Görünenin Ötesindeki Gerçekliğe Uzanan Bir Serüven: Mimar Sinan Heykeli’. *İdil Dergisi*, 2(6), 2013, s. 50.

⁹⁴ İlknur Güntürkün Kalıpcı, *Her Yönüyle İnsan Atatürk*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 215-216.

edilemez olduğunu belirterek salonun yarısını boşaltmış, kendisini görmek üzere sinema salonunun önünde bekleyen kalabalıkta yer alan kadınları içeri aldırarak, sinema salonlarında ilk defa kadın ve erkeğin birlikte film izlemelerini sağlamıştır. İzmir Ankara Sineması, gelecekte inşa edilmesi planlanan modern Türkiye Cumhuriyeti'nin atıldığı ilk adımlarından biri olarak tarihteki yerini almıştır.⁹⁵

Atatürk fırsat bulduğu zamanlarda Beyoğlu'nda yer alan Elhamra Sinemasında, başrollerinde Denis King ve Jeannette Macdonald'ın yer aldığı "Serseri Kral", Lilian Harvey ve Hanry Garat'ın sahnelediği "Kongre Eğleniyor" gibi filmleri izlerken Opera Sineması'nda İngiliz belgesel film olarak yayınlanan "Çanakkale" gibi filmleri izlemiştir. İngiliz belgesel filmi olan Çanakkale'yi izledikten sonra salonda az sayıda seyirci olması ile ilgili sinemanın yöneticileriyle görüşen Mustafa Kemal Paşa, bilet fiyatlarının yüksek oluşu sebebiyle halkın iştirak edemediği bilgisini alır.⁹⁶ Film beraber izlediği dönemin Maliye Bakanı Fuat Ağralı' ya sinemanın gelişiminin önemli olduğunu ve toplumun da bundan faydalanması gerektiğini belirterek sinemadan alınan vergilerin düşürülmesi emrini vermiştir. Daha sonra Ankara' ya döndüğünde vergi de yüzde onluk bir indirim uygulamaya konulmuştur.⁹⁷

Sinema filmleri 1932 yılına kadar yerel yönetimler tarafından denetlenmiş, 9 Haziran 1932 tarihi ile Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname çıkartılarak kanuni düzenleme getirilmiştir. Bu talimatnameye istinaden yerli ya da yabancı ülkelerden gelen filmler fark etmeksizin oluşturulacak özel bir komisyonun denetimine tabi tutularak; dini propaganda malzemesi olarak kullanan, askerliğin şerefini ve onurunu rencide edecek halleri barındıran, ahlak kuralları ve kamu güvenliğini kötü bir şekilde etkileyebilecek, herhangi bir milleti küçümseyici ve kendi memleketini karalayan ve milletler arası siyasi ilişkileri zedeleyici filmlerin gösterime girmesi yasaklanmıştır.⁹⁸

⁹⁵ Cemil Filmer, *Hatıralar Türk Sinemasında 65 Yıl*, Emek Matbaacılık ve İlançılık, İstanbul, 1984, s. 123-126.

⁹⁶ Yalçın Lüleci, 'Erken Cumhuriyet Döneminde Atatürk ve CHP'nin Sinema Politikası'. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (31), 2018, s.228-229.

⁹⁷ Tahir Alper Çağlayan, 'Bir Ulusun Doğuşu II: Türkiye'de Sinema Politikası'. *Aydınlanma* 1923, 43(43), 2003, s. 40.

⁹⁸ Mahmut Bingöl ve Merve Can Maraşlı, 'Erken Cumhuriyet Dönemi ve Öncesinde Kitle İletişim Alanındaki Yasal Düzenlemeler'. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (64), 2023, s. 166-167.

Mustafa Kemal Atatürk askeri ataşe olarak görev yaptığı Sofya’ da Bulgarların geçirmiş olduğu değişimden etkilenmiş, Bulgar halkının gelişimini yakından görme imkânı bulmuştur. Bir akşam gittiği opera gösterisinde sanatçıların tamamının Bulgar olduğunu öğrenince, “*Baş artistler Bulgar, orkestra ve şef Bulgar. Balkan Savaşı’nı neden kaybettiğimizi şimdi anladım*” diyerek duygularını dile getirmiştir.⁹⁹ O akşam izlemiş olduğu opera Atatürk’ün musiki, güzel sanatlar ve konservatuvarın gerekliliğine dair görüşlerini pekiştirmiş ve bu alanda yapmayı düşündüğü atılımların temelini oluşturan unsurlardan biri olmuştur.¹⁰⁰

Maarif Vekilinin başkanlık ettiği 26 Kasım 1934 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda, okullarda opera, operet, konser gibi faaliyetlerin radyolar ve plaklar vasıtasıyla daha geniş kitlelere hitap etmesi ve okullarda çok sesli müziğin dinamik bir şekilde tatbiki için gerekli çalışmaların yapılmasına dair karara varmışlardır.¹⁰¹

İran Şahı Rıza Pehlevi’nin 1934 yılında iki ülke arasında kurulacak dostluk bağlarını kuvvetlendirmek amacı taşıyan davet, İran şahı içinde ülkesinde gerçekleştirmek istediği yenilikler için Atatürk Devrimlerini yakından inceleme fırsatı bulabileceği düşüncesiyle olumlu karşılanmıştır. Bu kapsamda Atatürk, İran Şahına izlettirmek amacıyla opera sahneye konulması için talimat vermiştir.¹⁰² Mustafa Kemal Atatürk’ün ana fikrini oluşturduğu ve Adnan Saygun tarafından iki ay gibi kısa bir sürede bestelenen ‘Özsoy Operası’, Cumhuriyet tarihimizin seslendirilmiş ilk opera eseri olma özelliğini taşımaktadır. Librettosu Münir Hayri Egeli tarafından Atatürk’ün görüşleri doğrultusunda kaleme alınan eser, üç perde ve dramatik türde bestelenmiştir.¹⁰³ Türklerin ve İranlıların kardeş olduğu fikri taşıyan eserde Tur ve İraç adlı ikiz kardeşlerin öz soyun kaynağı olarak hayata geldikleri anlatılmış, izlediklerinden etkilenen İran Şahı’nın Atatürk’ e kardeşim diye hitap ederek sarılmasına yol açmıştır.¹⁰⁴

⁹⁹ Andrew Mango, *Atatürk*, Sabah Kitapları, 2000, İstanbul, s. 128.

¹⁰⁰ Selda Kulluk Yerdelen, ‘Cumhuriyet Dönemi’nde Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Operasının Gelişimine Katkısı’. *Yedi*, 2023, s. 72.

¹⁰¹ Dilara Çelik, ‘Opera Sanatının Tarihçesi ve Tanzimat’tan Günümüze Opera’. *Premium e-Journal of Social Science (PEJOSS)*, 7(35), 2023, s. 1308.

¹⁰² Selda Kulluk Yerdelen, a.g.m., s. 72.

¹⁰³ Mustafa Bayık, ‘Atatürk’ün Ana Fikrini Verdiği İlk Opera: Öz Soy Destanı’. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(52), 2002, s. 289.

¹⁰⁴ Selda Kulluk Yerdelen, a.g.m., s. 73.

Erken Cumhuriyet Döneminde sahneye konulan ilk ulusal operalar olumlu neticelere yol açmış, Atatürk'ün emir ve yönergeleri doğrultusunda Ankara merkezli devlet konservatuarı oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü hizmet vermeye başlarken, 1935 yılı eğitim ve öğretim döneminde Almanya' da çalışmalarını sürdüren bestekâr Paul Hindemith ve tiyatro rejisörlüğü alanında tanınmış Karl Ebert başkente davet edilmiştir. İki sanatkarın yerinde gözlemleri ve incelemeleri neticesinde Musiki Muallim Mektebi dâhilinde konservatuvar sınıflarının açılmasına hükmedilmiştir. Kurulan sınıflar bir yıl içerisinde yalnızca müzik alanında değil, tiyatro ve opera gibi sanat dallarında da süratle çalışmalar yaparken az zamanda muazzam gelişim göstermiştir.¹⁰⁵

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Fransızca başta olmak üzere yabancı dillerden yapılan Kur'an-ı Kerim çevirilerinin içerisinde tefsir yanlışlıkları ve tercüme hataları yapılan yayınlar ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁰⁶ Türk milletine gerçek dinini öz kaynağından öğretmek, hurafeler ve sapkın inançların İslam dinini etkilemesinin önüne geçmek amacıyla Atatürk, Mehmet Akif Ersoy ve Elmalılı Hamdi Yazır'dan Kur'an'ın Türkçeye tercüme edilmesini istemiştir. Bu bağlamda TBMM'de yapılan görüşmeler neticesinde bu işin yapılabilmesi amacıyla bütçeye 20.000 lira ödenek ayrılmıştır.¹⁰⁷ Kur'an'ın Türkçeye çevrilmesi konusuna değinen Atatürk, milletin dini görevlerini yerine getirirken daha bilinçli olmalarını, halk için Kur'an'ı anlaşılabilir kılmaya çalıştıklarını belirtmiştir.¹⁰⁸ Türk ulusunun cehaletten kurtularak aydınlanmasının ön koşulu olarak dinin iyi okunup anlaşılması gerektiğini belirten Atatürk, yaptırmış olduğu çevirilerin halka ücretsiz şekilde dağıtılmasını sağlamıştır. Elmalılı Hamdi Efendi'ye yaptırmış olduğu 9 ciltten oluşan tercüme ve tefsirin masraflarını kendi bütçesinden karşılayan Atatürk, yaptığı konuşmalarda da sorunun kaynağının din değil dil olduğunu belirtmiş ve İslam dininin istismar edilmesinin en büyük sebebinin Türk Milletinin kendi öz dilinde ve kendi yazısı ile okuyup anlayamamasından kaynaklandığını dile getirmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Dilara Çelik, a.g.m., s. 1309.

¹⁰⁶ Abdullah Erdoğan, 'Atatürk'ün Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye Tercüme Ettirme, Hutbe ve Ezanı Türkçe Okutma Çalışmaları Hakkında İnceleme'. *Erciyes Akademi*, 35(4), 2021, 1409-1423, s. 1411.

¹⁰⁷ Ali Kuzu, *Atatürk Din Düşmanı Değildi*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2013, s. 87.

¹⁰⁸ Mehmet Işık, *Atatürk Dinsiz mi?*, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2011, s. 48.

¹⁰⁹ Hüseyin, Kara, 'Tek Parti Dönemi Din Politikası (1923-1946)'. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 2017, s. 129.

Erken Cumhuriyet Döneminde sosyal ve kültürel alanda görülen değişim, ilerleme ve modernleşme çabaları, sanatın birçok alanında olduğu gibi mimarlık alanında gözlemlenmiştir.¹¹⁰ Ankara'nın başkent olarak ilan edilmesinin ardından imar süreci de önemli hale gelirken, yeniden şekillenen Türk devletinin ideallerinin bir yansıması olarak görülmüştür. Modern bir kent oluşturulması amaçlanarak devletin gerçekleştirdiği ve gerçekleştireceği başarılarla aynı ölçüde yükselmesi hedeflenmiştir. Ankara başkent rolü çerçevesinde üzerine düşen görevleri başarılı bir şekilde ifa ederken, muasır medeniyetlerin yaşam biçimi, yeni bir kent tasarısı ve çağdaş bir mimari üslubun diğer vilayetlere sirayet etmesinde liderlik vazifesi üstlenmiştir.¹¹¹ Ankara, Cumhuriyet'in kültür ve sanat alanlarında atılmaya başlanan modernlik adımlarının sergilendiği sahne olmuş, ideallerin ve inkılapların temelinde yatan düşüncelerin somutlaştığı merkez haline gelmiştir.¹¹² Cumhuriyet mimarisinin ilk yıllarında ulusal mimari anlayış hakim olmuş, 1930 yılına kadar gelinen dönem “Birinci Ulusal Mimarlık Akımı” olarak adlandırılırken, etkileri 1950 yılına kadar görülecek olan işlevselliği ve rasyonelliği baz alan, daha hızlı ve masrafların daha düşük olduğu çözüm yollarına gidildiği “İkinci Ulusal Mimarlık Akımı” döneme yön vermiştir. 1930 yılından sonra artan yabancı mimar sayısının etkisi görülmeye başlanırken, günün koşullarının izin verdiği ölçüde sanayi malzemeleriyle uluslararası bir anlayış hâkim olmuş, estetikten uzak sade ve geometrik inşaların gerçekleştiği görülmüştür.¹¹³

Cumhuriyet'in ilanının ardından Türk roman ve hikâyeciliğinin zengin açılımlar ve yönsemeler taşıyarak gelişme gösterdiği gözlemlenirken, sadece bu alanda değil önemli sayıda çeviri eserler de kaleme alınmıştır. Edebiyatı devletin ülkülerinin benimsenmesi açısından bir araç olarak gören Atatürk, Türk hikâye ve romanının şekillenmesinde etken olarak rol almıştır. Halide Edip ve Yakup Kadri tarafından kaleme alınan Ateşten Gömlek, Yaban, Sodon, Gomore ve Ankara gibi

¹¹⁰ Emre Çubukçu, ‘Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisinde Ulusal Kimlik Arayışı: Ankara’daki Kamu Yapıları’. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (9), 2021, s. 360.

¹¹¹ Sena Güngör ve Uğur Özcan, ‘Şehir Mimarı Hermann Jansen’in Planlama Anlayışı ve Başkent Ankara’nın İmarı’. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 6(3), 2022, s. 155.

¹¹² Mehmet Adam, ‘Ankara’da Kentsel Yaşam’. *Mimarlık Dergisi*, 23(2-3), 1985, s. 28.

¹¹³ Emre Çubukçu, a.g.m., s. 363.

eserler, milli bilinç yaklaşımına örnek olarak Türk literatüründeki yerlerini almıştır.¹¹⁴

1 Kasım 1928 tarihi ve 1353 sayılı yasa kapsamında kabul edilen “Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun”, Türk milletinin yeni ilmini, sanatını ve kültürünü oluşturması için bir dönüm noktası olmuştur.¹¹⁵ Harf devriminin ardından okuma yazma öğrenimi için yoğun çalışmalar Atatürk’ün önderliğinde başlamış, Millet Mektepleri, Okuma Odaları ve Halk Evleri’nin de faaliyete geçirilmesiyle birlikte çok kapsamlı hale gelmiştir. Gerçekleşen inkılabın etkileri yayın hayatında da kendisini hızla göstermiş, yeni alfabe ile basılan ilk eser Ali Canip (Yöntem)’in Edebiyat isimli kitabı olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.¹¹⁶ Türk halkının yeni alfabeyi, okumayı ve yazmayı öğrenmek için gösterdiği gayret ve azim, aynı dönemde Türkiye’de bulunan Fransız yazar Eugene Pttard’ın hatıratlarında karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin muhtelif vilayetlerini gezdiğini, geçtiği her köy ve her kasaba da durduğunu belirten yazar, genç yaşlı demeden herkesin büyük bir özveriyle yeni harfleri öğrenmeye çalıştığını belirtiyor, Diyarbakırlı bir gencin kendisiyle buluşmak ve yeni yazıyı öğrenmek için iki saatlik bir yol yürüdüğünü aktarmıştır.¹¹⁷

Halkın alfabeyi hızla öğrenebilmesi amacıyla 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılmıştır.¹¹⁸ Atatürk’ün başöğretmenlik görevini üstlendiği Millet Mekteplerinin açılışıyla, yeni Cumhuriyet’in her yerinde eğitim seferberliği başlamıştır. Okuma yazma oranının hızlı bir şekilde artırılması gayesiyle yapılan çalışmalara önemli ölçüde kaynak ayrılarak ehemmiyet verilmiştir.¹¹⁹ İnkılabın ilk yılında 20.487 derslik açılırken, bir önceki yıla oranla okuma ve yazma bilenlerin sayısında %2,3’lük bir artış yaşanmıştır. 1927 yılında nüfusun yalnızca %10,6’ sı

¹¹⁴ Adem Çalışkan, ‘Ana Çizgileriyle Cumhuriyet Devri Türk Hikâye ve Romanına Teorik Bir Yaklaşım (1923-1939)’. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), s. 376-377, 385-386.

¹¹⁵ Raşit Koç ve Rıdvan Demirci, ‘Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Konuyla İlgili Tartışmalar’. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), s. 46.

¹¹⁶ Cemal Avcı, ‘Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri’. *Akdeniz Üniversitesi Akdeniz İnsan Bilimler Dergisi*, 3(1), 2013, s. 53.

¹¹⁷ Sevinç Yılmaz, ‘Celal Sahir Erozan ve Falih Rıfkı Atay’ın Kaynaklarda Rastlanmayan Bir Eseri: Yeni Kitap’. *Turkish Studies*, 4 (5), 2010, s.1637.

¹¹⁸ Orhan Doğan, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XIX-XX Yüzyıl Türkiye Tarihi)*, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2011, s. 274.

¹¹⁹ Cemal Avcı, a.g.m., s. 55.

okuma yazma bilirken 1930'ların sonunda iki katını geçmiştir.¹²⁰ Ülkenin muhtelif yerlerinde halk dersaneleri açılırken, İstanbul Darülfünunda konferanslar verilmiştir. Açılan Millet Mekteplerinde cinsiyet ve yaş fark etmeksizin herkese yeni harfler öğretilirken köy ya da kentlerde bütün halkın olanaklardan yararlanması sağlanmıştır.¹²¹

Harf devriminin etkileri edebiyat alanında da görülmeye başlamış, artan okuryazar oranı edebi eserlerin ve yazarlarının daha fazla insana ulaşmasına imkân verecek temellerin atılmasını sağlamıştır. Harf inkılabının ön plana çıkan etkilerinden birisi de dil devrimini beraberinde getirmesi olmuştur.¹²²

Atatürk harf inkılabının ardından yapmayı düşündüğü dil reformunun sinyallerini, Sadri Maksudi Arsal'ın 1930 yılında basılan "Türk Dili İçin" isimli eserin iç kapak kısmında kendi el yazısı ile yayınlanan bölümde belirtmiştir. Türk dilinin nitelikli ve zengin oluşundan bahseden Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin kendi geleceğini kendisinin kurtardığı gibi yabancı dillerin esaretinden de kurtarması gerektiğini ifade etmiştir.¹²³ Harflerde yapılan değişim dilde gerçekleştirilecek olan devrimin öncüsü olmuş fakat harf inkılabının hazırlık sürecini yürütmesi amacıyla kurulan Dil Encümeni olarak da bilinen heyetin üyelerinin dil devrimi için yeterli olmadığı düşünülerek 1931 yılında kurum kapatılmıştır. 12 Temmuz 1932 yılında Atatürk'ün emriyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti bayrağı devralarak dilin yabancı unsurlardan kurtarılmasını öngören çalışmalara başlamış, ilerleyen yıllarda bugünkü adını alarak Türk Dil Kurumu olmuştur. Gazi Mustafa Kemal kendi deyimiyle Türk dilinin öz güzelliği ve zenginliğinin ortaya çıkartılması ve dünya dilleri arasında hak ettiği yüksek konumu alması için İş Bankası hesabında bulunan hisselerin bir bölümünü, her yıl ödenmesi şartıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne bırakmıştır.¹²⁴ Atatürk döneminde 1932, 1934 ve 1936 yıllarında olmak üzere üç defa dil kurultayı gerçekleşmiş, Türk dil yapısının filolojisi ve tarihi, dünya dilleri arasındaki yeri, gelişimi ve dilin ihtiyaçları konuları ele alınmıştır. Üçüncü kurultayda dilin ve

¹²⁰ Orhan Doğan, a.g.m., s. 274.

¹²¹ Tülin Arseven, 'Türk Harf Devriminin Kültürel Temelleri'. *Folklor/Edebiyat*, 23(90), 2017, s. 168.

¹²² Tülin Arseven, a.g.m., s. 173.

¹²³ Talat Tekin, 'Atatürk ve Türk Dilinde Reform'. *Erdem*, 5(12), 1988, 1023-1044, s. 1031.

¹²⁴ Rahim Tarım, 'Atatürk ve Türk Dili'. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 2013, s. 100.

dillerin kaynağı sorusuna cevap aranmış ve Güneş-Dil Teorisi ortaya atılmıştır.¹²⁵ Türkçenin saflaşmasında ve kendi öz benliğine ulaşmasında önemli bir adım olarak atılan Dil Devrimi, dönemin yazılan şiirlerinde de yer bulmuş ve Türk dili tarihi açısından önemli gelişmelere yol açarken yansımaları edebiyat alanında kendini göstermiştir.¹²⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın 1930 ve 1931 yıllarında yapmış olduğu yurt gezilerinde karşısına çıkan önemli sorunlardan bir tanesi de yönetici sınıf ve halk arasında kopukluk olduğunu gözlemlemesi olmuştur. Halk ile bütünleşmeyi kolaylaştıracak dil ve tarih çalışmalarına önem veren ve bizzat ilgilenen Atatürk, halkın kültür ve sanat alanlarında verilecek eğitimler ile gelişmesini sağlamak ve yönetim ile arasında oluşan kopukluğun giderilmesi adına Halkevlerinin kurulmasına kanaat getirmiştir.¹²⁷ 19 Şubat 1932 tarihinde gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından 14 merkezde Halkevleri açılmış, bazı vilayetlerin yetiştirilememesi sebebiyle açılış tarihleri aynı yılın haziran ayını bulmuştur. Bu durum toplam sayısı 34'e ulaşan Halkevlerinin bütün ülkede faaliyete geçirileceğinin de habercisi olmuştur.¹²⁸ Halkevleri için hazırlanan talimatname bir merkez içerisinde dokuz farklı şubenin bünyesinde oluşturulmasına karar verilmiş, bu sayede halkın ilgisi çekilirken milli kültürün gelişmesi ve sosyal hayatın canlandırılması hedef alınmıştır.

Bu şubeler ise şöyle sıralanmaktadır;

- Milli kültürü ve milli dili geliştirmek gayesiyle Dil ve Edebiyat Şubesi,
- Aslına sadık kalarak halk türküleri ve danslarını düzenlemek, müzik, resim, mimari, dans ve fotoğrafçılık gibi açılan kurslarla genç ve yetenekli insanları keşfetmek amacıyla Güzel Sanatlar Şubesi,

¹²⁵ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 2024-2025.

¹²⁶ Hasan Kolcu, 'Şiirimiz ve Atatürk'ün Dil Devrimi'. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 2008, s. 158.

¹²⁷ Gökhan Durak, 'Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri'. *The Journal of Academic Social Science*, 8(8), 2019, s. 421.

¹²⁸ Yavuz Özdemir ve Elif Aktaş, 'Halkevleri (1932'den 1951'e)'. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 2011, s. 247.

- Karagöz ve kukla oyunları, piyes, müsamere ve sinema gibi görsel ve sahne sanatları için Temsil Şubesi,
- Ruh ve fizik ve sağlığı güçlü kişiler yetiştirmek, yapılan sportif faaliyetler çerçevesinde toplanan halkta milli duyguları kuvvetlendirme ereğiyle Spor Şubesi,
- Kimsesiz kadın ve çocuklar, ihtiyarlar ve hastalar gibi yardıma muhtaç duruma düşmüş insanların problemlerini çözmek ve halkı sıhhi konularda bilgilendirmek amacıyla Sosyal Yardım Şubesi,
- Halkın kültür seviyesini yükseltmek, dikiş, nakış, arıcılık, okuma yazma kursları, fizik, kimya ve müspet ilimler, elektrikçilik, zeytincilik, çiçekçilik ve benzeri gibi konuları öğretmek gayesiyle Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi,
- Okumayı teşvik etmek ve halkın bilgi seviyesini ilerletmek amacıyla Kütüphane ve Yayın Şubesi,
- Modern zirai bilgilerin aktarılması, köylü ve şehirli arasındaki dayanışma ruhunun güçlendirilmesi ereğiyle Köycülük Şubesi,
- Yaşanılan coğrafyanın taşıdığı tarihi izlerin anlaşılması, korunması, folklor kavramının halkın dimağında yer etmesi ve kapsamlı çalışmaların yapılabilmesi amacıyla Tarih ve Müze Şubesi'dir.¹²⁹

Mustafa Kemal Atatürk Ankara Halkevi'ne gerçekleştirmiş olduğu bir ziyaret sırasında sanatçıyı şu sözlerle tanımlamıştır.

“Arkadaşlar, siz ressamlarla konuşmak ve sanatçının basit bir tarifini yapmak için gelmiş bulunuyorum. Gerçi sizlerin mesleki faaliyetinizin ve uzmanlığınızın bulunduğu bu alanda sanatçıyı tarif etmek ve size sizden söz etmek garip olur amma.. Sanatçıyı tarif eden pek çok sanatçının sözlerini bilirsiniz; fakat ben size sanatı ve

¹²⁹ Elif Aktaş ve Yavuz Özdemir, 'Bütünden Parçaya Halkevleri Şubeleri'. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 2011, s. 189-202.

sanatçıyı bildiğiniz tariflerden bambaşka, daha doğrusu askerce bir tariflerle anlatmak istiyorum. Ben bir bölük komutanıyım, rütbem yüzbaşısıdır. Üstümden emir aldım; karşıdaki tepeyi düşmandan gün doğmadan alacağım. Bu emir üzerinde bütün erlerin donatımını tamamlayıp savaş hazırlığını yaptıktan sonra karşıdaki tepeyi, gün doğmadan işgal edeceğimizi bölüğümüne söyledim. Saldırı başladı. Ama tepenin önünde geniş bir vadi var; bu vadinin ne kadar zamanda geçilebileceğini tahmin ve hesap etmiş olmama rağmen bu tahmin ve hesapta yanılmışız. Düşmanın da umduğumuzdan daha kuvvetli hazırlığı ve inatçı bir şekilde savunmasıyla karşılaşmış bulunuyoruz ve gün doğmak üzeredir. Biz, aldığımız emre göre, gün doğmadan tepeyi işgal edecektik. “Gün doğmak üzeredir” diyerek bu tepeyi işgalden vaz mı geçelim? Hayır, zarar yok, geç de olsa güç de olsa, gün de doğsa amacımıza erişeceğiz. Saldırı bütün gücü ve şiddeti ile devam ediyor. Büyük bir cesaretle dövüşe dövüşe tepenin eteklerine kadar yaklaşmış aslan erlerin tepeyi işgali artık bir dakika sorunu olmuştur. Güneş yavaş yavaş doğmakta, ancak yarım çember halinde iken bu tepenin zirvesini ısıldatmaktadır. Fakat birkaç tane er, ellerindeki Türk bayrağını tepenin ısıldayan zirvesine dikmek için bütün gücü ile koşuyor ve tepenin zirvesine şanlı Türk bayrağını dikerken terlemiş alnına günün ilk ışığının vurduğunu hissediyor. İşte sanatçı da toplumda uzun çalışma ve çabalardan sonra alnında ışığı ilk hisseden insandır.”¹³⁰

Kültürün, bir milletin tarihsel gelişimini yansıttığını düşünen Atatürk, kültürel değerlerin kaynaklarına da tarihin içerisinde ulaşabileceğini vurgulamıştır.¹³¹ Bu bağlamda 1930 yılında tarih araştırmaları yapmak üzere bu alanda çalışma yapan isimlerin bir araya getirecek ortamın oluşmasını sağlayan Atatürk, ilerleyen yıllarda Türk Tarih Kurumu adını alacak olan, kendisinin de kurucu üye olarak ilk toplantıda başkanlık yaptığı Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin 1931 yılında kurulmasını emrini

¹³⁰ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 264-265.

¹³¹ Mahmut Tezcan, ‘Kültür Kurumlarımızın Oluşmasında Atatürk’ün Rolü’. *Erdem*, 11(31), 1998, s. 262.

vermiştir.¹³² Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda Türk Tarih Tezi ortaya çıkmış, dönemin ders kitaplarına da yansımıştır. Türk medeniyetinin Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları kadar köklü ve eski olduğu ispata çalışılırken, tarih algısı kasaba ve köylerde faaliyet gösteren Halkevlerinin tiyatro oyunlarında sergilenmiştir. Türk edebiyatçıların da ilgisini çeken Türk tarih görüşü, Türk Tarih Kongreleri ve yeni hazırlanan ders kitaplarında ulaşılan yargıları destekleyecek biçimde romanlarda kendine yer bulmuştur.¹³³

20 Mart 1930 tarihinde çıkarılan kanunla Türk kadınları belediye seçimlerinde oy kullanabilme ve meclis üyelerini seçebilme hakkını elde etmişler, aynı tarihli zabıt ceridesinde de tarihin her safhasında erkek ile beraber her türlü fedakarlığı yapan yüksek erdemli Türk kadınının müşterek eseri olan Cumhuriyetle olduğu gibi belediye işlerinde de yerini almasının gerekliliğinin altı çizilmiştir.¹³⁴ Bu bağlamda Yusufeli ilçesi Kılıçkaya beldesinde yapılan seçimler neticesinde genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın Belediye Başkanı Sadiye Hanım olmuştur.¹³⁵

26 Ekim 1933 tarihli Köy Kanunu'nda yapılan yenilik ile Türk kadınına köylerde de idare hakkının verilmesi kararlaştırılmış, Türk kadının eski zamanlarda toplumun ikincil ferdi sıfatıyla var olabildiği, Cumhuriyetle birlikte ailede, cemiyette ve kamusal alanda hak ettiği yeri almaya başladığı vurgulanmıştır.¹³⁶ 1933 yılı Kasım ayında tüm Türkiye'de olduğu gibi Aydın vilayetinde de seçme ve seçilme hakkına sahip kadınlar oy kullanmışlar, ihtiyar heyetinin belirlenmesinde rol oynamışlardır. Aydın Karpuzlu Nahiye merkezine bağlı Demircidere köyünde 6 Kasım 1933 tarihinde yapılan seçimlerde sekiz isim muhtarlığa adaylığını koyarken, namzetlerden birisinin kadın olması önem arz etmiştir. Köyün Cumhuriyet Meydanı'nda toplanan yaklaşık 500' e yakın insanın oy kullandığı muhtarlık seçimlerinde, tek kadın aday olan Gül Hanım seçilerek Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olmuştur.¹³⁷

¹³² İsmail Özçelik, 'Atatürk, Cumhuriyet ve Tarih Şuuru'. *Erdem*, 11(31), 1999, s. 191.

¹³³ Zeki Taştan, 'Atatürk Devri Türk Tarih Tezinin Türk Romanındaki Yansımaları'. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 2004, s. 4-5.

¹³⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:3, İçtima: 3, Cilt: 17, s. 24-26, 20.3.1930.

¹³⁵ Sadık Sarısan, 'Trabzon'un İlk Kadın Milletvekili Seniha Hızal'ın TBMM'deki Faaliyetleri'. *Atatürk Yolu Dergisi*, (67), 2020, s.405

¹³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, İçtima: 2, Cilt: 17, s. 48-49, 26.10.1933.

¹³⁷ Günver Güneş, 'Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 2010, s. 176.

5 Aralık 1934 tarihi itibari ile baskı ve cehalet dönemlerinden gelen bozuk ve çürük düşünce yapısının Cumhuriyet ve inkılapların saf ve faziletli kalbinde yeri olmadığı bu sebeple de Türk kadınına milletvekili seçmek ve seçilebilmek hakkının verilerek, vatanın bütün işlerinde onun temiz çalışkanlığından istifade edilebilmesi teklif edilerek kabul edilmiştir.¹³⁸

Aynı tarihli zabıt ceridesinde Başbakan İsmet İnönü'nün yapmış olduğu konuşma yer alırken, dönemin politikalarını ve kadına bakış açısını göstermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Türk kadınının tarihinde hak ettiği yerin, ülkenin ve milletin geleceğini tayin etmekte söz ve etki sahibi olarak erkeklerle birlikte meclis olması gerektiğini belirten İsmet Paşa, Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesi için meclise teklifte bulunmuştur. Türk ulusunun en kudretli ve kültürü ile dünyaya örnek oluşturduğu zamanların, Türk kadınının erkeklerle birlikte çetrefilli ve zorlu memleket işlerinde el ele çalıştığı, hak ettiği itibarlı yerde bulunduğu dönemlerde gerçekleştiğini vurgulamıştır. Türk kadınının memleket işlerinden uzak tutularak bir süs eşyası algısıyla evin bir köşesinde durmasının, Türk gelenek ve göreneklerinde yeri olmadığını işaret etmiştir. Tam aksine bu uygulamanın Türk ananesi ve anlayışının karşısında yer aldığını belirten Başbakan, bu fikir ve düşüncelerin Türk memleketlerinde en büyük acılara sebep olduğunu sözlerine eklemiştir. Türk kadınının geniş ölçekte memleket işlerinde yer alması gerekliliğine değinen İsmet Paşa, Türk ulusunun yükselmesi ve ilerlemesi için atılacak bu adımların elzem olduğunu belirtmiştir. Yapılan inkılapların Türk kadınına sağlamış olduğu hakların, yakın gelecekte kudretli bir Türk devleti meydana gelmesinde başat rol oynayacağını altını çizmiştir. Türk kadınına verilen hakların lütuf olarak anlaşılmaması gerektiğini özellikle vurgulamış, kadının içerisinde yer almadığı bir toplumun kötürüm olmaktan öteye gidemeyeceğini dile getirmiştir.¹³⁹

Mustafa Kemal Atatürk çıkartılan kanunun ardından yapılacak ilk milletvekili seçimlerinde 40 kadın milletvekilinin meclise girmesini istediğini dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya' ya bildirmiştir. Fakat Bakan, hükümetin sayının çok olacağını düşünerek ilk etapta daha düşük bir oran tercih edilmesi lüzumunu bildirmiştir. Atatürk, hükümetten gelen 16 kişilik teklifi üzülse de kabul etmiş (sayı sonrasında

¹³⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, İctima: 4, Cilt: 25, s. 1-31, 5.12.1934.

¹³⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, İctima: 4, Cilt: 25, s. 82-83, 5.12.1934.

17'ye çıkartılmıştır), Şükrü Kaya' ya ithafen, “Gelecek seçimde kadınların sayısı çoğunluğu oluştursa bakanlık yapabilir misin bakalım?” diyerek latife yapmıştır.¹⁴⁰

1935 yılında gerçekleşen seçimlerde 17 kadın milletvekili mecliste yerini alırken, 1936 ara seçimleri neticesinde Hatice Özgener'in dâhili ile mecliste yer alan kadın milletvekili sayısı 18 olmuştur. Çoğunluğun öğretmen olduğu kadın milletvekilleri, eğitim ve kültür seviyelerinin yüksek oluşu, birden fazla yabancı dil bilmeleri ile ön plana çıkmışlardır. Bazı isimlerinde siyasete uzak olmadığı milletvekili seçilmeden önce meclis üyeliği ve muhtarlık gibi görevlerde yer aldıkları görülmektedir.¹⁴¹ İlk kadın vekiller özenle, kültürlü, eğitim seviyesi yüksek ve hitabeti kuvvetli kişiler arasından seçilmiş, Türk kadınına örnek olmaları ve kılavuzluk etmeleri beklenmiştir. İsimlerin belirlenmesinde Atatürk ve Cumhuriyet Halk Fırkasının merkez idaresinin görüşleri esas oluşturmuştur.¹⁴²

1935 yılında Uluslararası Kadın Birliği'nin 12. kongresi İstanbul'da Türk kadınının ev sahipliğinde gerçekleşmiş, Türk kadının ilerici olarak gösterilen Batı ülkelerinin ekseriyetinden daha erken ve henüz kurulmuş bir Cumhuriyet'in 12. yılında seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olması bunda etken olmuştur. 18-25 Nisan 1935 tarihleri arasında gerçekleşen toplantıda cemiyetin genel sekreteri Katherine Bombas, “*Biz Avrupalı kadınlar Türk kadınlarına cidden gıpta ediyoruz*” sözleri ile kısa zamanda gerçekleştirilen inkılapların ne kadar yerinde olduğunu özetlemiştir.¹⁴³

Atatürk önderliğinde yapılan inkılaplar ve yeniliklerin toplamına bakıldığında bir kültür devrimi olduğu görülmektedir. Atatürk'ün yapmış olduğu atılımlar Türk devletinin çağdaşlaşma ışığı altında insan ve değerlilik anlayışının oluşmasını sağlamayı amaçlamıştır.¹⁴⁴ Atatürk'ün devrimler ile amaçladığı ve anlaşılmasını istediği konu yalnızca yönetim biçiminin değişimi olmamış, bütün ulusu kapsayacak

¹⁴⁰ Sadık Sarısan, ‘Kadın Hakları Bağlamında Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri’. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(100. Yılında Cumhuriyet Özel Sayısı), 2023, s. 3.

¹⁴¹ Melike Çakır ve Rıfat Karakoç, ‘Türkiye Cumhuriyeti’nde Parlamentoda Kadın Temsili’. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 2023, s. 281-282.

¹⁴² Sadık Sarısan, Kadın Hakları Bağlamında Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri, s. 13.

¹⁴³ Tuğba Belenli ve Ayten Kiriş Avaroğulları, ‘20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri’. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 2017, s. 295.

¹⁴⁴ İoanna Kuçuradi, ‘Devrim Kavramı ve Atatürk'ün Kültür Devrimi’. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı), 2006, s. 3.

şekilde kültür alanlarının, sanatın, sosyal ilişkilerin, bilimin ve bakış açısının dönüşümü olmuştur. Türk milletinin daha önceki yıllarda çağdaş uygarlık seviyesinin altında kalmasına neden olan yanlış uygulamaları yıkarak, çağın gerekliliklerini karşılayabilecek düzeyde ilerlemesini sağlayacak kurumlar oluşturmayı hedeflemiştir.¹⁴⁵ Atatürk liderliğinde gerçekleşen kültür devriminin esasını, insanın kul olmaktan vatandaş kimliğine bürünmesi ve ümmet toplumundan ulus kavramına ulaşması oluşturmuştur. Bilimin esas alınarak insan aklının kullanımı ve aydınlanması temeline dayanmaktadır. Akıl ve bilimin kullanımı da bireyden başlayarak nihayetinde topluma etki edeceği düşüncesiyle dil, tarih ve kültür sorunlarının getirilen yenilikler ile giderilmesi, modern bir Türkiye Cumhuriyeti yaratılması amaçlanmıştır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Macit Gökberk, *Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul, 1997, s. 47.

¹⁴⁶ Mithat Atabay, 'Cumhuriyet Kültürü'. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(43), 2009, s. 458.

5. 1929-1930 YILLARI ARASINDA ATATÜRK DÖNEMİ İSTANBUL'UNDA KÜLTÜR VE SANAT FAALİYETLERİ

Harf inkılabı ile başlayan tezin bu bölümünde İstanbul'da gerçekleşen kültür ve sanat faaliyetleri, döneme ait gazeteler (Cumhuriyet, Akşam, Son Posta) ve dergilerin (Muhit ve Resimli Ay) ışığında resmedilmiştir.

5.1. 1929 Yılı İstanbul'unda Kültür ve Sanat Faaliyetleri

1929 yılı İstanbul'u eğitimden sergilere, kadın imajının geçirdiği değişimden tiyatro, sinema ve konser gibi sanatsal faaliyetlere kadar, genç Cumhuriyet'in modernleşme adımlarını yansıtan şehirlerin başında gelmiştir.

5.1.1. Eğitim

1 Ocak 1929 tarihi ile Millet Mektepleri düzenlenen merasim töreniyle açılmış, cehalete karşı başlatılan savaşta en önemli adımlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Ülkenin genelinde olduğu gibi Galatasaray Lisesinde ve İstanbul'un muhtelif birçok bölgesinde açılan millet mekteplerine yoğun ilgi gösterilmiş, halkın yeni harfleri en kısa sürede öğrenmesi amaçlanmıştır.¹⁴⁷ Halkın yoğun ilgisi sebebiyle yeni dershaneler açılmasına karar verilirken, millet mektepleri bünyesinde en fazla talebesi olan yer olarak Galatasaray Lisesi ön plana çıkmıştır.¹⁴⁸ Kadınların da yoğun ilgi gösterdiği Millet Mekteplerinin sayıları öğrenci sayılarını karşılayamadığından, Üsküdar'da da kadınlar için yeni dershaneler açılmıştır. Bazı kadınlar çocuklarıyla birlikte derslere katılım sağlamışlardır.¹⁴⁹

Çocukların yeni harfleri öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla ilk Türkçe çocuk gazetesi yayımlanmaya başlamıştır.¹⁵⁰

Maarif Vekili Necati Bey'in vefatı dolayısıyla Darülfünun meydanına abide yapılmasına karar verilmiştir.¹⁵¹ Başvekil ve aynı zamanda Maarif Vekili görevine

¹⁴⁷ 'Millet Mektepleri Dün Gece Açıldı', *Cumhuriyet*, 2 Kânunusani 1929, s. 1.

¹⁴⁸ 'Halkın Telahükü Karşısında Yeni Dershaneler Açılması Düşünüyor', *Akşam*, 4 Kânunusani 1929, s.1.

¹⁴⁹ 'Millet Mektepleri Taşıyor', *Cumhuriyet*, 4 Kânunusani 1929, s.1.

¹⁵⁰ *Akşam*, 4 Kânunusani 1929, s. 4.

getirilen İsmet Paşa bir genelge yayınlamış, Millet Mekteplerinin yalnızca okuma yazma öğretilen yerlerden ibaret olmaması gerektiği, muaşeret kurallarının ve hatta pejmürde kıyafetler içinde bile temiz olabilmenin mümkün olduğunun öğretilmesini istemiştir.¹⁵²

Türk harf inkılabının ardından gerçekleşen değişim gazetelere de yansımış, İstanbul şehir merkezinde yer alan dükkânların tabelalarında yazım yanlışları yapanlar, Türkçeyi hatalı öğrettiği gerekçesiyle gazetelerde ifşa edilmeye başlanmıştır. Yanlışlarını düzeltmeyen ticarethanelerin gazete sütunlarında yayınlanmaya devam edeceği belirtilmiştir.¹⁵³ Yeni harflerle okuma ve yazma öğreniminden daha fazla insanın yararlanabilmesi adına gece dershaneleri açılmış, gece çalışmayı kolay kılabilmesi adına Beyoğlu'nda lamba ve fener üreten firmalar açılmaya başlamıştır.¹⁵⁴

Beyoğlu'nda Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İngilizce gibi yabancı dil kursları açılmaya başlanmıştır.¹⁵⁵

Beyoğlu dokuzuncu mektepte 1 Ocak-15 Şubat tarihleri arasında yeni alfabe eğitimini tamamlayan kadınlar için bitirme sınavı yapılırken, başarılı olan öğrencilere belgeleri verilmiştir.¹⁵⁶

1 Haziran itibarıyla mektuplar ve telgraflar yeni harflerle yazılmaya başlanmış, bu durum Adliye dairesindeki muhakeme listeleri, tebliğ varakaları ve ilamları da kapsamıştır.¹⁵⁷

İstanbul Maarif Müdürü Haydar Bey tarafından İstanbul'da okulu olmayan bir köy bulunmadığı açıklanırken; Topkapı, Aksaray, Nişantaşı ve Kasımpaşa gibi semtlerde yeni mekteplerin açılacağı bilgisi verilmiştir.¹⁵⁸ Sultanahmet'te gece sanat okulu açılmış; tesviyecilik, marangozluk, mobilyacılık, sobacılık, terzilik ve

¹⁵¹ 'Dartülfünun Meydanına Bir Abide Rekzedilecek', *Cumhuriyet*, 6 Kânunusani 1929, s. 1.

¹⁵² 'İsmet Paşa Mühim Bir Tamim Gönderdi', *Akşam*, 5 Şubat 1929, s. 4.

¹⁵³ 'Tabelalardaki Yanlışları Tashih Etmek Lazımdır', *Akşam*, 22 Kânunusani 1929, s. 1.

¹⁵⁴ *Akşam*, 29 Kânunusani 1929, s. 7.

¹⁵⁵ 'Berlitz Mektebi', *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1929, s. 5.

¹⁵⁶ 'Yeni Harflerden Şahadetname Veriliyor', *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1929, s. 1.

¹⁵⁷ 'Eski Harfler Artık Maziye Karışıyor', *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1929, s. 1.

¹⁵⁸ 'İstanbul'da Yeni Mektepler Açılacaktır', *Akşam*, 16 Şubat 1929, s. 1.

döşemecilik gibi sanatların para karşılığı olmadan 16 ile 50 yaş arasında Türk olma şartını karşılayan herkesin başvurabileceği belirtilmiştir.¹⁵⁹

Darülfünun Felsefe Talebe Cemiyeti tarafından Türk Ocağında düzenlenen müsamere, öğretmen Bedriye Hanım'ın konuşması ile başlamış; Hadise Hanım'ın viyolonsel, Pakize Hanım'ın keman, Saliha Hanım'ın da piyano çaldığı etkinlikte kadınların ön plana çıktığı gözlemlenmiştir.¹⁶⁰

İstanbul'da Darülbeydi'nin haricinde bir operet oluşturulmasına karar verilmiş, oluşturulacak operette görev almak üzere Maarif Vekâleti tarafından müsabaka düzenlenerek seçilecek 12 öğrencinin Avrupa'nın en gözde konservatuvarlarında eğitim alması planlanmıştır.¹⁶¹

Darülfünun Konferans Salonunda Milli Talebe Birliği tarafından konferans düzenlenmiş, kunduracılık gibi sektörlerin millileştiği belirtilirken, yerli malı kullanmanın önemine dikkat çekilmiştir.¹⁶²

50 kişiden oluşan Bulgar öğretmen heyeti, yapılan inkılaplar ve sonuçlarını incelemek, yeni düzenlenen maarif sistemini gözlemlemek üzere İstanbul'a gelmişler dört gün misafir edilmişlerdir.¹⁶³

Heybeliada Deniz Lisesinde bayram sebebiyle müsamere ve çeşitli yarışlar düzenlenmiş, öğrenciler; gülle, disk atma, yelken yarışı, sırkla atlama ve koşu gibi müsabakalarda yeteneklerini sergilemişlerdir.¹⁶⁴

Kadıköy Kız Orta Mektebi öğrencileri ve öğretmenleri, müzeler ile Topkapı Sarayı'nı ziyaret etmişler, yaptıkları incelemelerin yanında öğrencilere yapıların tarihi hakkında da bilgi verilmiştir. Geç saate kadar incelemelerde bulunan kız öğrencilerin gezi sırasında giymiş oldukları kıyafetler, çağdaşını yakalamayı başaran Türk milletini resmetmesi açısından da önem arz etmektedir.¹⁶⁵ (Ek-3)

Kız Ameli Hayat Mektebinde ders yılının bitişine istinaden müsamere düzenlenmiş, Frederic Chopin'e ait eserlerin çalındığı bir konser düzenlenirken,

¹⁵⁹ 'Gece Sanat Mektebi', *Akşam*, 16 Şubat 1929, s. 7.

¹⁶⁰ 'Felsefe Talebe Cemiyetinin Müsameresi', *Cumhuriyet*, 22 Mart 1929, s. 1.

¹⁶¹ 'Operet Heyeti Teşkili', *Akşam*, 27 Mart 1929, s. 1.

¹⁶² 'Vatandaşlar, Yerli Malı Kullanınız', *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1929, s. 1.

¹⁶³ '50 Kişilik Bir Muallim Heyeti Dün Şehrimize Geldi', *Cumhuriyet*, 2 Mayıs 1929, s. 1.

¹⁶⁴ 'Heybeli Deniz Lisesinde Müsamere', *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1929, s. 2.

¹⁶⁵ *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1929, s. 3.

komedi ve şiir gösterileri sergilenmiş, ‘Büyük Bir Günah’ isimli piyes sahnelenmiştir.¹⁶⁶

Erkek Muallim Mektebi’nde verilen müsamerede ise, öğrenciler tarafından oluşturulan orkestranın konserinin ardından ‘Makasçı’ isimli oyun sahnelenmiş, Necmettin Halil Bey’in ‘Dur! Yolcu’ şiiri okunurken, zeybek ve Kafkas dansları oynanmıştır. Davetliler için talebeler tarafından yapılan eserlerin gösterime sunulduğu bir sergi icra edilmiştir.¹⁶⁷

Sanayi-i Nefise Mektebinde kız öğrencilerin sayısının arttığı belirtilirken, kız öğrenciler arasında en çok rağbet gören bölümün resim olduğu vurgulanmıştır. Türk kadınların iş hayatında daha fazla yer aldığı dile getirilirken, eski bir Türk sanatı olan çiniciliğe ilginin arttığı, çini fabrikalarında çalışan sanatkarların büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu yazılmıştır.¹⁶⁸

Konservatuvar öğretmenlerinden oluşturulan bir heyetin, Anadolu’ya ait halk ezgilerini toplamak ve kayda almak amacıyla Anadolu’ya seyahat edeceği bilgisi aktarılmıştır. Geziye, Trabzon ve dolaylarından başlayacağı bilgisi verilen heyetin, önceliğinin Karadeniz Türkülerini toplamak olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁹

Uluslararası Talebe Kongresi İstanbul’da düzenlenirken Darülfünun merasim salonunda açılışı gerçekleştirilmiştir. Kongre; Rumen, Bulgar, İtalyan ve Macar delegelerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁰

Darülfünun konferans salonunda Lozan Barışı’nın yıl dönümü kutlanmış ve yüceltilmiş, hukuk öğrencileri tarafından düzenlenen etkinliğe bölümün öğrenci ve öğretmenlerinin tamamı katılırken, halk arasında aydın bir kesimde iştirak etmişlerdir. Lozan Antlaşması’nın istiklal abidesinin bir kitabesi olduğu dile getirilmiştir.¹⁷¹

Türk aşçılığının gerilemeden kurtarılması adına, İstanbul Belediyesi Aşçılık Okulu kurulması için bir komisyon kurulması ve heyetin eski Türk yemekleri ve hijyen konusunda uzman kişilerden oluşturulması planlanmıştır. Türk yemeğinin

¹⁶⁶ ‘Kız Ameli Hayat Mektebinde Müsamere’, *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1929, s. 1.

¹⁶⁷ ‘Erkek Muallim Mektebinde Dün Bir Müsamere Verildi’, *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1929, s. 2.

¹⁶⁸ ‘Güzel Sanatlara Rağbet’ ve ‘Çinicilik’, *Akşam*, 2 Temmuz 1929, s. 3.

¹⁶⁹ ‘Halk Şarkıları’, *Akşam*, 5 Temmuz 1929, s. 3.

¹⁷⁰ ‘Talebe Kongresi Bugün Açılıyor’, *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1929, s. 2.

¹⁷¹ ‘Lozan Sulhunun Yıl Dönümü’, *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1929, s. 1.

geçirdiği evreler, saray yemekleri, Türk köylerinde pişirilen börekler ve tatlıların envanteri yapılarak günümüze kazandırılması amaçlanmıştır.¹⁷²

Tayyare Cemiyeti tarafından Avrupa'ya öğrenci göndermek ve yüksek tayyare mühendisliği öğrenimi görmeleri için sınav yapılmış, altı genç seçilmiştir.¹⁷³

Türkiye'nin farklı şehirlerinde halk türkülerini toplamak ve kaydetmek üzere yola çıkan konservatuvar heyeti İstanbul'a dönmüştür. Türkülerin yanı sıra heyete eşlik eden sinema operatörleri, Karadeniz ve Erzurum yöresine ait halk oyunlarını filme almıştır. Heyet başkanlık eden Konservatuvar müdürü Ziya Bey ve Türkiyat Enstitüsü memuru Abdülkadir Bey ise kültür kısmı ile meşgul olurken, yöreye ait (Trabzon ve Erzurum) masalları ve efsaneleri kayıt altına almışlardır.¹⁷⁴

Konservatuvar heyetinin Anadolu'ya gerçekleştirdiği ilk seyahat 1926 yılında gerçekleşirken, 1929 yılına kadar Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleri incelenmiştir. İlk seyahatte 240'ın üzerinde halk türküsü toplanırken, devam eden yıllarda sırasıyla 150, 130 ve 280 adet halk ezgisi plaklar aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Yerel oyunlarında araştırmalara konu olduğu gezilerde, Trabzon, Rize'nin 'Horonu' ve Erzurum yöresinin de 'Bar' gibi halk oyunları filme alınmıştır. Uluslararası tekniklere hâkim bestekârlar ve kompozitörler aracılığıyla, toplanan eserler üzerinde çalışarak öz Türk musikisinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Filme alınan milli ve yöresel oyunlar halkın izleyebilmesi için hazırlanırken, Aydın ve çevresindeki illere özgü 'Zeybek' oyununun da çekimi sonrası, musiki ve raks gibi ülkenin iki önemli harsının tamamının kayıt altına alınması amaçlanmıştır.¹⁷⁵

Yeni eğitim öğretim yılı başlamış, ilkokullarda görülmedik derecede talep olduğu bilgisi verilirken, Kasımpaşa ve Koca Mustafa Paşa bölgelerinde iki yeni okul açıldığı, diğer okullarda ise birçok yeni şubenin açıldığı bilgisi paylaşılmıştır.¹⁷⁶

Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey yeni öğretim yılı dolayısıyla İstanbul'da yer alan okulları incelemek ve teftiş etmek üzere şehre gelmiştir. Haydarpaşa istasyonunda Cemal Bey'i İstanbul Kız ve Erkek Muallim Mektepleri, Galatasaray

¹⁷² 'Aşçılık Mektebi', *Akşam*, 4 Ağustos 1929, s. 3.

¹⁷³ 'Tayyare Mühendisliği', *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1929, s. 1.

¹⁷⁴ 'Halk Şarkıları', *Akşam*, 16 Eylül 1929, s. 3.

¹⁷⁵ 'Konservatuvar Müdürü Ziya B.', *Resimli Ay*, (9), 1929, s. 27-28

¹⁷⁶ 'İlk Mekteplerde Tedrisat', *Cumhuriyet*, 2 Teşrinievvel 1929, s. 1.

Lisesi ve Kandilli Kız Mektebi şubelerinden öğrenciler karşılamış, Darülfünun ve Maarif erkânı eşlik etmişlerdir.¹⁷⁷

Millet Mektepleri 1 Kasım itibariyle tekrar açılmış, iki aylık ve dört aylık olarak iki farklı kısımdan oluşurken Arap harfleriyle okuyup yazanlar ilk gruba girerken, hiç okuma yazması olmayanlar dört aylık grupta değerlendirilmişlerdir.¹⁷⁸

Galatasaray polis merkezi karşısında Berberler Mektebi açılmış, 15 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 öğrencinin eğitim alması sağlanmıştır. Üç aylık kurs süresinin bitiminde bir yılda staj yapacak olan öğrenciler, sürenin sonunda gerçekleşecek genel imtihandan başarılı olurlarsa diploma almaya hak kazanacaklardır.¹⁷⁹

Mülkiye Mektebinin 53'üncü yıl dönümü Galatasaray Lisesinde düzenlenen bir merasimle kutlanmış, Bahriye Mızıkasının çaldığı İstiklal Marşı ile başlayan müsamerede büyük Gazi'nin gençliğe olan hitabesinin hatırdan çıkartılmaması gerektiği hatırlatılmış, akşam saatlerinde ise kutlamalar Sipahi Ocağında devam etmiştir.¹⁸⁰

Beyazıt'ta yer alan eski Türk Ocağına ait binada Cumhuriyet Gençleri Mahfili açılmış, lise ve orta düzey öğrencilerinin toplanma yeri olarak hazırlanan dernekte; temaşa, musiki, spor ve lisan gibi etkinliklerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.¹⁸¹

5.1.2. Sergi

Türk Ocağında Türk matbaacılığının 200'üncü yıl dönümü dolayısıyla matbaacılık sergisi açılmış, Türkiye'de 200 yıl önce basılan ilk eserin bir sayfası da on gün sürecek sergide yerini almıştır.¹⁸²

Güzel Sanatlar Resim şubesinin yapmış olduğu yüzlerce eser, Galatasaray Lisesinde düzenlenen sergiyle halkın beğenisine sunulmuştur. Milli Sanayi Birliği

¹⁷⁷ 'Maarif Vekilimiz Dün Geldi', *Cumhuriyet*, 5 Teşrinievvel 1929, s. 1.

¹⁷⁸ 'Millet Mektepleri Bugün Açılıyor', *Cumhuriyet*, 1 Teşrinisani 1929, s. 1-4.

¹⁷⁹ 'Berberler Mektebi Açıldı', *Cumhuriyet*, 16 Teşrinisani 1929, s. 1-4.

¹⁸⁰ 'Mülkiye Mektebinin Yıl Dönümü', *Cumhuriyet*, 5 Kânunuevvel 1929, s.1-4.

¹⁸¹ 'Cumhuriyet Gençler Mahfili Açıldı', *Cumhuriyet*, 7 Kânunuevvel 1929, s. 2.

¹⁸² 'Bugün Türk Matbaacılığının 200'üncü Yıl Dönümüdür', *Cumhuriyet*, 31 Kânunusani 1929, s. 1.

tarafından düzenlenen Yerli Mallar Sergisi, oyuncak ürünlerinden çikolatalara ve giyimden sanayi ürünlerine kadar muhtelif ürünlerin tanıtılmasını sağlamıştır. Serginin ana fikri, yerli malların Avrupa standartlarında olduğu, halkın yerli ve milli ürünlerin bu güzelliğinin henüz farkında olmadığı gerçeği olarak ön plana çıkmıştır.¹⁸³

İstanbul Türk Ocağında 73 tablo ve üç adet heykelin gösterildiği bir sergi açılmış, eserler bir ay süresince teşhir edilmiştir. Paris ve Berlin gibi Avrupa'nın önemli şehirlerinde eğitim gören genç ressamalar, sanatın salt klasik kanunlara bağımlı kalınarak ve bilindik formülleri tekrar ederek yeni bir şey yaratılamayacağının altını çizmişlerdir. Bu sebeple açılmış olan ilk Müstakil Ressamlar Sergisi, gezmeye gelen ziyaretçilerde aykırılık hissi uyandırmıştır. Yeni teknikleriyle klasik sanatın kısıtlı bakış açısından sıyrılmış olsalar da resmin temel ilkeleri reddedilmemiştir. Bu bağlamda Andre Lhote ve Antoine Bourdelle gibi ustalarla çalışan Türk sanatçılar; renk ahengi, desen ve konstrüksiyon gibi konularda çizgi dışına çıkmamışlardır.¹⁸⁴

Türk Kadınları Esirgeme Derneği tarafından el işleri sergisi açılırken, yapılan el işleri yine derneğin himayesinde bulunan kadınlar tarafından yapılmıştır. Derneğin, Sandal Bedesteninde mağazası ve Seyr-i Sefâin yolcu salonunda açılan şubesi ile İstanbul'a gelen turistlere satış yapılması, himayesinde bulunan kadınların da eğitim alması sağlanmıştır.¹⁸⁵ Dönemin modası olarak ön plana çıkmaya başlayan kürklü paltoların giyiminde yaşanan artış, dernek yönetiminde yer alan kadınların da kıyafet tercihinde kendisini göstermiştir. (Ek-1)

Sanayi Birliği tarafından yerli ürünler sergisi açılmış, yer olarak Halk Fırkası binası kullanılmıştır.¹⁸⁶ İstanbul'da çini eşyanın çok fazla rağbet görmesi ve satışlarının artması üzerine şehrin çeşitli bölgelerinde çini sergileri açılarak çini kaplar ve vazolar sergilenmiştir.¹⁸⁷

Konservatuvar öğretmenlerinden Cemal Reşit (Rey) Bey'in, Paris'te açılması planlanan kompozitörlerin yeni eserlerinin sahnelendiği sergiye, konservatuvar adına

¹⁸³ 'Yerli Mallar Sergisi', *Muhit Resimli Aylık Aile Mecmuası*, (11), 1929, s. 812-814.

¹⁸⁴ 'Müstakil Ressamlar Sergisi', *Muhit Resimli Aylık Aile Mecmuası*, (13), 1929, s. 980-981.

¹⁸⁵ 'Fakir Türk Kızları El İşleri Sergisi Ocak'ta Açıldı', *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1929, s. 1.

¹⁸⁶ 'Yerli Malları Sergisi', *Akşam*, 19 Nisan 1929, s. 5.

¹⁸⁷ 'Çini Sergisi', *Akşam*, 19 Nisan 1929, s. 5.

katılması kararlaştırılmıştır. Konservatuvar müdürü Ziya Bey'in bahsi geçen konuyla ilgili yapmış olduğu konuşma, gerçekleşecek etkinlikte Türk eserinin yer almasının öneminin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

“Son zamanlara kadar, günün inkılap ve faaliyetlerine aykırı ve bigâne kalan ve Türk klasik musikisinin taklidinden ibaret olan bizim musiki, muasır medeniyet musikisinden tamamen ayrı bir şeydi. Garp âlemi Türk'te musiki namına bir şey tanımıyordu. Yaptığımız işler o kadar büyüktür ki bu, inkılap ve yeniliklerin azametini ihata ve ifadede aciz kalıyoruz. Bunlar arasında musiki de yeni yolunu buldu. Bir taraftan da Cemal Reşit Bey halkın benliğinden doğan Anadolu'nun terennümlerini kompoze etti. İşte bu eserler, Londra ve Felemenkte çalındığı gibi geçen sene kendisinin huzuru ile ekol normal müzikte çalındı, başlı başına bir varlık olan Türk musikisi sevildi ve heyecanla alkışlandı.”¹⁸⁸

İstanbul İnkılap Müzesi için komisyon oluşturulmuş, Vali Muhittin Bey'in başkanlığında toplanan, Mehmet Fuat (Köprülü) Bey'in de katılım sağladığı toplantıda, inkılaplara ait eserler ve vesikaların sergileneneceği bilgisi verilmiştir.¹⁸⁹

İnkılapların başarılı ve kalıcı olmasında en büyük etken öğretmenler olarak görülürken, eğitim ve öğretim alanında yapılan yeniliklerin ne derece başarılı olduğunun bir göstergesi olarak İstanbul Erkek Muallim Mektebinde bir sergi düzenlenmiştir. Sergi; tabiat, kimyevi imalat, tahnit ve mulaj, el işleri ve resim olmak üzere beş ayrı bölümden meydana gelmiştir. Tabiat bölümünde canlı yılanlar, kertenkeleler, balıklar, su kendirleri ve çeşitli kuşlar sergilenirken, kimyevi imalat kısmında sirke, şarap, peynir, mum, sabun, mürekkep gibi malzemelerin nasıl üretildiği, patatesin nişasta miktarı ve sütün yoğunluğunun tahlili gibi konuların anlatımı yapılmıştır. Yalnızca formül ve nazariyattan ibaret olarak görülen kimya dersi uygulama alanına genişletilerek, mezun olacak genç öğretmenlerin gidecekleri bölgelerde yaşayan halkı bu konularda bilinçlendirmesi amaçlanmıştır. Öğretmen adayları tarafından yapılan el işleri ve resimlerinde teşhir edildiği sergiyi, yabancı

¹⁸⁸ 'Paris'te Açılacak Sergi', *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1929, s. 2.

¹⁸⁹ 'İstanbul İnkılap Müzesi', *Cumhuriyet*, 1 Mart 1929, s. 1.

ülkelerin öğretmenleri de ziyaret ederken, gerçekleşen yenilikler ve yapılan çalışmaları takdirle karşılamışlardır.¹⁹⁰

Galatasaray Lisesinde 13'üncü olduğu belirtilen resim sergisi açılmış, gösterilen eserler arasında; Çallı İbrahim Bey'in 'Manolya', Halil Paşa'nın 'Kuşdili Deresi', Ruhi Bey'in 'Sakarya', Ali Sami Bey'in 'Çarşı Kapısı', Şevket Bey'in 'Vezir Hanı', Namık İsmail Bey'in 'Heybeliada' isimli tabloları öne çıkmaktadır.¹⁹¹

Galatasaray Lisesi'nde Yerli Malları Sergisi düzenlenmiş, serginin açılışı Millet Meclisi Reisi Kazım Paşa tarafından yapılmıştır.¹⁹² Sergi Türk sanayisinin ne denli gelişim gösterdiğinin bir ifadesi olurken, deri ve ipek işçiliğinin Avrupa mallarından hiçbir farkı olmadığı dile getirilmiştir. Sergiyi gezenler arasında bulunan Japon elçisi ise ipekleri çok beğendiğini belirtmiştir.¹⁹³

Beşiktaş'ta Biçki Yurdu Sergisi açılmış, Türk kadınları tarafından işlenmiş eşyalar sergilenmiştir.¹⁹⁴ Elhamra Sinemasında 'Asi Kahraman', 'Kızıl Saçlar', Melek Sinemasında 'Atlatma Yarışı', 'Lora ve Şoförü' filmleri gösterime girmiştir.¹⁹⁵

Paris'te eğitim gören genç ressam ve heykeltıraşlar tarafından Türk Ocağı'nda Müstakil Ressamlar Sergisi açılmış, sergide Hale Hanım'ın eserleri ile Cevat, Şeref, Sebati, Refik Saim Beylerin tabloları gösterilmiştir.¹⁹⁶

5.1.3. Bayram Etkinlikleri

Bayram dolayısıyla şehrin her tarafında çeşitli hazırlıklar yapılırken, kentin farklı noktalarında şeker sergilerinin açılmış olduğu bilgisi verilmiştir.¹⁹⁷

Bayram süresince postaneye gelen mektupların büyük ölçüde yeni harflerle yazıldığı tespit edilmiş ve azımsanmayacak miktarda olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁰ 'Erkek Muallim Mektebinin Sergisi', *Resimli Ay*, (5), 1929, s. 26-29

¹⁹¹ 'Resim Sergisi', *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1929, s. 1-4.

¹⁹² 'Sergiyi Meclis Reisimiz Küşat Etti', *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1929, s. 1.

¹⁹³ 'Yerli Mallar', *Akşam*, 13 Ağustos 1929, s. 1.

¹⁹⁴ 'Beşiktaş Biçki Yurdu Sergisi', *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1929, s. 1.

¹⁹⁵ *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1929, s. 4.

¹⁹⁶ 'Müstakil Ressamlar Sergisi', *Akşam*, 16 Eylül 1929, s. 1.

¹⁹⁷ 'Mübarek Bayram Geldi', *Akşam*, 13 Mart 1929, s. 1.

¹⁹⁸ 'Harf İnkılabı ve Postalar', *Cumhuriyet*, 24 Mart 1929, s. 1.

Himaye-i Etfal Cemiyeti ‘Çocuk Haftası’ dolayısıyla toplanmış, Türk Ocağında açılacak sergi ve sinemadan ücret alınmaması kararı alırken, yapılması planlan müsamereler üzerine görüşmeler gerçekleştirmişlerdir.¹⁹⁹

23 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesi “Bugün Milli İdarenin Hâkim Olduğu Günün Yıl Dönümüdür” başlığıyla milli bayramın önemine dikkat çekmiş, çocuklara armağan edilen günün ‘Çocuk Haftası’ olarak kutlanması münasebetiyle çocuklar için müsamereler tertip edilmiştir.²⁰⁰

Melek Sinemasında çocuklara özel matine ayarlanarak sinema gösterimi yapılmıştır. Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda ‘Milli Danslar’ sergilenmiş, Majik Sinemasında film müsabakası düzenlenmiştir.²⁰¹

Çocuk haftasının ilk gününde çocuklar Türk Ocağı idaresini devralmışlar, Taksim bölgesinde toplanarak Bahriye Mızıkası eşliğinde yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.²⁰² Gerçekleştirilen müsamerelerde çocuklar zeybek oyunları ve sahneledikleri modern danslar ile ön plana çıkmıştır. (Ek-2)

Türk Ocağında çocuk haftası süresi boyunca ailelere de çocuk sağlığı, hakları ve gereksinimleri ile ilgili konferanslar düzenlenmiş, çeşitli eğlenceler yapılmıştır. İstanbul’un 28 farklı okulundan gelerek Türk Ocağı yönetimini devralan çocuklar, eğlenceye katılamayacak ve muhtaç durumda olan yaşlıları için tramvay ve vapur biletleri fiyatlarına bir hafta süreli zam yaparak ihtiyaç sahiplerinin faydalanmasını sağlamışlardır. Çocukların dayakla terbiye edilemeyeceğinin altını çizen öğrenciler, ailelerin ve öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi amacıyla eğitimler gerçekleştirilmesini talep etmişlerdir.²⁰³

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda ‘İki Çiçek Bir Böcek’ opereti sahnelenirken, İnce Saz Heyeti tarafından konser verilmiştir.²⁰⁴

Çocuk haftasının ikinci gününde çocuklara özel sinema gösterimi ve gürbüz çocuk müsabakası yapılmış, Türk Kadınlar Birliği tarafından Darülaceze ziyareti gerçekleştirilerek çocuklara hediyeler dağıtılmıştır.²⁰⁵

¹⁹⁹ ‘Himaye-i Etfal’de Çocuk Haftası Hazırlığı’, *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1929, s. 1.

²⁰⁰ *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1929, s. 1.

²⁰¹ *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1929, s. 4.

²⁰² ‘Çocuklar Dün Bayramlarını Heyecanla Tesit Ettiler’, *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1929, s. 1.

²⁰³ ‘Çocukların Dilekleri’, *Resimli Ay Dergisi*, (3), 1929, s. 4-5.

²⁰⁴ *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1929, s. 4.

Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından Tepebaşı Gardenbar ve Tepebaşı Tiyatrosunda çocuklar için müsamereler düzenlenmiş, orkestranın eşlik ettiği sahnede yabancı çocuklar yöresel kıyafetleri ile ülkelerinin danslarını sergilerken, dört genç hanımda ‘Aydın Zeybeği’ oynamıştır.²⁰⁶

Etkinliklerin son gününde Tepebaşı Tiyatrosunda çocuklar veda merasimi düzenlemiş, çocukların Türk Ocağı idaresine anahtarlarını ve evrakını teslim etmesi ile ‘Çocuk Haftası’ noktalanmıştır.²⁰⁷

Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından Gülhane Parkı’nda fakir ve kimsesiz çocuklar için müsamere tertip edilmiş, 400 kadar çocuğa bayramlık elbise ve çeşitli hediyeler verilmiştir. Bahriye Mızıkası ve İsveçli dansçıların eşlik ettiği eğlence akşam saatlerine kadar Sarayburnu Parkı’nda devam etmiştir.²⁰⁸

3 bin öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen ‘İdman Bayramı’, henüz ikinci defa olarak kutlanmış ve 15 bin seyircinin huzurunda gerçekleşmiştir. Taksim Stadyumu’nda gerçekleşen bayram kutlamaları, 2 bin erkek ve bin kız öğrencinin yaptıkları çeşitli beden hareketleri ile devam etmiştir.²⁰⁹

30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı olarak nitelendirilmiş, Kolordu’da tebrik merasimi düzenlenirken Taksim’de resmigeçit töreni yapılmıştır. Bir gün önce Mustafa Kemal Paşa Ertuğrul isimli yat ile Yalova’dan dönerek Hilal-i Ahmer tarafından verilen baloya katılmış, bayram sabahı Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa’yı Dolmabahçe Sarayı’nda kabul etmiş, Şükrü Paşa’nın ordu namına tebrik ve teşekkürlerini kabul etmiştir. Öğleden sonra Yeşilköy’de üç tayyareye ad takma merasimi yapılmış, İstanbul halkından çok sayıda insan trenler vasıtasıyla törene katılmıştır.²¹⁰

İstanbul’un yabancı işgalinden kurtarıldığı 6 Ekim günü kutlamalar düzenlenirken, Taksim meydanında resmigeçit töreni yapılmıştır. Kuleli, Halıcıoğlu ve Maltepe Askeri Liseleri, Askeri Sanayi Mektebi, Deniz Lisesi, Topçu Bataryası,

²⁰⁵ ‘Çocuk Haftasının İkinci Günü İyi Geçti’, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1929, s. 1.

²⁰⁶ ‘Çocuk Haftasının Üçüncü Günü’, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1929, s. 1.

²⁰⁷ ‘Dün Tepebaşında Çocuklar Bir Veda Müsameresi Verdiler ve Dileklerini Anlattılar’, *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1929, s. 4.

²⁰⁸ ‘Fakir Çocuklara Bayramlık Eşya’, *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1929, s. 1-3.

²⁰⁹ ‘İkinci İdman Bayramı’, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1929, s. 1.

²¹⁰ ‘Zafer ve Tayyare Bayramları Sevinç İçinde Geçti’, *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1929, s. 1.

Polis Alayı, İzçiler, Kız ve Erkek Ameli Hayat Mektebi ve İlk Mektepler talebelerinin olduğu kalabalık bir grup tarafından Sultanahmet'ten başlayan resmigeçit töreni Taksim'de devam etmiştir.²¹¹

Cumhuriyet Bayramı büyük bir sevinç içerisinde kutlanırken, evler, mağazalar ve kurumlar Türk bayrakları ile donatılmıştır. Kolordu heyeti, Darülfünun emini Neşet Ömer Bey, Maarif emini Muzaffer Beyler valilik binasına ziyarette bulunmuşlar, tebriklerin kabulünün ardından Beyazıt'ta resmigeçit töreni yapılmıştır.²¹²

5.1.4. Değişen Kadın İmaji

Cumhuriyet gazetesi tarafından Türkiye'nin en güzel kızını seçmek ve uluslararası yarışmalara göndermek üzere tarihinde ilk defa güzellik yarışması düzenlenmiş, katılmak isteyen kızların 9x12 boyutunda fotoğraf göndermesi ve en az 15 yaşında olmaları şart koşulmuştur.²¹³

Aylardan beri devam eden ve Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında yer alarak resimleri yayınlanan kadınlar arasında düzenlenen güzellik yarışması sonuçlanmış, Semine Hanım'ın ikinci, Araksi Çetiniyan Hanım'ın üçüncü olduğu yarışmada, '1929 Türkiye Güzellik Kraliçesi' unvanını Feriha Tevfik Hanım almıştır. Hakem topluluğunu ise; Güzel Sanatlar Birliği öğretmenleri, sinemacılar, doktorlar ve gazetecilerden kurulu bir heyet oluşturmuştur.²¹⁴

Feriha Tevfik Hanım yarışmanın ardından sinema sektörüne adım atarken, Türkiye'nin ilk sesli sinemalarından biri olan 'Kaçakçılar' filminde birinci kadın rolünü üstlenmiştir.²¹⁵

1930 yılı için Cumhuriyet gazetesi tarafından tekrar güzellik yarışması düzenlenmesine karar verilmiştir. Kraliçelik unvanını alacak olan kişinin, şubat

²¹¹ 'Dün İstanbul Kurtuluş Bayramını Tes'it Etti', *Cumhuriyet*, 7 Teşrinievvel 1929, s. 1.

²¹² 'Cumhuriyet Bayramı Çok Neşeli Geçti', *Akşam*, 31 Teşrinievvel 1929, s. 1-2.

²¹³ 'En Güzel Türk Kızı Kimdir', *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1929, s. 1-2.

²¹⁴ '1929 Türkiye Güzellik Kraliçesi İntihap Edildi', *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1929, s. 1.

²¹⁵ 'Güzellik Kraliçesi Ne Diyor?', *Resimli Ay*, (8), 1929, s. 16-38.

ayında Paris’te düzenlenecek Uluslararası Güzellik Yarışmasına katılması planlanmış ve masraflarının gazete tarafından karşılanacağı vurgulanmıştır.²¹⁶

Kılık ve kıyafette yaşanan dönüşümler de gazete sayfalarına yansımış, değişimin ekseriyetini kadın kıyafetlerinin oluşturduğu görülmüştür. Galata’da Cumhuriyet isimli şapka mağazasına, Avrupa’nın en şık ve modern şapkalarını bünyelerinde bulundurmalarından ötürü, Paris Konfor Modern Sergisi tarafından altın madalya ve takdirname gönderilmiştir.²¹⁷

Dünya genelinde kürklü palto giyimi moda haline gelirken, kadınlar arasında fazlaca tercih edilen giyim kültürünün izleri İstanbul’da da görülmeye başlanmış kürk satan dükkânlarının sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır.²¹⁸

Artan sıcaklık değerleri ile kadın kıyafetlerinde yaz tuvaletlerinin ortaya çıkmaya başladığı belirtilirken, kolsuz elbise giyen kadınların sıklaştığı dile getirilmiş, şakacı bir dille erkeklere yeni bir masraf kapısının açıldığının haberi yapılmıştır.²¹⁹

Berlin’de düzenlenen Uluslararası Kadınlar Kongresine Türk kadını temsilen katılan Efzayiş Suat Hanım İstanbul’a dönmüştür. Kongrede yapılan konuşmalar herkesin anlaması amacıyla farklı dillere çevrilirken, Efzayiş Hanım’ın konuşmasını üç farklı dil de kendisinin yapmış olması takdirle karşılanmıştır. Efzayiş Hanım yapmış olduğu açıklamalarda, Türk kadınının yapılan inkılaplarla birlikte insan haklarına sahip çıkmada birçok milletten ileri düzeyde olduğunu vurgulamıştır. Her kadının ulusal kıyafetleri ile katıldığı kongrede, Efzayiş Hanım Türk kadınının hususi bir kıyafeti olmadığını belirtmiş, bu sebeple de Türkiye Cumhuriyeti’nde kabul etmiş oldukları modern giyimi tercih ettiğini belirtmiştir.²²⁰

Şark kadınları hakkında incelemeler yapmak, rapor hazırlamak ve ileride yayımlamayı düşündüğü esere kaynak oluşturması amacıyla İstanbul’a gelen Amerikalı yazar Ruth Française Vootsmal için Türk Ocağı’nda çay ziyafeti verilmiştir. Kadın Birliği yöneticileri tarafından ağırlanan Ruth yaptığı açıklamada,

²¹⁶ ‘1930 Kraliçesi Paris’e Gidecektir’ *Cumhuriyet*, 4 Teşrinisani 1929, s. 1-3.

²¹⁷ ‘Cumhuriyet Şapka Mağazasına Altın Madalya’, *Akşam*, 13 Şubat 1929, s. 7.

²¹⁸ ‘Kürkçülük Kârlı Bir Sanat Oldu’, *Akşam*, 24 Şubat 1929, s. 5.

²¹⁹ ‘Yaz Tuvaletleri’, *Akşam*, 12 Mayıs 1929, s. 3.

²²⁰ ‘Kadınlar Kongresindeki Murahhasımız’, *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1929, s. 1-2.

Türkiye’de kadınlık sorununun yalnızca tesettür açısından değil toplumsal ve iktisadi açıdan da büyük bir gelişim geçirdiğini dile getirmiştir.²²¹

5.1.5. Sosyal Yaşam ve Aktiviteler

Yaşanan kültürel ve toplumsal değişimlerin bir yansıması olarak İstanbul’un gündelik yaşamında ve sosyal aktivitelerinde artış yaşanmıştır. Sıcakların yükselmesi ile Florya, Altinkum gibi plajlara giden insanların sayısında önemli bir artış yaşanırken, Adalar, Kalamış ve Moda’da denize giren insan sayıları da çoğalmıştır. Adalar ve Çam Limanı gibi deniz kenarlarında sandal gezintileri düzenlenmeye başlamıştır.²²²

Boğazda ve Büyükdere’de deniz banyoları açılmış, denize atlamak üzere ve güneşlenmek amaçlı demirlenmiş dubalar yerleştirilmiştir.²²³

Gündelik yaşamda en çok göze çarpan etkinlikler arasında balolar ön plana çıkmış, Pera Palas’ta tayyare balosu düzenlenirken,²²⁴ Kadıköy Süreyya Sinemasında fakirler yararına balo tertip edilmiştir.²²⁵

Güzel Sanatlar Akademisinin 47’nci yıl dönümü nedeniyle balo düzenlenmiş, güzel sanatlar öğrencileri tarafından gösterilerin gerçekleştiği gecede bir de kıyafet müsabakası yapılmıştır.²²⁶

Yaz baloları başlamış, ilk balo Türk Ocağı tarafından Tarabya Tokatlıyan’da verilirken ikinci balonun Maarif Cemiyeti tarafından yat kulübünde vermesi planlanmıştır.²²⁷

Arnavutköy Bosfor Palas Grand Otel’de 18 Temmuz’dan itibaren her perşembe aile balosu düzenlenirken, her akşam caz ve dans gösterileri gerçekleştirilmiştir.²²⁸

²²¹ ‘Türk Ocağında Bir Çay Ziyafeti’, *Cumhuriyet*, 1 Teşrinievvel 1929, s. 2.

²²² ‘Banyo Mevsimi’, *Akşam*, 4 Temmuz 1929, s. 3.

²²³ ‘Boğazda Deniz Banyosu’, *Akşam*, 20 Temmuz 1929, s. 3.

²²⁴ *Akşam*, 16 Kânunusani 1929, s. 4.

²²⁵ *Akşam*, 25 Kânunusani 1929, s. 4.

²²⁶ ‘Güzel Sanatlar Akademisinde Balo’, *Akşam*, 2 Mart 1929, s. 3.

²²⁷ ‘Maarif Cemiyeti Balosu’, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1929, s. 2.

²²⁸ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1929, s. 5.

Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için önemli çalışmalar yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Şişli'de bulunan evinin İnkılap Müzesi'ne dönüştürülmesi için bütçe ayrılmış, müzeye konulmak üzere eski kitap, dergi ve gazeteler satın alındığı yazılarak, bütün evraklar tamamlandığında müzenin açılacağı bilgisi verilmiştir.²²⁹

Paris Büyükelçisi Ali Fethi Bey Büyükdere'de bulunan yalısında Gazi Mustafa Kemal onuruna yemek düzenlemiş, rıhtım üzerinde bekleyen halk Paşa'yı coşku ile karşılarken, yalının önünde saatlerce beklemişlerdir. Yemek esnasında çalınan 'Cumhuriyet Marşı' halkın tezahüratlarının artmasına ve alkışlara neden olmuş, Gazi Paşa'da teşekkür etmek üzere balkona çıkarak tarihe sıkça not düşülecek şu sözleri sarf etmiştir.

*“Benim için zahmet ediyorsunuz. Bundan mahcup oluyorum. Beni görmek demek behemehâl yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir.”*²³⁰

Mustafa Kemal Paşa önce Sultan Ahmet Cami, akabinde Ayasofya Cami'ne giderek ziyarette bulunmuş, Kayyum Mehmet Efendi'ye caminin Türkler'in eline geçtikten sonra ne gibi mimari değişiklikler yapıldığı ile ilgili sorular sormuştur. Bölgede bulunan bir kahvehanede dinlenen Gazi Paşa, halkın arasında oturarak kahve içmiştir.²³¹

Sosyal etkinlikler devam ederken, Sipahi Ocağı tarafından atlı gezinti düzenlenmiş, geziye Başvekil İsmet Paşa'da iştirak ederken, birçok sivil vatandaş katılmıştır.²³² Üsküdar Halk Şirketi tarafından Üsküdar-Haydarpaşa hattının duyurusu yapılmış, merasime Başvekil İsmet Paşa da katılmıştır. 63 gün içerisinde tren hattının faaliyete geçirilmesi planlanmıştır.²³³

İstanbul'un gelişen altyapısı ve turistik cazibe merkezi oluşu da önem arz etmiştir. Küçük cadde ve sokaklarını içermesi planlanan bir şehir haritası yapılmaya

²²⁹ 'İnkılap Müzesi', *Akşam*, 4 Haziran 1929, s. 3.

²³⁰ 'Büyük Gazimizin Halka Hitabesi', *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1929, s. 1.

²³¹ 'Gazi Hz. Dün İstanbul'u Gezdiler', *Akşam*, 9 Eylül 1929, s. 1.

²³² 'Sipahi Ocağının Gezintileri', *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1929, s. 2.

²³³ 'Üsküdar-Haydarpaşa Tramvayı', *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1929, s. 1.

başlanmış, haritaların ilk etapta idare, polis, jandarma, belediye memurlarına dağıtılması planlanmış, halkın yararlanması içinde üretileceği açıklanmıştır. Genel haritanın haricinde İstanbul'da yer alan tarihi binaları gösteren bir haritanın düzenlenmesi planlanmıştır.²³⁴ Bir senelik süre içerisinde İstanbul'a gelen turist sayısının 48 bin olduğu tespit edilirken, gelen turistlerin ekseriyeti daha çok tarihi mekânları görme gayretinde olmuşlardır. Genel itibarıyla Amerika, İngiltere, Almanya ve İsveç'ten gelen turistler, şehrin tarihiyle ilgili bilgi edinmeye çalışmıştır.²³⁵

Alman düşünürü ve yazar, Profesör Emil Ludwig'in Ankara'da gerçekleştireceği konferanslar öncesi ilk durağı İstanbul olmuş, kendisine Darülfünun erkânı tarafından çay ziyafeti verilmiştir.²³⁶ İstanbul'da daha öncede bulunduğunu belirten yazar, geçmişte ziyaret ettiği İstanbul ile bugünkünün iki farklı şehir olduğunu dile getirmiştir. Yaşanan dönüşümlerin mimarı Büyük Gazi ile tanışmak için Ankara'ya geçeceğini belirtmiştir.²³⁷

5.1.6. Edebiyat

Emile Zola'nın 'Hakikat' isimli eseri Reşat Nuri (Güntekin) tarafından çevrilerek her hafta bir cüz olacak şekilde yayımlanmaya başlamıştır.²³⁸

Lucy Fitch Perkins tarafından kaleme alınan 'Japon İkizler' isimli eser, M. Zekeriya'nın çevirisi ile Resimli Ay Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyetinin çocuklar için hazırladığı neşriyatın birinci kitabı olan eser, oluşturulması planlanan çocuk edebiyatının temelini de ilk adımı olması açısından önem arz etmektedir. İlhami Bekir ve Galip Naşit Beyler tarafından ilkokul öğrencileri için 'Hayat Bilgisine Göre Çocuk Şiirleri' isimli kitap hazırlanmış, Resimli Ay Matbaası aracılığıyla yayımlanmıştır. Aka Gündüz'ün kaleme aldığı 'Çocuk Kitabı' isimli şiir kitabı da yine aynı matbaa aracılığıyla yayımlanarak öğrencilerin beğenisine sunulmuştur.²³⁹

²³⁴ 'İstanbul Haritası', *Akşam*, 16 Temmuz 1929, s. 3.

²³⁵ 'Ecnebi Seyyahlar', *Akşam*, 16 Mayıs 1929, s. 3.

²³⁶ 'Alman Mütefekkiri Darülfünunda', *Cumhuriyet*, 27 Teşrinisani 1929, s. 2.

²³⁷ 'Alman Âlimi Şehrimizde', *Cumhuriyet*, 26 Teşrinisani 1929, s. 2.

²³⁸ 'Hakikat', *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1929, s. 6.

²³⁹ 'Son Neşriyat. Yeni Çıkan Kitaplar', *Resimli Ay Dergisi*, (1), 1929, s. 32.

Türkiye’de ilk defa çocukların anlayabileceği lisanda ‘Çocuk Ansiklopedisi’ yazılmış, resimlerle süslenen eser en güncel bilimsel bilgilerle donatılmıştır. İçerisinde yer alan malumatın basit ve anlaşılabilir bir dil kullanılarak yazıldığı ansiklopedi, tamamı 48 adet kitaptan oluşturulmuştur.²⁴⁰

Akşam gazetesi küçük çocuklar ve genç mektepliler için haftada bir gün olmak üzere çocuk sayfası yayınlamaya başlamış; hikâyeler, şiirler, bilmecelerin olduğu bir bölüm kaleme almıştır.²⁴¹

5.1.7. Heykel

Sanayii Nefise Mektebinde Heykeltıraş Nijat Bey tarafından, şair Abdülhak Hamit Bey’in tunçtan bir büstü yapılmış, Türkiye’nin ilk heykeli olarak gazete manşetlerine taşınmıştır.²⁴²

5.1.8. Konser

Vezneciler’de yer alan Darüttalim Musiki Salonunda İnce Saz müzikli eğlencesi gerçekleştirilmiştir.²⁴³

Fransız Tiyatrosunda Frans Goldenburg’in piyano konseri gerçekleşmiştir.²⁴⁴

Ramazan dolayısıyla Vezneciler’deki musiki salonunda her akşam terennüm saz icra edilmeye başlanmıştır.²⁴⁵

Fransız Tiyatrosunda, 12 yaşındaki genç yetenek Viyolonist Volfi tarafından konser verilmiştir.²⁴⁶

Bayram münasebetiyle Londra Birahanesinde ‘Asri Türk Musikisi’ konseri verilmiş, piyano da Anjel Hanım, klarnette Ramazan Efendi, artistler olarak da Semiha, Nektar, Melahat ve Melek Hanımlar yer almıştır.²⁴⁷

²⁴⁰ ‘Çocuk Ansiklopedisi’, *Resimli Ay Dergisi*, (4), 1929, s. 1.

²⁴¹ ‘Çocuk Dünyası’, *Akşam*, 19 Nisan 1929, s. 1-12.

²⁴² ‘İlk Heykel’, *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1929, s. 1.

²⁴³ *Cumhuriyet*, 10 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁴⁴ *Cumhuriyet*, 16 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁴⁵ ‘Darüttalimi Musiki’, *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1929, s. 6.

²⁴⁶ *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1929, s. 4.

Konservatuvar öğretmenlerinden oluşan Türk Triyo Heyeti tarafından Majik Sinemasında konserler verilmiştir. Piyano Cemal Reşit (Rey), Viyolonsel Sezai Asaf, Keman Seyfi Asaf Beylerden oluşan heyet, bunların haricinde yalnızca öğretmen ve öğrenciler için gündüz seansları düzenlemiştir. Cemal Reşit Bey'in özünü muhafaza ederek modern musiki teknikleriyle kompoze ettiği Anadolu türküleri, Türkiye sınırlarını aşarak Avrupa'da da büyük bir ilgi ve takdirle karşılanmıştır. Bu bağlamda yapmış olduğu çalışmalardan 'Çayır İnce Biçemedim' isimli Anadolu türküsü, Cemal Reşit tarafından armonize edilerek kendi el yazısı ile yayımlanmıştır.²⁴⁸

Türk Ocağında Profesör İskarsellini yönetiminde konser verilmiş; Rossini, Puccini, Donizetti gibi ünlü bestekârların eserleri çalınmıştır. Soprano Madam Natali Polyanski, tenor Vahe Üticiyan, basta Osman Cavit Bey yer almıştır.²⁴⁹

Profesör İskarselli'nin idaresinde Türk Ocağı'nda şan konseri verilmiş, Üticiyan Efendi tenor olarak sahne almıştır.²⁵⁰

Galatasaray Lisesinde öğrenciler tarafından konser verilmiş, Mozart ve Geller'den eserler çalınmıştır.²⁵¹

Anadolu Hisarı Küçüksu Mesiresi'nde her cuma günü Hafız Burhan Bey ve heyeti tarafından müzik icrası yapılacağı bilgisi verilirken, orta oyunu olarak 'Karagöz' sahnelenmeye başlamıştır. Altinkum Plaj ve Gazinosu İstanbul'un en meşhur mesiresi olarak gösterilirken, Majik Sinemasında çalan orkestranın da yine burada konserler vermesi planlanmıştır.²⁵²

Darüttalim Musiki Cemiyeti tarafından her cuma ve pazar günleri Çubuklu Bahçesi'nde sazlı şarkı eğlencesi yapılmıştır.²⁵³

Halk Musiki Heyeti tarafından Sarayburnu Parkı'nda konser verilmiş, öğretmen Nuri Halil Bey ile şarkıcı Semiha Hanım heyete eşlik etmiştir.²⁵⁴

²⁴⁷ *Akşam*, 13 Mart 1929, s. 7.

²⁴⁸ 'Cemal Reşit Kimdir?', *Resimli Ay Dergisi*, (1), 1929, s. 17-19.

²⁴⁹ 'Türk Ocağında Parlak Bir Konser Verildi', *Cumhuriyet*, 20 Nisan 1929, s. 1.

²⁵⁰ 'Türk Ocağında Şan Konseri', *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1929, s. 1.

²⁵¹ 'Galatasaray'da Dünkü Konser', *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1929, s. 3.

²⁵² *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1929, s. 6-8.

²⁵³ *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1929, s. 6.

²⁵⁴ *Akşam*, 12 Temmuz 1929, s. 8.

Beşiktaş Parkı'nda pazar ve çarşamba akşamları Darüelhan öğretmenlerinden Şeref Hanım idaresinde ince saz gösterisi sunulduğunun bilgisi verilmiştir.²⁵⁵

Ferah Sinemasında Rus Caz Topluluğu tarafından konser verilmiştir.²⁵⁶

Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul'a gelişi 'Safa Geldin Büyük Gazi' başlığıyla müjdelenirken, Sarayburnu Parkı sahil kısmı düzenlenmiş, Nuri Halil Bey ve Semiha Hanım'ın katılımı ile Halk Musiki Heyeti tarafından her gün ve gece konser icra edilmeye başlanmıştır.²⁵⁷

Opera Sinemasında Eduardo Bianco ile Arjantin Orkestrası tarafından konser verilmiştir.²⁵⁸

Fransız Tiyatrosunda Fransız Piyanist Fransoa Lang tarafından öğretmen ve öğrenciler için konser verilmiştir.²⁵⁹

Taksim bahçesinde Halk Bilgisi Derneği tarafından halk türküleri konseri verilmiştir.²⁶⁰

5.1.9. Mimari

İstanbul'da değişen mimariden bahsedilen haberde daha önce sekiz ya da on odalı büyük konakların yapıldığı, onların yerini ise her bir katında dört, beş oda bulunan küçük apartmanların yapılmaya başladığı belirtilmiştir. Büyük apartmanların ve konakların kirasının herkese ağır gelmesi halkı daha küçük ve daha ucuz mesken arayışına yöneltmiştir.²⁶¹

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Anadolu'da bulunan Türk mimarisine ait eserleri incelemesi için görevlendirilen ve Darülfünun'da arkeoloji, sanat tarihi gibi dersler veren Prof. Albert Gabriel,²⁶² Güzel Sanatlar Akademisinde verdiği konferansta Anadolu'da yapmış olduğu çalışmalarda yer alan tarihi yapıların

²⁵⁵ *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1929, s. 5.

²⁵⁶ 'Naşit Bey Gecesi', *Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1929, s. 5.

²⁵⁷ 'Ulu Gazimizin İstanbul'a Teşrifleri', *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1929, s. 6.

²⁵⁸ *Akşam*, 15 Teşrinievvel 1929, s. 4.

²⁵⁹ *Cumhuriyet*, 3 Teşrinisani 1929, s. 4.

²⁶⁰ 'Gençler Mahfilinin Müsameresi', *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1929, s. 2.

²⁶¹ 'Yeni Yapılan Binalar', *Akşam*, 7 Nisan 1929, s. 1.

²⁶² Zeki Arıkan, 'Albert Gabriel (1883-1972)'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2007, s. 348.

fotoğraflarını sergileyerek tahlillerde bulunmuştur. Sonuç olarak gerçek bir sanatçının yüzünü Anadolu'da bulunan yüksek sanat eserlerine çevirmesi ve onları incelemesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶³

Darülfünun mimarlık öğrencileri ve öğretmenleri Prof. Gabriel'le birlikte İstanbul'da bulunan büyük camileri gezerek incelemelerde bulunmuştur. Gezilen her camide tetkikatta bulunan öğrenciler, yapmış oldukları araştırmaları not alarak kayıt tutmuşlardır.²⁶⁴

5.1.10. Opera

Fransız Tiyatrosunda 'Nogador Opereti' sahnelenmiştir.²⁶⁵

Süreyya Opereti tarafından Üsküdar İnşirah Tiyatrosunda Cemal Sahir Bey'in 'Gözyaşları' eseri sahnelenmiştir.²⁶⁶

Pangaltı Tiyatrosunda Süreyya Opereti tarafından üç perdelik 'Telefoncu Kız' opereti sahnelenmiştir.²⁶⁷

Beşiktaş Park Tiyatrosunda Süreyya Opereti tarafından 'Yunus Bey Duymasın' operası sahnelenmiştir.²⁶⁸

Şehzadebaşı Hilal Tiyatrosunda 'Arşın Mal Alan' opereti sahnelenmiştir.²⁶⁹

Kadıköy Hale Tiyatrosunda Süreyya Opereti tarafından 'Kumrular' üç perde olarak sahnelenmiştir.²⁷⁰

Mulen Ruj'da matine ve suare olarak iki gösterim halinde büyük varyete programı hazırlanmış, Fransız Tiyatrosunda Fransız Operet Heyeti tarafından 'Les Mousquetaires au Couvent' veda matinesi olarak sergilenmiştir.²⁷¹

²⁶³ 'Güzel Sanatlar Akademisinde', *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1929, s. 1.

²⁶⁴ 'Camileri Ziyaret', *Akşam*, 9 Mayıs 1929, s. 3.

²⁶⁵ *Cumhuriyet*, 4 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁶⁶ *Cumhuriyet*, 3 Mart 1929, s. 4.

²⁶⁷ *Cumhuriyet*, 5 Mart 1929, s. 4.

²⁶⁸ *Akşam*, 7 Mart 1929, s. 8.

²⁶⁹ *Cumhuriyet*, 22 Mart 1929, s. 4.

²⁷⁰ *Akşam*, 29 Mart 1929, s. 4.

²⁷¹ *Cumhuriyet*, 1 Kânunuevvel 1929, s. 4.

5.1.11. Sinema

Elhamra Sinemasında ‘Kahraman Sipahi’ isimli film vizyondaki yerini almıştır.²⁷²

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda altı perdelik ‘Gülñihal’ oyunu Milli Piyes başlığı altında sahneye konmuş, Yakup Kadri tarafından yazılan tiyatro eseri ‘Sağanak’ Darülbeydi’de temsil edilmek üzere hazırlanmıştır.²⁷³

Melek Sinemasında tamamı İstanbul’da çekilen ‘İstanbul Gölğelerinde’ filmi vizyona girmiştir.²⁷⁴

Elhamra Sinemasında Tolstoy’un ölümsüz eserinden uyarlanan ‘Anna Karenina’ ve ‘Kamçılı Medeniyet’ filmleri gösterime girerken, Majik Sinemasında ‘Kanlı Taht’, Asri Sineması’nda ‘7 Günahkârlar Gemisi’ isimli filmler yayınlanmaya başlamıştır.²⁷⁵

Elhamra Sinemasında ‘En Büyük Zafer’ sahnelenmeye başlamıştır.²⁷⁶ Beyoğlu Alkazar Sinemasında ‘Çar ve Rasputin’, Opera Sinemasında ‘Aşk Yüzünden Sporcu’ filmleri vizyona girmiştir.²⁷⁷ Melek Sinemasında Emila Zola’nın romanından uyarlanan ‘Terez Raken’ isimli film gösterilmeye başlanmıştır.²⁷⁸

Asri Sinemasında ‘Mukaddes Dağ’ isimli film vizyona girmiştir.²⁷⁹ Fransız Tiyatro ve Sinemasında ‘Vefasız Şövalye’, Melek Sinemasında ‘Kâbus’ filmi gösterime girmiştir.²⁸⁰

Opera Sinemasında ‘Kin ve Aşk’, Melek Sineması’nda ‘Madamdo Pompadur’, Elhamra Sinemasında ‘Aşk Dilencileri’ filmleri vizyona girmiştir. Opera Sinemasında ‘Şarlo Serseri’ filmi gösterilmeye başlanmıştır.²⁸¹

Rusya’da gerçekleşen inkılaplar ve saray hayatının çöküşünün konu edildiği ‘Rasputin’in Muaşakaları’ isimli film, İstanbul’da gösterime girmiştir.²⁸²

²⁷² *Cumhuriyet*, 4 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷³ *Cumhuriyet*, 7 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁴ *Cumhuriyet*, 9 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁵ *Akşam*, 11 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁶ *Cumhuriyet*, 20 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁷ *Akşam*, 21 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁸ *Cumhuriyet*, 21 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁷⁹ *Akşam*, 25 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁸⁰ *Cumhuriyet*, 30 Kânunusani 1929, s. 4.

²⁸¹ *Akşam*, 7 Şubat 1929, s. 4.

Opera Sinemasında ‘Praglı Talebe’, Elhamra Sineması’nda ‘Şehrazat’, Majik Sinemasında ‘Kedi ve Kanarya’, Asri Sineması’nda ‘Korsan Şövalye’, Melek Sinemasında ‘Son Emri’ filmleri İstanbul’da gösterime girmiştir²⁸³

Majik Sinemasında ‘Sema Ateş İçinde’, Milli Sinemada ‘Fahişenin Kızı’ filmleri gösterime girmiştir.²⁸⁴

Opera Sinemasında ‘Zafı Beşer’ ve ‘Şarlo Makinist’, Melek Sinemasında ‘Ölüm Fedaileri’, Elhamra Sinemasında ‘Singapur Geceleri’, ‘Gelin Duvağı’ ve ‘Şampanya’ filmleri gösterilmeye başlanmıştır.²⁸⁵

Melek Sinemasında ‘Konfetiler’ ve ‘Çılgın Bakire’, Elhamra Sinemasında ‘Cengiz Evlatları’, Opera Sinemasında ‘Mahkûmlar Gemisi’, filmleri gösterime girmiştir.²⁸⁶

Opera Sineması’nda ‘Amerika’, Elhamra Sinemasında ‘Küçük Prenses’, Majik Sinemasında ‘Gurur’, Melek Sinemasında ‘Al Beni’ filmleri vizyona girmiştir.²⁸⁷

Beşiktaş Parkı’nın açılışı için düzenlenen galada, Huget Duflo’nun ‘Şantaj’ isimli filmi gösterilmiştir.²⁸⁸

İstanbul’da ilk defa sesli film gösterimi yapılmış, ‘Kadının Harbe Gidişi’ filmi Opera Sinemasının kapılarını tekrar açtığı gün gala suaresi olarak gösterime girmiştir.²⁸⁹ İlk kez izleyici ile buluşacak sesli filmi seyretmek üzere gelen kalabalık insan topluluğunun salona sığmadığı bilgisi verilmiş, sinema müdüriyeti tarafından fiyatların her kesimden insanın bütçesine uygun hale getirileceğine dair açıklama yapılmıştır.²⁹⁰

Millî mücadele yanlısı bir kurye ile saltanat taraftarı bir kadının aşkları ve etrafında gelişen olaylar çerçevesinde Kuvayı Milliye mücadelesinin anlatıldığı, senaryosu ve yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul’un üstlendiği ‘Ankara Postası’

²⁸² ‘Yeni Bir Film: Rasputinin Muaşakaları’, *Akşam*, 14 Şubat 1929, s. 5.

²⁸³ *Akşam*, 4 Mart 1929, s. 4.

²⁸⁴ *Cumhuriyet*, 26 Mart 1929, s. 4.

²⁸⁵ *Akşam*, 29 Mart 1929, s. 4.

²⁸⁶ *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1929, s. 4.

²⁸⁷ *Akşam*, 7 Mayıs 1929, s. 4.

²⁸⁸ *Akşam*, 24 Haziran 1929, s. 7.

²⁸⁹ ‘Opera Sineması Tekrar Açılıyor’, *Akşam*, 26 Eylül 1929, s. 6.

²⁹⁰ *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1929, s. 4.

filmi,²⁹¹ Elhamra ve Melek Sineması'nda 2 Ekim Çarşamba günü galası yapılarak vizyona girmiştir.²⁹² Kısa bir zaman dilimi içerisinde 15 bin kişi tarafından izlenen film, vizyona giren yabancı filmlerin hiç görmediği bir ilgiye mazhar olmuştur.²⁹³

İkinci sesli film olan 'Seher Vakti', Opera Sinemasında vizyona girerken, Majik Sinemasında 'Casus Kadın', Elhamra Sinemasında 'Düşmüş Kızlar', Melek Sinemasında 'Üç Silahşörler' filmleri vizyona girmiştir.²⁹⁴

'Ankara Postası' filmi, Şehzadebaşı Hilal Sineması ve Ayasofya Alemdar Sinemasında da gösterime girmiş, Asri Sineması'nda 'Günah Yolu', Alkazar Sinemasında 'Volga Mahkûmları' vizyondaki yerini almıştır.²⁹⁵

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda beş perdelik 'Hırçın Kız' oyunu sahnelenmiş, Opera Sinemasında 'Buhranlı Geceler' ve 'Aşk Zambağı', Alemdar Sinemasında 'Kamçılı Medeniyet' filmleri vizyona girmiştir.²⁹⁶

Ankara Postası filmi 12 Kasım tarihi ile Beşiktaş Park Sinemasında gösterilmeye başlanmıştır.²⁹⁷

Çekimleri İstanbul'da gerçekleşen 'Kaçakçılar' filminin araba kovalama sahnesi esnasında kaza yaşanmış, tuluat tiyatrocularından Karakaş Efendi'nin vefat etmiş, araçta bulunan diğer oyuncular ise yaralanmışlardır.²⁹⁸

Melek Sinemasında 'Gece Güzeli', Ferah Sinemasında 'Talebe Prens', Elhamra Sinemasında 'Artist Aşkı' filmleri gösterilmiştir.²⁹⁹

Kadıköy Süreyya Paşa Sinemasında 'Gece Güzeli', Majik Sinemasında 'Macar Sevdası' ve 'Diana', Elhamra Sinemasında 'Broadway Melodi', Ferah Sinemasında 'Genç Kız Kalbi', Alemdar Sinemasında 'Babaların Günahı', Opera

²⁹¹ Necdet Aysal ve Hürol Erbay, 'Türk Sinemasında Millî Mücadele ve Atatürk Dönemi Filmleri'. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 2022, s. 403.

²⁹² *Cumhuriyet*, 2 Teşrinievvel 1929, s. 4.

²⁹³ Ali Haydar Soysüren ve Necip Yıldız, 'Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Sinemasının Ulus Devlet Politikalarıyla İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme'. *Karadeniz*, 9(35), 2017, s. 95.

²⁹⁴ *Cumhuriyet*, 9 Teşrinievvel 1929, s. 4.

²⁹⁵ *Akşam*, 15 Teşrinievvel 1929, s. 4.

²⁹⁶ *Akşam*, 12 Teşrinisani 1929, s. 4.

²⁹⁷ *Cumhuriyet*, 12 Teşrinisani 1929, s. 4.

²⁹⁸ 'Türkiye'de İlk Film Kurbanı', *Cumhuriyet*, 13 Teşrinisani 1929, s. 1-2.

²⁹⁹ *Cumhuriyet*, 20 Teşrinisani 1929, s. 4

Sinemasında ‘Venüs’, Asri Sinemasında ‘Mujik Kalbi’, Hilal Sinemasında ‘Kızıl Ok’ filmleri gösterilmiştir.³⁰⁰

5.1.12. Tiyatro

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Dişi Aşk’ oyunu sahnelenmiştir.³⁰¹

Darüttalim Musiki Salonunda meddahlık gösterisi yapılmıştır.³⁰²

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik komedi ‘Süt Kardeşler’ sahnelenmeye başlamıştır.³⁰³

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda Muhsin Ertuğrul tarafından perdeye aktarılan ‘Hâkimin Kızı’ sahnelenmeye başlamıştır.³⁰⁴

İstanbul Radyosu haftada bir gün olmak üzere Darülbeyti sanatçılarının temsilini yayınlamaya başlamıştır. Her pazartesi akşamı gerçekleştirilen etkinlik, dinleyicilerinin beğenisini kazanmıştır.³⁰⁵

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda ‘Muhayyel Hasta’ ve ‘Öldüren’ oyunları sahnelenmeye başlamıştır.³⁰⁶

Yakup Kadri tarafından yazılan; modernleşme, batılılaşma ve ulus devletin inşasında kadının rolü gibi konuları işleyen ‘Sağanak’ isimli dört perdelik tiyatro eseri³⁰⁷, Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmiştir.³⁰⁸

Musahipzade Celal Bey tarafından kaleme alınan, Osmanlı’nın son döneminde çöken adalet sistemi ve rüşvetle yürütülen işlerin konu edildiği ‘Aynaroz Kadısı’ isimli eseri³⁰⁹, Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmeye başlamıştır.³¹⁰

³⁰⁰ *Cumhuriyet*, 1 Kânunuevvel 1929, s. 4.

³⁰¹ *Cumhuriyet*, 10 Kânunusani 1929, s. 4.

³⁰² *Cumhuriyet*, 12 Kânunusani 1929, s. 4.

³⁰³ *Cumhuriyet*, 20 Kânunusani 1929, s. 4.

³⁰⁴ *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1929, s. 4.

³⁰⁵ ‘İstanbul Telsizinde Yenilik’, *Muhit Resimli Aylık Aile Mecmuası*, (13), 1929, s. 1029.

³⁰⁶ *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1929, s. 4.

³⁰⁷ Nilgün Firidinoğlu, ‘Sağanak’. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, (10), 2007, s. 63.

³⁰⁸ *Cumhuriyet*, 11 Şubat 1929, s. 4.

³⁰⁹ Refika Altıkulaç Demirdağ, ‘Musahipzade Celal’in Oyunlarında Moderne Dönüşen Gelenek’. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(2), 2012, s. 49.

³¹⁰ *Akşam*, 20 Şubat 1929, s. 7.

Asri Sinemasında kadınlar ve çocuklara özel olarak gündüz matinesinde varyete hazırlanmıştır.³¹¹

Darülbeydi Tepebaşı Tiyatrosu'nda Muhsin Ertuğrul'un çevirisiyle yine kendisi tarafından beş perdelik 'Hamlet' oyunu perdeye aktarılmıştır.³¹²

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Ali Nihat Bey'in 'Şeytan' isimli beş perdelik oyunu gösterilmiştir.³¹³

Hikâyenin başrollerini, biri güzelliği diğeri zekâyı temsil eden iki kadın karakterin oluşturduğu Shakespeare'in 'On İkinci Gece' eseri³¹⁴, Darülbeydi Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmeye başlamıştır.³¹⁵

Elhamra Sinemasında her akşam 'Karagöz' oyunu sahnelenmeye başlamıştır.³¹⁶

Vedat Nedim (Tör) tarafından yazılan, eserleri arasında en fazla sahnelenmiş ve beğenilmiş olan 'Kör' isimli tiyatro oyunu,³¹⁷ Darülbeydi Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmeye başlamıştır.³¹⁸

Kadıköy Kuşdili Tiyatrosunda 'Asri Çocuklar' isimli üç perdelik komedi sergilenmiş, Tepebaşı Tiyatrosunda öğretmen ve öğrencilere özel 'Nedim' isimli oyun sahnelenmiştir.³¹⁹

Şehzadebaşı Hilal Tiyatrosunda Dümbüllü İsmail Efendi sahne almıştır.³²⁰

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda 'Yere Batan Sarayı Esrarı' oyunu, dört perdelik milli komedi olarak belirtilmiş, gündüz gösteriminde ise 'Kızıl Korsan' isimli beş perdelik dram sahnelenmiştir.³²¹

³¹¹ *Akşam*, 24 Şubat 1929, s. 4.

³¹² *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1929, s. 4.

³¹³ *Cumhuriyet*, 3 Mart 1929, s. 4.

³¹⁴ Merih Tangün, 'Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriye mu?'. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, (17), 2010, s. 30.

³¹⁵ *Cumhuriyet*, 5 Mart 1929, s. 4.

³¹⁶ *Cumhuriyet*, 6 Mart 1929, s. 4.

³¹⁷ Mustafa Özcan & Gülsün Koçer, 'Halkevlerinde Tiyatro Çalışmaları: Konya İli Örneği'. *Turkish Studies*, 15(1), 2020, s. 549.

³¹⁸ *Akşam*, 13 Mart 1929, s. 8.

³¹⁹ *Cumhuriyet*, 19 Mart 1929, s. 4.

³²⁰ *Cumhuriyet*, 22 Mart 1929, s. 4.

³²¹ *Cumhuriyet*, 30 Mart 1929, s. 4.

Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda viyolonist ve kompozitör Mehmet Ali Feridun Bey tarafından konser verilmiş, Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda ‘Şairin Kızı’ sahnelenmiştir. Milli Sinemada ‘Sefiller’ gösterime girmiştir.³²²

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda dört perdelik komedi oyunu ‘Kırmızı Fener’ sergilenmiştir.³²³

Kadrga İstanbul Üçüncü Mektebinde eğitim yılının sonlanması sebebiyle müsamere düzenlenmiş, ‘Mevsimler’ ve ‘Deli Çocuk’ operetleri sahnelenmiş, kız öğrenciler çiçek kıyafetleri giyerek İstiklal Harbi zaferini simgelemişlerdir.³²⁴

Beşiktaş Parkı’nın açılışı için gala düzenlenirken, Darülbeyti sanatçılarından Nazım Bey tarafından ‘Karagöz’ sahnelenmiştir.³²⁵

Ferah Sinemasında Cevdet Bey Kumpanyası ve Anastas Bale Heyeti tarafından gösteriler düzenlenirken, Çemberlitaş’ta bulunan bir bahçede ‘Orta Oyunu’ gösterisi sergilenmiştir.³²⁶

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda dört perdelik dram komedi türünde ‘Maskeli Katil’ oyunu sahnelenirken, kanto, dans ve varyete gösterileri sergilenmiştir.³²⁷

Ferah Sinemasında iki perdelik ‘Tufan Ağa’ ve ‘Şaşkın Avukat’ isimli bir perdelik tiyatro oyunu sahnelenmiştir.³²⁸

Darülbeyti sanatçılarından kurulu bir heyetin Karadeniz turnesine çıktığı haberi yapılmış, Eylül sonunda İstanbul’a döneceklerinin akabinde kış temsillerine başlanacağını bilgisi verilmiştir.³²⁹

Tepebaşı Millet Tiyatrosunda üç perdelik ‘Sihirbaz’ oyunu sahnelenmiş, kanto, dans ve varyete gösterileri yapılmıştır.³³⁰

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Reisin Karısı’ oyunu sahnelenmiştir.³³¹

³²² *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1929, s. 4.

³²³ *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1929, s. 4.

³²⁴ ‘3’üncü Mektepte Dünkü Müsamere’, *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1929, s. 2.

³²⁵ *Akşam*, 24 Haziran 1929, s. 7.

³²⁶ *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1929, s. 4.

³²⁷ *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1929, s. 4.

³²⁸ ‘Naşit Bey Gecesi’, *Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1929, s. 5.

³²⁹ ‘Darülbeyti’, *Akşam*, 11 Ağustos 1929, s. 3.

³³⁰ *Cumhuriyet*, 22 Eylül 1929, s. 4.

Millet Tiyatrosunda ‘Silah Arkadaşları’ oyunu sahnelenirken, Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Mary Dugan’ oyunu gösterilmiştir.³³²

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda ‘Kokotlar Mektebi’ sahnelenmiştir.³³³

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda beş perdelik ‘Hırçın Kız’ oyunu sahnelenmiştir.³³⁴

Darüttalim Musiki Heyeti Vezneciler Salonu’nda her pazar akşamı orta oyunu sahnelenirken, her salı akşamı Karagöz gösterisi yapılacağının bilgisi verilmiştir.³³⁵

Fransız Tiyatrosunda kış hazırlıkları tamamlanmış, Fransız Operet Kumpanyası ile açılışın gerçekleştirileceği belirtilmiş, akabinde Paris Palais Royal Tiyatrosu oyuncularından oluşan bir ekip; ‘Mon Cure Chez Les Riches’ ve ‘Mon Rabin Chez Le Cure’ gibi eserlerin sahneneceğinin bilgisi verilmiştir.³³⁶

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Katil’ oyunu sahnelenmiştir.³³⁷

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda ‘Bebeğin Evi’, Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda ‘Sürpik ile Haçik’ ve ‘Aksaraylı Cin Ali’ oyunları izleyicilerin beğenisine sunulmuştur.³³⁸

Fransız Tiyatrosunda Jose Padilla’nın İspanyol heyeti ile şarkılar, klasik danslar ve Arjantin tangolarının yer aldığı gösteriler yapılmış, Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Yumurcak’ oyunu sahnelenmiştir.³³⁹

Musahipzade Celal Bey tarafından kaleme alınan, din istismarcısı bir adamın karısı üzerinde kurduğu tahakküm ve dört duvar arasına hapsedmesinin konu edildiği ‘Kafes Arkasında’ isimli tiyatro eseri,³⁴⁰ Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmeye başlamıştır.³⁴¹

³³¹ *Cumhuriyet*, 9 Teşrinievvel 1929, s. 4.

³³² *Cumhuriyet*, 25 Teşrinievvel 1929, s. 4.

³³³ *Cumhuriyet*, 3 Teşrinisani 1929, s. 4.

³³⁴ *Akşam*, 12 Teşrinisani 1929, s. 4.

³³⁵ *Akşam*, 15 Teşrinisani 1929, s. 9.

³³⁶ ‘Bir Fransız Kumpanyası Geliyor’, *Akşam*, 18 Teşrinisani 1929, s. 5.

³³⁷ *Cumhuriyet*, 20 Teşrinisani 1929, s. 4.

³³⁸ *Cumhuriyet*, 1 Kânunuevvel 1929, s. 4.

³³⁹ *Akşam*, 13 Kânunuevvel 1929, s. 4.

³⁴⁰ Tamer Temel, ‘Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosunda Kadının Değişen Konumu ve Ataerkil Yapının Kırılması’. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(83), 2018, s. 189.

³⁴¹ *Akşam*, 24 Kânunuevvel 1929, s. 4.

Türkiye’de en fazla ilgiye mazhar olan edebi sanat tiyatro olsa da modern gelişmelerden en az faydalanan da yine bu kısım olmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemde her ne kadar tiyatro yazarı sayısında nispeten bir artış yaşansa da yazılan piyeslerin dilinin oyuncuların şive ve bilgisiyle uyumsuzluğu nedeniyle bütünlük sağlanamamıştır. Milli bir tiyatroya duyulan gereksinim, İstanbul Belediyesi himayesinde Darülbeyazıt’ın kuruluşunu sağlamıştır. Dünyadaki çağdaşlarını yakalama gayesi taşıyan topluluk, kuruluşunun ilk yıllarında hedefiyle ilgili kaygılar yaşasa da Muhsin Ertuğrul Bey’in rejisör olarak işe başlamasıyla canlılık kazanmıştır. Bu bağlamda Vedat Nedim tarafından yazılan ve Darülbeyazıt’ın bu yıl içerisinde sahnelediği tek telif oyun olan ‘Kör’, Muhsin Ertuğrul ve Neyyire Hanım’ın oyunculuğuyla birlikte en parlak eser olarak ön plana çıkmıştır. Bunun haricinde ‘Bekârlar’, ‘Yaradan’, ‘Seni Affettim’, ‘Fermanlı Deli Hazretleri’, ‘Hayali Hasta’ ve Tolstoy’un eserinden uyarlanarak dilimize aktarılan ‘Karanlığın Kudreti’ gibi oyunlar sahnelenmiştir.³⁴²

Galatasaray Lisesinde Reşit Bey tarafından dilimize uyarlanmış ‘Mağrurlar’ isimli piyes oynanmıştır.³⁴³ Tepebaşı Tiyatrosunda gerçekleşen keman konserinin ardından, ‘Zor Nikâh’ adlı tiyatro eseri ile gece noktalanmıştır.³⁴⁴

Yaz vakitlerinde sinema izleyici sayısında azalma yaşanırken, Şehzadebaşı bölgesinde yer alan sinemalarda tiyatro, hokkabaz ve incesaz gibi eğlenceler tertip edilerek seyirci çekmeye çalışılmıştır.³⁴⁵

5.2. 1930 Yılı İstanbul’unda Kültür ve Sanat Faaliyetleri

Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazandığı, yerli malı kullanımının ön plana çıktığı 1930 yılı, İstanbul’da gerçekleşen kültürel ve sanatsal faaliyetleri ile dönemin ruhunu yansıtan bir merkez olmuştur. Eğitim reformları, edebiyat ve sanat alanında yenilikler, heykel çalışmaları, mimari projeler, tiyatro ve opera gibi sahne sanatlarındaki gelişmeler, sosyal ve kültürel etkinliklerin zenginliği ile İstanbul, modern Türkiye’nin önemli bir simgesi olmuştur.

³⁴² İbrahim Necmi, ‘Tiyatromuz’, *Muhit Resimli Aylık Aile Mecmuası*, (3), 1929, s. 168-169.

³⁴³ ‘Galatasaray Lisesinde Müsamere’, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1929, s. 2.

³⁴⁴ ‘Gençler Mahfilinin Müsameresi’, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1929, s. 2.

³⁴⁵ ‘Şehzadebaşı Sinemalarında Hediye Veriliyor’, *Akşam*, 18 Mayıs 1929, s. 3.

5.2.1. Eğitim

Türk harflerinin kabulünün ardından kadınlar için yeni bir iş kolu daha açılmış, daktilo satın alan bazı kadınlar resmi daire yakınlarına kurdukları masaları ile erkek meslektaşlarının yanında arzuhalciliğe başlamış, yazı makinesi ile daha hızlı ve düzgün çalışabildikleri için daha fazla tercih edilmişlerdir.³⁴⁶

Darüşşafaka Mektebinde son sınıfların veda eğlencesinde zeybek oyunu ve diğer milli dans gösterileri sergilenmiştir. Mürai piyesinin sahnelendiği etkinlikte bir de konser verilmiştir.³⁴⁷

Öğrencilerin merak ve öğrenme arzularını karşılamak amacıyla öğretmenlerinin de eşliğinde müze gezileri tertip edilirken, güzel havalardan faydalanmaları için Bahriye Orkestrasının eşlik ettiği geziler ve eğlenceler düzenlenmiştir.³⁴⁸

Kız ve erkek Ameli Hayat Mektebi öğrencileri tarafından Tepebaşı Tiyatrosunda önce komedi oyunu sergilenmiş ardından ‘Bir Facia’ isimli tiyatro eseri sahnelenmiştir. Zeybek oyunları gösterilerinin de sergilendiği etkinlikte, öğrencilerden oluşan bir müzik heyetinin konseri verilmiştir.³⁴⁹

Güzel Sanatlar Akademisinde yer alan farklı şubeler kendi aralarında yarışmalar düzenlenmiş, mimari alanda Abdullah Ziya Bey ‘Avrupa Konkurları’ adı verilen müsabakanın kazananı olmuştur. Resim şubesinden Şemsi Ruhi Bey ‘Balıkçılar’ tablosuyla ön plana çıkmıştır. Sabiha Ziya Hanım’ın da iştirak ettiği yarışmaya heykeltıraş bölümünden Celal Bey’ ‘Membain Kadınla İfhamı’ heykeli ile katılmıştır.³⁵⁰

Samatya İstikbal Kadınları Dikiş ve Biçki Mektebinde eğitimini tamamlayarak mezun olan öğrenciler, diplomalarını Maarif Cemiyetinden gelerek yapılan işleri değerlendiren bir öğretmenden almışlardır. Maarif idaresinin takdirini

³⁴⁶ ‘Kadın Arzuhalçiler Çoğaldı’, *Akşam*, 1 Şubat 1930, s. 1.

³⁴⁷ ‘Darüşşafaka’da Parlak Bir Müsamere’, *Cumhuriyet*, 8 Mart 1930, s. 1.

³⁴⁸ ‘Mekteplilerin Tenezzühü’, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1930, s. 2.

³⁴⁹ ‘Ameli Hayat Mektebi Talebesi’, *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1930, s. 1.

³⁵⁰ ‘Avrupa Konkurları’, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1930, s. 1.

kazanan okulda, öğrencilerin yapmış oldukları çalışmaların gösterildiği bir de sergi açılmıştır.³⁵¹

Mühendislik, ticaret ve banka eğitimi için Avrupa'ya gönderilmek üzere Darülfünun'da sınav yapılmış, katılanlar arasından yalnızca üç öğrenci gönderilmek üzere seçilmiştir.³⁵²

Yeni eğitim ve öğretim yılında lise müfredatına iki yabancı dil eğitimi konulmasına karar verilirken; Fransızca, Almanca ve İngilizce arasından belirlenecek derslerin hangileri olacağı, okullardaki öğretmenlerin durumuna göre belirlenecektir.³⁵³

İstanbul Galata'da ilk kez olmak üzere Stenografi kursu açılmış, dersler alanında Uzman Benaroya Bey tarafından verilmeye başlanmıştır.³⁵⁴

1928 yılında Marmara Adası'nda açılan Balıkçılık Mektebinin, enstitü olarak kapsamının genişletilmesine ve bu bağlamda Baltalimanı'nda bulunan Ferit Paşa Yalısı'nın kiralanarak okulun buraya nakline karar verilmiştir. Eski gambotlardan birinin de gerekli araştırmalarda kullanması amacıyla okulun hizmetine sunulması planlanmıştır.³⁵⁵

Yeni eğitim öğretim dönemi başlarken; Fatih, Yeşilköy, Bakırköy ve Nişantaşı'nda yapılan okulların resmi açılışları gerçekleştirilecektir.³⁵⁶

İlkokullara gelen yoğun talep sebebiyle Maarif Müdürü başkanlığında toplanan heyet, imkânı olan okullarda yeni şubelerin açılmasına kanaat getirmişlerdir.³⁵⁷ Bu bağlamda İstanbul Fatih'te yeni inşa edilen ilkokulun açılış merasimi yapılırken, törene Vali Muhittin Bey ve devlet erkânından birçok kişide katılmıştır. Cumhuriyet öncesi İstanbul'unda 196 okul, 1120 öğretmen ve 32 bin öğrenci varken, bu sayı Cumhuriyet ile 365 okul, 1600 öğretmen ve 44 bin öğrenciye yükselmiştir.³⁵⁸

³⁵¹ 'Şehir ve Memleket Haberleri', *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1930, s. 2.

³⁵² 'Avrupa Talebe İmtihanları', *Son Posta*, 1 Ağustos 1930, s. 2.

³⁵³ 'Ecnebi Lisan Dersleri Çoğaldı', *Son Posta*, 8 Ağustos 1930, s. 2.

³⁵⁴ 'Stenografi Dersleri', *Akşam*, 11 Ağustos 1930, s. 7.

³⁵⁵ 'Damat Ferit Yalısı Kiralandı', *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1930, s. 2.

³⁵⁶ 'Tedrisat', *Cumhuriyet*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 2.

³⁵⁷ 'Bazı İlk Mekteplerde Şubeler Açılacak', *Cumhuriyet*, 3 Teşrinievvel 1930, s. 2.

³⁵⁸ 'Çarşamba'da Yeni Bir İlk Mektep Açıldı', *Cumhuriyet*, 3 Teşrinievvel 1930, s. 4.

Millet Mekteplerinin yeni eğitim öğretim yılı merasimle açılmış, İstanbul'un muhtelif semtlerinde yer alan okulların önünde bekleyen halk, harf inkılabını kutlamıştır. İstanbul'da 500 dersane açılırken, kaydolmak için çok sayıda insan müracaat etmiştir. Okulların müsamere salonlarının yeterli gelmemesi sebebiyle dışarıda kalan insanlar için program ikinci defa tekrar edilmiştir.³⁵⁹ Öğrenciler tarafından temsillerin hazırlandığı açılışta eğlenceler de düzenlenirken bütün halk davet edilmiştir.³⁶⁰

Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a gelerek okullara ziyarette bulunmuş, Galatasaray Lisesine ait kütüphane ve müzeyi gezmiş, resim ve matematik derslerine girerek okul ve öğrencilerle ilgili malumat almıştır.³⁶¹

Reisicumhur, İstanbul'da bulunduğu süreçte Darülfünun'u da ihmal etmemiş, fakültelerin durumu, okuyan kız ve erkek öğrencilerin sayısı hakkında bilgi edindikten sonra öğrencilerle birlikte derslere katılmıştır. Okuldan ayrılırken Avrupa'ya eğitime gönderilecek 33 gencin içerisinde, tahsilini tarih üzerine yapacaklarla görüşmek istediğini belirtmiştir. Bu bağlamda Galatasaray Lisesinden Hayri Bey, İstanbul Lisesinden Halil Bey ve bir genci daha Dolmabahçe'de kabul eden Reisicumhur, görecekları eğitim ve araştırılmasını istediği konular üzerinde tavsiyelerde bulunmuştur.³⁶²

5.2.2. Sergi

İstanbul Sanat Mektebinde öğrenciler tarafından imal edilen ürünler, Türk halkının tasarruf mücadelesine katkıda bulunması ve yerli mallarına gösterilen özene katkı sağlaması amacıyla yerli malları pazarında sergilenmeye başlamıştır. Okulda her türden mobilya, tesviye ve demir atölyeleri ürünleri ile motor ve dinamo çalışmaları yapılmaktadır.³⁶³

İkincisi gerçekleştirilecek yerli malları sergisinde teşhir edilecek materyaller için toplama ve düzenleme çalışmaları başlamış, 11 Ağustos'ta etkinliğin açılması

³⁵⁹ 'Millet Mektepleri Dün Merasimle Açıldı', *Cumhuriyet*, 2 Teşrinisani 1930, s. 2.

³⁶⁰ 'Millet Mektepleri', *Cumhuriyet*, 1 Teşrinisani 1930, s. 3.

³⁶¹ 'Reisicumhur Hz.nin Dünkü Ziyaretlere Ait İntiba ve İhtisasları', *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel 1930, s. 4.

³⁶² 'Gazi Hz. Darülfünunda', *Cumhuriyet*, 16 Kânunuevvel 1930, s. 1-2.

³⁶³ 'Sanat Mektebinde', *Cumhuriyet*, 8 Mart 1930, s. 1-2.

planlanmıştır.³⁶⁴ Yerli Mallar Sergisinin açılışı, TBMM Reisi Kazım Paşa tarafından gerçekleştirilmiş, etkinliğe çok sayıda insan katılmıştır. Serginin sorumluluğunu üstlenen İstanbul Mebusu Sürreyya Paşa açılış esnasında bir konuşma yapmış, önceki yıllarda yabancıların kendi sanatlarını Türkiye'ye sattıklarını fakat Türklerinde başarılı kendi sanatını ithal mal ile yarışabilecek seviyede üretebildiğine dikkat çekmiştir. Bunun ispatını isteyen herkesi Galatasaray Lisesinde gerçekleşen sergiye davet etmiştir.³⁶⁵

Güzel Sanatlar Akademisinde öğrencilerin dönem içerisinde yapmış oldukları çalışmaları gösteren bir sergi açılmış, sergide yine öğrenciler tarafından yapılmış büstlerinde yer alacağı belirtilmiştir.³⁶⁶

Selçukhatun Sanat Mektebinde öğrenciler tarafından yapılmış eşyaların sergisi açılmış, dönemin modasını yansıtan kadın tuvaletleri, şapkalar ve el işleri gibi ürünler sergilenmiştir.³⁶⁷

Otomobilini atölye haline getirerek seyyar sanat galerisi olarak kullanan İsviçreli Ressam M. Amiguet, Avrupa şehirlerinde sergiler açmış ve akabinde İstanbul'a gelerek Güzel Sanatlar Akademisinde eserlerini sergilemiştir. 71 adet yağlı boya tablosu ve dünyaca ünlü 24 müzisyenin kara kalem portrelerinin gösterildiği sergi bir hafta boyunca devam etmiştir.³⁶⁸

Güzel Sanatlar Birliğinin 14'üncü resim sergisi İstanbul Mebusu Yusuf Akçura'nın konuşmasıyla açılmış 200'e yakın tablo ve portre sergilenmiştir. Sergide; Namık İsmail Bey'in 'Fantezi Genç Kız' portresi, Sami Bey'in 'Şakayık Günleri' ve 'Yıldız Çiçekleri', Arslanyan Efendi'nin 'Ayasofya Camii', Sabiha Rüştü Hanım'ın natürmort çalışmaları gösterilen eserler arasında yerini almıştır. Sergide resmin yanı sıra; Güzin Hanım'ın deri işleri, Bari Hanım'ın iki büstü ve Rezan Hanım'ın 'Düşünen Kadın' heykeli sergilenmiştir.³⁶⁹

³⁶⁴ 'Yerli Mallar Sergisi', *Akşam*, 16 Temmuz 1930, s. 6.

³⁶⁵ 'Yerli Malları Sergisi Açıldı', *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, s. 3.

³⁶⁶ 'Resim Sergisi', *Akşam*, 20 Kânunusani 1930, s. 3.

³⁶⁷ 'Ders Senesinin Sonu', *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1930, s. 1.

³⁶⁸ 'İsviçreli Bir Ressam Eserlerini Teşhir Ediyor', *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1930, s. 1.

³⁶⁹ 'Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi Açıldı', *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1930, s. 1.

Teşviki Sanayi Hanımlar Bıçkı ve Dikiş Mektebi tarafından, el işçiliği yapılmış eserlerin sergisi yapılmıştır. Divanyolu'nda gerçekleşen sergide bir de çay ziyafeti düzenlenmiştir.³⁷⁰

Çapa'da yer alan Selçuk Kız Sanat Mektebi sergisi, Maarif Emini Muzaffer Bey ve birçok davetlinin katılımıyla açılmıştır. Açılan sergi terzilik ve el işlerinin ne derecede geliştiğinin bir yansıması olurken, okula gelen yabancı uzmanların katılımı ile son moda teknik ve yöntemler tatbik edilmiştir.³⁷¹

Türk Ocağında Halil Mustafa Bey'in fırçasından çıkan 50'ye yakın sulu boya tablosunun teşhir edildiği bir sergi açılmış, etkinlik 15 gün boyunca devam etmiştir.³⁷²

5.2.3. Bayram ve Tören Etkinlikleri

İstanbul'un işgali sırasında, Şehzadebaşı'nda bulunan Kafkas Fırkası Karargâhında görev yapan askerlerimizin, İngilizler tarafından yapılan baskın sonucu şehit edildikleri 16 Mart tarihinde anma merasimi düzenlenmiştir.³⁷³ Eyüp'te gerçekleşen merasim törenine halkın yanı sıra; Halıcıoğlu Lisesi Mızıkası, kolluk kuvvetleri ve öğrenciler katılmıştır. Şehitlerin mezarına çelenk konulmasının ardından resmigeçit töreni düzenlenmiştir.³⁷⁴

Mimar Sinan vefatının 342'nci yılında yâd edilmiş, Güzel Sanatlar Birliği öğrencilerinin hazırladığı bir anma programı yapılmıştır. Süleymaniye Cami arkasında bulunan türbesinde gerçekleşen etkinlikte, hayatı ve eserleri anlatılırken tören bitiminde kabrine çelenk konulmuştur.³⁷⁵

23 Nisan bayramı dolayısıyla çocuklar İstanbul'un dört bir yanında iş başı yapmışlar, Valilikten Belediye Başkanlığına, Polis Müdürlüğünden Maarif Eminliğine yönetim kademelerini devralmışlardır.³⁷⁶ Farklı mekteplerden öğrenciler Fatih'te toplanarak çocuk alayı oluşturmuşlar, Türk Ocağı ve Himaye-i Etfal'in

³⁷⁰ 'Teşviki Sanayi Bıçkı Yurdu Sergisi', *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1930, s. 2.

³⁷¹ 'Selçuk Kız Sanat Mektebi Sergisi Dün Açıldı', *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1930, s. 1.

³⁷² 'Türk Ocağında Resim Sergisi', *Cumhuriyet*, 9 Teşrinisani 1930, s. 2.

³⁷³ '16 Mart Şehitleri Günü', *Akşam*, 17 Mart 1930, s. 1.

³⁷⁴ '16 Mart Şehitlerine Hürmet', *Cumhuriyet*, 17 Mart 1930, s. 1.

³⁷⁵ 'Mimar Sinan İhtifali', *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1930, s. 2.

³⁷⁶ 'Bir Günlük Çocuk Saltanatı', *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1930, s. 1-4.

önünden geçerek köprüyü geçmişlerdir. Geçiş esnasında vapurlar çalmış oldukları düdükleleriyle çocukları selamlamış, ardından Şişhane yokuşundan Taksim'e geçen çocuklar anıtın önüne çiçek bırakmışlardır. Tepebaşı bahçesinde çocuklar için eğlence tertip edilirken, Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından da gün boyu yapılan faaliyetler filme alınmıştır. Şişli Terakki Lisesinde muhtelif eğlencelerin ve sahne sanatlarının yer aldığı bir müsamere verilirken, Tepebaşı Tiyatrosunda bütün öğrenciler için tekrarı yapılmıştır.³⁷⁷

Gülhane Parkı'nda çocuklar için halk oyunları, kukla ve sihirbazlık gösterileri gibi eğlenceler tertip edilmiş, 'Gülbüz Çocuklar Müsabakası' düzenlenmiştir.³⁷⁸ Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'in 'Le Mariage Force' eserinden dilimize uyarladığı 'Zor Nikah'³⁷⁹ isimli tiyatro eseri, Güzel Sanatlar Birliğinde çocuklar için düzenlenen müsamerede sahnelenmiştir. Türk Ocağı tarafından çocuk balosu düzenlenmiş, çocuklar Cazbant eşliğinde dans etmişlerdir.³⁸⁰

Çocuk haftasının dördüncü gününde Türk Ocağında doktorlar tarafından konferanslar verilmiş, akabinde çocuklara özel bir de balo tertip edilmiştir. İstanbul'un yer alan çok sayıda okulda müsamereler düzenlenirken, Şehzadebaşı'nda yer alan Himaye-i Etfal Cemiyeti şubesi çocuklara hediyeler dağıtmıştır.³⁸¹ Çocuk haftasının son gününde Tepebaşı Tiyatrosunda çocuklar için müsamere düzenlenmiş, Feyziati ve Şişli Terakki Liselerinin dans gösterilerinin ardından daha küçük öğrenciler 'Müraki' ve 'Misafirlik' piyeslerini sahnelemiştir.³⁸²

Hıdırellez kutlamaları münasebetiyle halk, İstanbul'da yer alan muhtelif mesirelere giderken, Haliç'te kayıklar kiralananarak eğlenceler düzenlenmiştir.³⁸³

Ferah Tiyatrosunda dans, tiyatro, varyete programlarını içeren müsamere düzenlenmiş, Kurban Bayramı süresince Beyoğlu'nda bulunan Mulen Ruj'da Sabriye Hanım ve varyete heyetiyle birlikte eğlenceler düzenlenmiştir.³⁸⁴

³⁷⁷ '23 Nisan Çocuk Bayramı', *Akşam*, 24 Nisan 1930, s. 1-2.

³⁷⁸ 'Çocuk Bayramı Çok Neşeli Geçti', *Akşam*, 25 Nisan 1930, s. 1.

³⁷⁹ Cihat Çınar Başekim ve Engin Çoruh, 'İstanbul'un İşgali Yıllarında Tıbbiyede Tiyatro'. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6(3), 2016, s. 114.

³⁸⁰ 'Türk Ocağında Verilen Balo', *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1930, s. 4.

³⁸¹ 'Çocuk Haftasının 4'üncü Günü', *Akşam*, 27 Nisan 1930, s. 1.

³⁸² 'Çocuk Haftasının Son Günü', *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1930, s. 1.

³⁸³ 'Bugün Hıdırellez', *Akşam*, 7 Mayıs 1930, s. 1-2.

³⁸⁴ *Akşam*, 8 Mayıs 1930, s. 4.

Kurban Bayramı dolayısıyla İstanbul'un muhtelif mekânlarında eğlenceler düzenlenirken, Taksim Panorama'da Asri Şık Orkestrası konseri, Küçük Çiftlik Park'ta Halk Musikisi Saz Heyeti ve Cazbant konserleri verilmiştir. Bayramın birinci günü Sarayburnu Parkı eğlenceleri başlamış ve İncesaz Topluluğu konserleri gerçekleşmiştir. Bebek'te yer alan Bostan Birahanesinde Alaturka Saz Heyeti konserleri gerçekleşmiştir.³⁸⁵

19 Mayıs İdman Bayramı Taksim Stadyumunda düzenlenen şenlikler ile kutlanmış, jimnastik kıyafetleri giymiş kız ve erkek öğrencilerin hazırlamış olduğu gösteriler sergilenmiştir. İstanbul'un muhtelif okullarından öğrencilerin hazırlamış olduğu bayram kutlaması, 8 bin davetlinin katılımı ile gerçekleşmiştir.³⁸⁶ Üçüncüsü düzenlenen bayram şenliklerinde stadyumda yer bulamayan halk, Taksim meydanına kadar olan yolu doldurarak öğrencilerin giriş ve çıkışları esnasında tezahüratta bulunmuştur.³⁸⁷

Lozan Antlaşması'nın yedinci yılı kutlanırken, Darülfünun Hukuk Fakültesi öğretmen ve öğrencileri tarafından merasim düzenlenmiştir. İstiklal Marşı ile başlayan tören, fakülte başkanı Tahir Bey ve öğrencileri temsilen Şükrü Sait Bey'in nutukları ile devam etmiştir. Yapılan konuşmalarda Türk'ün fikir ve hukuk alanında kazanmış olduğu zaferin, anlam ve önemine dikkat çekilmiştir.³⁸⁸

30 Ağustos Zafer Bayramı, sabahın erken saatlerinde Beyazıt'ta buluşan İstanbullular tarafından sevinç içinde kutlanmıştır. Öğrenciler, askerler, polisler, zabıtarlar ve belediye müfrezesinin dâhil olduğu bir resmigeçit yapılmış, akabinde alay Taksim'e kadar yürümüştür.³⁸⁹ Aynı zamanda Tayyare Bayramı olarak da adlandırılan günde, düzenlenen etkinliklerin gelirlerinin yanı sıra, bazı dükkânlar ve otomobiller de kazançlarını Tayyare Cemiyetine hibe etmişlerdir. Bayram dolayısıyla gerçekleştirilen müsamerelerde elde edilen hasılatlarda yine cemiyete bırakılırken; Kadıköy Hilal Sineması, Taksim Bahçesi, Gülhane Parkı, Galatasaray Lisesi Yerli Mallar Sergisi, Üsküdar ve Büyükkada oyunların sahnelendiği yerler olarak ön plana çıkmıştır.³⁹⁰

³⁸⁵ *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1930, s. 4.

³⁸⁶ 'Jimnastik Şenlikleri Yapıldı', *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1930, s. 1.

³⁸⁷ 'Mekteplerin Jimnastik Şenlikleri', *Akşam*, 24 Mayıs 1930, s. 1-2.

³⁸⁸ 'Darülfünun'da Merasim', *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1930, s. 2.

³⁸⁹ 'Zafer Bayramı', *Akşam*, 31 Ağustos 1930, s. 2.

³⁹⁰ 'Bayram Nasıl Geçti', *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1930, s. 3.

İstanbul'un Kurtuluş Bayramı, Taksim'de yer alan Cumhuriyet Abidesi önünde yapılan resmigeçitle kutlanmış, halktan binlerce kişi kutlamalara katılmıştır. Sultanahmet Meydanı'nda resmigeçit törenine katılacak okullar ve askeri kıta hazır beklerken, yapılan top atışlarının ardından Taksim'e geçilmiştir. İstanbul'un çeşitli semtlerinde akşam için fener alayı tertip edilirken, askeri mızıkalarda halka eşlik etmişlerdir.³⁹¹

Cumhuriyet Bayramı bütün yurttan coşku ile kutlanırken İstanbul Beyazıt'ta resmigeçit töreni yapılmış, ardından Taksim'de yer alan abidenin önüne çelenk bırakılmıştır. Akşam için askeri kıta ve öğrencilerden oluşan bir fener alayı tertip edilirken, Yavuz zırhlısı, üzerinde bulunan projektörleri İstanbul'a yansıtarak ışık gösterisi gerçekleştirmiştir. Nişantaşı Vilayet Konağında Cumhuriyet Balosu düzenlenmiştir. Vali Muhittin Bey'in ev sahipliğini yaptığı etkinliğe, İstanbul ekâbirinden çok sayıda isim katılırken, zeybek dansını yeniden düzenleyen Selim Sırrı (Tarcan) Bey'de davet edilmiştir. Selim Sırrı Bey ve Eşi Azade Hanım'ın oynadığı zeybek dansı, izleyicilerin büyük beğenisini kazanmıştır.³⁹² Yalnızca erkeklerin oynayabileceği bir oyun olarak düşünülen zeybeği yeniden düzenleyen Selim Sırrı Bey, kadınla erkeğin karşılıklı oynayabileceği şekilde çağdaşlaştırarak Atatürk'ün de takdirini kazanmıştır.³⁹³

5.2.4. Değişen Kadın İmajı

Türk Kadınlar Birliğinde kadınların belediye seçimlerine katılımı, seçme ve seçilme hakkı konusunda yaşanan gelişmeler doğrultusunda konferanslar düzenlenmiştir. Yapılan toplantıda kadınların belediye seçimlerinde yapacakları faaliyetler ve görevleri gibi konulara değinilirken, konuşmaların akabinde Cemal Reşit Bey konseri gerçekleşmiştir.³⁹⁴

Türk Kadınlar Birliği kadınlara seçme ve seçilme hakkı sağlamak üzere çıkartılan kanunun, Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa tarafından onaylanacağı gün

³⁹¹ 'Kurtuluş Günümüzü Tesit Ettik', *Cumhuriyet*, 7 Teşrinievvel 1930, s. 1-4.

³⁹² 'İstanbul Bayramların En Büyüğünü Şükranla Sevinçle Kutladı', *Cumhuriyet*, 31 Teşrinievvel 1930, s. 5.

³⁹³ M. Şevki Çapan, 'Selim Sırrı Tarcan'ın Zeybek Oyunu Derleme Çalışmaları'. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, (8), 2002, s. 59-63.

³⁹⁴ 'Kadınlar ve İntihap', *Cumhuriyet*, 31 Mart 1930, s. 2.

için hazırlık yapmışlardır. İstanbul'da yaşayan kadınlar, Darülfünun ve kız mektepleri öğrencilerinin katılımı ile Taksim'de bulunan Gazi abidesine giderek kutlama yapmış ve kadın alayına şehir bandosu eşlik etmiştir.³⁹⁵

Kadınların belediye seçimlerine katılma hakkının kazanımının ardından Cumhuriyet Halk Fırkasına kadın üyelerin katılımı başlamıştır. CHF'nin İstanbul Moda'da bulunan ocağına başvurusunu gerçekleştirerek ilk kadın üyesi olarak kayda geçirilen isim Resmiye Hakkı Şinasi Hanım olmuştur.³⁹⁶

Kadın Birliği tarafından mezkûr kanunla ilgili Sultanahmet'te bulunan meydanda bir miting düzenlenmiş, gösteriye katılanların ekseriyetini erkeklerin oluşturması dikkat çekmiştir. Kadın Birliği Başkanı Latife Bekir Hanım'ın yapmış olduğu konuşma ile başlayan miting, kadınların alay halinde Taksim'e yürüyüşü ile devam etmiştir.³⁹⁷

Kadın Birliği yönetimi, seçme ve seçilme hakkı konularında üyelerini bilgilendirmek, kadınların seçimlere katılım oranlarını artırmak ve teşvik etmek amacıyla konferanslar düzenlemiştir. İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi yabancı dillerin eğitiminin verileceği kurslar açmak üzere çalışmalar yapan birlik, 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı içinde hazırlıklara başlamıştır.³⁹⁸

İstanbul'da ilk kez kadınlarında katıldığı belediye seçimleri başlamış, dört yıl süresince yönetime getirilecek adayların arasında Safiye Hüseyin Hanım ve Nakiye Hanım gibi kadın namzetlerde yerini almıştır.³⁹⁹ Rey kullanımı için verilen iki haftalık sürenin ardından sandıklardaki oylar sayılmış, CHF adayları çoğunluğun oyunu alarak SCF'nin önünde seçimi kazanmıştır. Şehir meclisine seçilen adaylar arasında; Eminönü'nde Rana Sani Yaver Hanım ve Refika Hulusi Behçet Hanım, Beyoğlu'nda Nakiye Hanım ve Fatih'te Latife Bekir Hanım isimleri ön plana çıkmıştır.⁴⁰⁰

³⁹⁵ 'Kadınların Şenlikleri!', *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1930, s. 1.

³⁹⁶ 'Fırkada Kadın Aza Kaydı', *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1930, s. 1.

³⁹⁷ 'Kadınların Mitingi', *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1930, s. 1-2.

³⁹⁸ 'Kadın Birliğinde Belediye İntihabı İçin Faaliyet', *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1930, s. 2.

³⁹⁹ 'İntihabat Bugün Başlıyor', *Cumhuriyet*, 5 Teşrinievvel 1930, s. 1.

⁴⁰⁰ 'İntihabatı Halk Fırkası Kazandı', *Cumhuriyet*, 19 Teşrinievvel 1930, s. 1.

Türkiye'nin ilk kadın hâkimlerinin mezuniyetlerinin ardından atamaları gerçekleştirilmiş, Nezahat Hanım Ankara'ya tayin edilirken Beyhan Hanım İstanbul Asliye Aza Mülazımlığında göreve başlamıştır.⁴⁰¹

Cumhuriyet gazetesi tarafından ikinci defa tertip edilen güzellik yarışması için verilen oylar neticesinde kalan 20 güzel, Beyoğlu Turkuaz Gazinosunda hakem heyeti karşısına çıkmıştır.⁴⁰² Güzelleri seçen hakem heyeti İstanbul'un edebiyat, sanat ve matbuat alemine mensup kişilerden oluşturulmuştur.⁴⁰³ 1930 yılı güzellik kraliçesi olarak Mübeccel Namık Hanım seçilirken, yarışmaya katılan hanımlar kolları açıkta bırakan ve etek uzunluğu bileklerin biraz üzerinde kalan modern elbiseleri tercih etmişlerdir.⁴⁰⁴ (Ek-5)

Paris'te gerçekleşecek Avrupa güzellik yarışmasına katılmak üzere hazırlıklara başlayan Mübeccel Hanım'ın kıyafetleri için, milli iktisada destek ve özendirme amacıyla yerli malları ve mamulâtı kullanılmıştır. Süreyya Paşa Mensucat Fabrikası, Karamürsel Kumaş Fabrikası gibi işletmeler elbise ve tuvalet yapımında kullanılmak üzere yünlü ve ipekli kumaşlar hediye ederek destekte bulunmuşlardır.⁴⁰⁵

1930 yılı Türkiye Güzellik Kraliçesi Mübeccel Namık Hanım 'Mübeccelim Ben' isimli parçayla plak çıkarmıştır.⁴⁰⁶

Türk Kadın Birliği tarafından Turkuazda çay ziyafeti verilirken, güzellik müsabakası üçüncü güzeli Nüşet Hanım davette yerli kumaşlardan yapılan tuvaletleri sergilemiştir.⁴⁰⁷

İstanbul Kasımpaşa'da yaşayan Muammer Hanım, Taksim'de yer alan şoför ve makinist mektebinden birincilikle mezun olmuş, seyrüsefer merkezine taksi şoförlüğü için gerekli olan evrakları almak üzere başvuruda bulunmuştur.⁴⁰⁸ İlerleyen

⁴⁰¹ 'Türkiye'de İlk Kadın Hâkimler', *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1930, s. 3.

⁴⁰² 'Kraliçe Yarın İntihap Edilecek', *Cumhuriyet*, 11 Kânunusani 1930, s. 1.

⁴⁰³ 'Herkes Merak Ediyor: Acaba Kraliçe Kim Olacak', *Cumhuriyet*, 12 Kânunusani 1930, s. 1.

⁴⁰⁴ '1930 Güzellik Kraliçesi: Mübeccel Namık Hanım', *Cumhuriyet*, 13 Kânunusani 1930, s. 1.

⁴⁰⁵ '1930 Kraliçesi', *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani 1930, s. 1-4.

⁴⁰⁶ 'Haberiniz Var mı?', *Akşam*, 7 Haziran 1930, s. 4.

⁴⁰⁷ 'Kadın Birliği Ziyafeti', *Akşam*, 27 Kânunusani 1930, s. 2.

⁴⁰⁸ 'Şoför Hanım', *Akşam*, 7 Kânunusani 1930, s. 1-2.

yıllarda Muammer Hanım, muhtelif dergilerde İstanbul'un belgeli ilk kadın şoförü olarak lanse edilmiştir.⁴⁰⁹

Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın manevi kızlarından biri olan Rukiye Hanım, Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleşen bir törenle Hüsnü Bey ile evlenmiştir. Eğlenceler esnasında yapılan fotoğraf çekiminde, Mustafa Kemal Paşa önüne konulan sandalyeyi boş bırakarak kadınlarla birlikte ayakta poz vermeyi tercih etmiştir.⁴¹⁰ (Ek-6)

Paris'te bir film şirketi tarafından düzenlenecek Uluslararası Ses Yarışması için Cumhuriyet gazetesi bir müsabaka gerçekleştirir. Yarışmanın ilk etabı Ünyon Fransez Salonlarında (Union Française) başlarken, Humeyra Mahmut Hanım Toska Operasının son parçasını okur. Klasik eserlerin de okunduğu müsabakaya katılanların ekseriyeti konservatuvar öğrencileri olurken, İtalyanca, Almanca, İngilizce ve Fransızca parçaları da seslendirmişlerdir.⁴¹¹ Glorya Sinemasında gerçekleşen final kısmının kazananı ve Türkiye Güzel Ses Kraliçesi unvanının sahibi Hudadat Şakir Hanım olur. Uluslararası müsabakaya katılacak olan Kraliçe ve diğer katılımcılar, milli ve klasik eserleri, çekilecek sinema filminde icra ederek mensubu oldukları milletlerin sanat ve faziletlerini yansıtacaklardır. 'Milletler Şarkısı' ismi verilecek sinema filminin gösterimi de yine İstanbul Glorya Sinemasında yapılacaktır.⁴¹² Yarışmanın ardından Ses Kraliçesi Hudadat Şakir Hanım Paris'e hareket etmiş, istasyonda kendisini uğurlamaya gelen kalabalığa en büyük amacının Türk kadınının sesini dünyaya duyurmak olduğunu vurgulamıştır.⁴¹³

Hudadat Şakir Hanım, Fransa'da gerçekleşen ve 15 farklı ulusun yarıştığı uluslararası yarışmada altıncı olmuş, konservatuvar öğretmenlerinden Cemal Reşit Bey'in armonize ettiği 'Ayın On Dördü' isimli parçayı seslendirmiştir.⁴¹⁴

Yunanistanlı genç gazeteci bir kadın kendi kullandığı tayyare ile Atina'dan İstanbul'a gelerek dört günlük süreçte şehri ziyaret etmiş, edebiyat alanında öne

⁴⁰⁹ Mehtap Kaya, 'İdeal, Asri, Züppe Kadın: Erken Cumhuriyet Dönemi Dergilerinde Kadın Algısı'. *History Studies*, 11(3), 2019, 983-1008, s. 1003.

⁴¹⁰ *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1930, s. 1.

⁴¹¹ 'Ses Kraliçeliğine 6 Namzet Ayrıldı', *Cumhuriyet*, 29 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

⁴¹² 'Ses Kraliçesi Müsabakası', *Cumhuriyet*, 1 Kânunuevvel 1930, s. 1-2.

⁴¹³ 'Ses Kraliçesi Hararetli Tezahürat Arasında Dün Paris'e Gitti', *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁴¹⁴ 'Ses Kraliçemizin Muvaffakiyeti', *Cumhuriyet*, 18 Kânunuevvel 1930, s. 4.

ıkan Türk kadınları ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Resimli Ay'a da uğrayan Yunan Gazeteci, derginin başyazarı Sabiha Zekeriya Hanım ile bir araya gelerek kültür alışverişinde bulunmuştur. Toplantının konusunu ekseriyetle kadın hareketleri ve gazetecilik faaliyetleri oluşturmuştur.⁴¹⁵

5.2.5. Kurumsal Faaliyetler

Halk Bilgisi Derneği İstanbul merkezi tarafından konservatuvar binasında toplantı zenlenmiştir. Bir nceki yıl içerisinde Ziya Gökalp'a ait eserlerinin büyük çoğunluğu derneğe kazandırılmış, yeni hazırlanan program neticesinde Türkiye'nin her yerinden halk bilgisine ait eserlerin toplanması ve kültür mirasına kazandırılması için çalışmalar başlatılır.⁴¹⁶

Halk Bilgisi Derneğinden seçilen bir heyet Türk kültür ve sanatına ait eserleri toplamak ve yeniden halka kazandırılmasını sağlamak amacıyla Anadolu'ya geçmiştir. Heyetin başında konservatuvar müdürü Yusuf Ziya Bey yer alırken araştırılacak vilayetler; Gaziantep, şanlıurfa ve Diyarbakır olurken, bölgeye yakınlığı bulunan köyler olarak belirlenmiştir.⁴¹⁷

Halk Bilgisi Derneği Anadolu'ya gönderilen heyetin haricinde İstanbul'un mahalli sanatlarına ait malzemeleri toplamaya başlamış, makine müdahalesi olmadan el işçiliği ile vcoda getirilen eserler dikkate alınmıştır.⁴¹⁸

Halk Bilgisi Derneği kuruluşunun ikinci yılında dernek binasında bir müsamere programı hazırlamıştır. Etkinlikte derneğin Anadolu'da yapmış olduğu çalışmalar neticesindeki kazanımlarıyla, İstanbul halkının daha evvel tesadüf etmemiş olduğu halk oyunları ve şarkıları gösterilecektir.⁴¹⁹

Darülfünun Türkiyat Enstitüsünde toplantı zenleyen Halk Bilgisi Derneği, incelemesi biten eserlerin yayımlanmasına karar vermiştir. Yayınlanacak eserler

⁴¹⁵ 'Tayyare ile İstanbul'a Gelen Yunanlı Gazeteci Kadın', *Resimli Ay*, (8), 1930, s. 32-37.

⁴¹⁶ 'Halk Bilgisi Derneğinde ...', *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1930, s. 1.

⁴¹⁷ 'Halk Bilgisi', *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1930, s. 1-4.

⁴¹⁸ 'Halk Bilgisi', *Son Posta*, 29 Temmuz 1930, s. 2.

⁴¹⁹ 'Halk Bilgisi Derneğinin Sene-i Devriyesi', *Akşam*, 30 Eylül 1930, s. 3.

arasında maniler ve Sinop yöresinde yaşayan halkın itiyatları (alışkanlıkları) yer alacaktır.⁴²⁰

Yeni çıkartılan belediye kanununda büyükşehir belediyelerine; kütüphane, okuma salonu ve şehir müzesi açma zorunluluğu getirilmiş, Şehremaneti İstanbul'da bu amaç doğrultusunda girişimlerde bulunarak çok sayıda kitap alımı yapmıştır. Yapılması planlanan şehir müzesi içinde eser toplanmaya başlamış, kütüphane ve müzenin aynı binada açılmasına karar verilmiştir.⁴²¹

Yeni yayımlanan Hıfzıssıhha kanunu gereğince belediyelere çocuk bakım ve doğum evi açma zorunluluğu getirilmiş, bu kapsamda Beşiktaş ve Üsküdar gibi semtlerde çalışmalar başlatılmıştır. Açılacak evlerde fakir kadınların doğumlarının karşılanması sağlanırken, çalışan anneler içinde çocuklarını bırakabilecekleri bakım evlerinin yapılması planlanmıştır.⁴²²

İnkılap Müzesi için toplamda 25 bin cilt kitap alınırken, bu eserlerin muhafazası ve sergisi için Beyazıt bölgesinde yine müzeye bağlı bir İnkılap Kütüphanesi yapılmasına karar verilmiştir.⁴²³

5.2.6. Yerli Malı ve Milli Tasarruf

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından yerli mallarının kullanımının artırılması amacıyla yerli mallarının teşhir edileceği, iki konferans düzenlenmiştir. Darülfünun konferans salonunda gerçekleşecek etkinliklerde, İstanbul'da yapılan ipek, yün ya da diğer kumaşlar ve yerli malları sergilenecek, kadın terzilerinde bulunacağı ilk konferansın kadınlara özel olacağı belirtilmiştir.⁴²⁴

Ramazan ayının birinci günü bütün camilerde milli iktisat ve tasarruf konularını içeren vaazlar verilmiş, Ayasofya camisinde milli tasarruf hakkında verilen vaaz esnasında çekilmiş bir fotoğraf birinci sayfada yayınlanmıştır.⁴²⁵ (Ek-4)

⁴²⁰ 'Halk Bilgisi Derneğinde İçtima', *Cumhuriyet*, 14 Teşrinisani 1930, s. 2.

⁴²¹ 'Şehir Kütüphanesi', *Akşam*, 22 Haziran 1930, s. 1.

⁴²² 'Bakım Evleri', *Akşam*, 27 Temmuz 1930, s. 3.

⁴²³ 'İnkılap Kütüphanesi', *Son Posta*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 5.

⁴²⁴ 'Milli Tasarruf Cemiyeti Yerli Mallarının Teşhiri İçin İki Büyük İçtima Tertip Ediyor', *Cumhuriyet*, 3 Kânunusani 1930, s. 1.

⁴²⁵ 'Ramazan'ın İlk Günü', *Cumhuriyet*, 1 Şubat 1930, s. 1.

Yerli mallara verilen önemin ve kullanımının artırılması gayesi taşıyan ‘Milli Tasarruf’ temalı konferans ve sergilerden bir tanesi de Galatasaray Lisesinde gerçekleştirilmiştir. Darülfünun öğretmenlerinin konuşmacı olarak katıldığı etkinlikte, çocuklara tasarrufun öğretilmesi amacıyla film gösterimi yapılmıştır.⁴²⁶

Çiçek pazarında satılan meyve fidanlarının geçen seneye oranla daha düşük bir fiyatla satılırken, yeni gümrük tarifesi ile dışarıdan alınan tohumlara yüksek oranda zam yapılmıştır. Yerli malı kullanımının özendirilmesi amacıyla yerli çiçek fidesi ve tohumları ise ucuzlatılmıştır.⁴²⁷

İkincisi yapılan ‘Yerli Malları Sergisi’ filme alınarak, Alkazar Sinemasında ilk gösterimi yapılmıştır. Yerli ürün kullanımının artırılması amacıyla çekilen film Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetine gönderilerek, İstanbul’un ardından tüm yurttan gösterilmesi sağlanacaktır.⁴²⁸

Çarşıkapı’da Kunduracılar Cemiyeti tarafından yerli malı kullanımını artırmak ve özendirmek gayesi doğrultusunda açılan sergiye, Mustafa Kemal ve İsmet Paşalar da ziyarette bulunmuştur. Yerli kunduracılığın durumu ve gelişimiyle ilgili bilgiler alan Reisicumhur, akabinde Maarif Cemiyeti tarafından yaptırılan talebe yurdu binasını ziyaret ederek çocukların ihtiyacını karşılayıp karşılamadığına dair teftişte bulunmuştur.⁴²⁹ Kadın Birliği yaklaşan yılbaşı münasebetiyle beyanat yayınlamış, halkı yerli mallarının teşviki ve tasarruf mücadelesinde birlikte çalışmaları gerektiğini belirtmiştir.⁴³⁰

5.2.7. Sosyal Yaşam ve Aktiviteler

1930 yılı İstanbul’unda balolar yine kültürel etkinlikler arasında dikkat çekerken, ana temaları ise yardım ve yerli malı olmuştur. Bu bağlamda Maksim Bar salonlarında matbuat balosu düzenlenmiş, yerli tütünlerin dağıtıldığı gecede davete iştirak eden hanımların ekseriyetinin yerli kumaştan yapılan tuvaletler giydiği

⁴²⁶ ‘Milli Tasarruf’, *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1930, s. 2.

⁴²⁷ ‘Ağaç Dikiliyor’, *Akşam*, 15 Ocak 1930, s. 3.

⁴²⁸ ‘Yerli Mallar Sergisi Filmi İkmal Edildi’, *Cumhuriyet*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 2.

⁴²⁹ ‘Reisicumhur Hz.nin Dünkü Ziyaretleri’, *Cumhuriyet*, 29 Kânunuevvel 1930, s. 1-2.

⁴³⁰ ‘Kadın Birliğinin Tasarruf Mücadelesi’, *Cumhuriyet*, 29 Kânunuevvel 1930, s. 2.

belirtilmiş, tango müsabakası yapıldığı aktarılmıştır.⁴³¹ Büyükkada'da bulunan yat kulüpte Maarif Cemiyeti tarafından düzenlenen baloya Gazi Mustafa Kemal'de katılırken, etkinliğe şehrin ileri gelenleri, mebuslar ve halktan da birçok kişi davet edilmiştir.⁴³² Büyükkada'da bulunan yat kulübünde Türk Ocağı balosu gerçekleşmiş, Vali Muhittin Bey ve mebuslarda katılım sağlamışlardır.⁴³³ Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından Büyükkada'da bulunan yat kulüpte balo düzenlenmiş, etkinliğe TBMM Reisi Kazım (Özalp) Paşa'nın yanı sıra yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası Başkanı Fethi (Okyar) Bey'de katılım sağlamıştır.⁴³⁴ Kadıköy Fenerbahçe'de bulunan Belvü (Belle Vue) Otelinin bahçesinde gerçekleşen Himaye-i Etfal Cemiyetinin balosu, çeşitli eğlenceler ve danslarla sabahın ilk saatlerine kadar devam etmiştir.⁴³⁵ Maksim'de Tayyare Balosu düzenlenirken, Ressam Cemil Bey tarafından balo süresince resmedilen yapılan yağlı boya eseri Tayyare Cemiyetine armağan edilmiştir.⁴³⁶ Kadıköy Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Moda'da yer alan Bomonti bahçesinde muhtaç durumdaki ailelerin çocukları için toplu sünnet töreni düzenlemiştir. Düğünde çeşitli eğlenceler ve çocuklar için yarışmalar düzenlenirken, cazbant konseri ve varyete gösterileri sahnelenmiştir.⁴³⁷

Edebiyat ve sanat dünyasının hareketlilik kazandığı bu dönemde, çocuklar da unutulmamış erken yaşta sanatla tanışmalarına çalışılmıştır. Güzel Sanatlar Birliğinde gerçekleşen merasimle Şair Abdülhak Hamid'in 80'inci yaşı kutlanırken, birçok sanatçının katıldığı ve edebi sohbetlerin yapıldığı gecede çay ziyafeti verilmiştir.⁴³⁸ Akşam gazetesi çocuklar için ayrılan sayfada bir sanat köşesi oluşturmuş, genç yeteneklerin yapmış olduğu resim ve karikatürleri yayınlamaya başlamıştır. Gönderilen resimler arasında Avrupa'da daha önce yayımlanmış eserlerin kopyası olduğu anlaşılanlar kati suretle reddedilirken, çocukların yaratıcı fikir ve özgünlüklerini ortaya koyarak gerçek birer sanatçı olma yolunda adım atmaları sağlanmaya çalışılmıştır.⁴³⁹

⁴³¹ 'Balomuz Pek Güzel Oldu', *Cumhuriyet*, 25 Kânunusani 1930, s. 1.

⁴³² 'Maarif Balosu', *Akşam*, 19 Temmuz 1930, s. 2.

⁴³³ 'Türk Ocağı Balosu Parlak Oldu', *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1930, s. 2.

⁴³⁴ 'Dün Geceki Balo', *Akşam*, 23 Ağustos 1930, s. 2.

⁴³⁵ 'Himaye-i Etfal Balosu', *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1930, s. 2.

⁴³⁶ 'Tayyare Balosu Neşe İçinde Geçti', *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1930, s. 3.

⁴³⁷ 'Hilaliahmerin Sünnet Düğünü', *Resimli Ay*, (6), 1930, s. 12.

⁴³⁸ 'Dahi Azam 80 Yaşında', *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1930, s. 1-4.

⁴³⁹ 'Küçük Sanatkârlar Köşesi', *Akşam*, 11 Şubat 1930, s. 8.

Gelişen teknolojinin sosyal hayata etkileri gözlemlenirken, önemli değişimlere yol açmıştır. Sesli filmlerin yayınlanmaya başlaması ile İstanbul'da yer alan sinema salonlarında çalışan müzisyenler ve bağlı bulundukları orkestraların iş akitlerine son verilmeye başlanmış, yerleri yeni yaygınlaşmaya başlayan gramofonla doldurulmaya çalışılmıştır.⁴⁴⁰

İstanbul'un gündelik yaşantısına yeni bir eğlence anlayışı katan plajlar, kadın ve erkeğin birlikte yüzdüğü, güneşlendiği ve eğlendiği alanlar olarak modernleşen Türkiye Cumhuriyeti'nin fotoğrafını yansıtması açısından önem arz etmiştir. İstanbul'da denize girmeye başlayan insan sayısında artışta yeni açılan plajların da etkisi olurken, halk ekseriyetle Florya ve Caddebostan plajlarına rağbet göstermeye başlamıştır.⁴⁴¹

5.2.8. Edebiyat

Nazım Hikmet'in 'Sesini Kaybeden Şehir' isimli yeni şiir kitabı İstanbul'da yer alan Remzi Kitaphanesinde yayımlanmıştır.⁴⁴² Türkiye'de ilk defa olmak üzere bir şiir plağa kaydedilmiş, gramofon aracılığıyla dinleyicilerin beğenisine sunulmuştur. Nazım Hikmet'e ait iki eserin kaydedildiği plakta, 'Bahri Hazer' ve 'Salkım Söğüt' isimli şiirleri yer almıştır. Modern teknikler ile yazılan eserde, diyalektik materyalizm temaları şiire yansıtılmıştır.⁴⁴³

Türk Ocağında Dr. Abdullah Cevdet Bey'in anlatımıyla, filozof ve şair Jean Marie Guyau'nun şiirlerinin konu edildiği bir konferans verilmiştir. Akabinde Ludwig van Beethoven'ın eserlerinin çalındığı bir konser gerçekleşirken, etkinliğe bütün halk davet edilmiştir.⁴⁴⁴

5.2.9. Heykel

Bursa'da sergilenmesi planlanan Mustafa Kemal Paşa'nın heykeli için, uzun yıllar Avrupa'da eğitim gören ve Sanayi-i Nefise Mektebi öğretmenlerinden biri olan

⁴⁴⁰ 'Şehrimizde Yeni Bir Buhran', *Akşam*, 17 Mart 1930, s. 5.

⁴⁴¹ 'Dün Plajlarda Çok Kalabalık Vardı', *Akşam*, 13 Temmuz 1930, s. 6.

⁴⁴² *Cumhuriyet*, 19 Teşrinisani 1930, s. 5.

⁴⁴³ 'Nazım Hikmet'in Şiiri', *Resimli Ay*, (6), 1930, s. 21.

⁴⁴⁴ 'Türk Ocağında Konser', *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel 1930, s. 2.

Nijat (Sirel) Bey’e başvurulmuştur. Yapımına başlanan heykel, Paşa’yı üniformalı ve at üzerinde tasvir edecektir.⁴⁴⁵ Heykelin dört metre uzunluğa erişen ve yerli mermerlerden üretilen kaidesi tamamlanmış ön cephesine ise şu sözler yazmaktadır.

*“Bu aziz heykelin önünde duran Türk! Hürmetle eğil. O;
milletini kurtaran, Cumhuriyeti kuran, âleme yeni bir tarih yaratan
Gazi Mustafa Kemal’dir.”*⁴⁴⁶

5.2.10. Konser

Darüttalim Musiki Heyeti Salonunda farklı Türk makamlarına ait çeşitli eserlerin yer aldığı konserler düzenlenmiş; bestenigâr ve kürdilihicazkâr⁴⁴⁷, yegâh ve karcığar⁴⁴⁸, nişaburek ve hüseyin⁴⁴⁹ gibi makamlar sahnelenmiştir.

Fransız Tiyatrosunda Münir Nurettin (Selçuk) konseri gerçekleştirilmiştir.⁴⁵⁰ Makam müziğini batı üslubuyla yoğurarak yeniden yorumlayan Münir Nurettin, müziği modernleştirme çabası içinde olmuştur. Lirik tenor ses aralığında olan Münir Nurettin, 1930 yılında İstiklal’de mezkûr yerde vermiş olduğu konser sırasında frak ceket giymiş, modern bakış açısını temsil ettiğini söyleyerek ayakta sahne almıştır. Sanatçıya konser esnasında; Tanburi Mesut Cemil, Kemani Nubar Tekyay, Kanuni Artaki Candan ve Kemeñçeci Ruşen Kam eşlik etmiştir.⁴⁵¹

İstanbul Şişhane’de bulunan Jale Gazinosunda bayram süresi boyunca Hafız Burhan Bey konseri düzenlenmiştir.⁴⁵²

Fransız Tiyatrosunda Emil Von Sauer tarafından piyano konseri verilmiştir.⁴⁵³

İstanbul Türk Ocağı, Sofya Müzik Akademisi üyelerinden Profesör Andre Ungavari konserine ev sahipliği yapmış, dinletide Beethoven ve Chopin gibi önemli

⁴⁴⁵ ‘Gazi’nin Bursa’daki Heykeli’, *Son Posta*, 2 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁴⁶ ‘Bursa’da Gazi Heykeli’, *Cumhuriyet*, 4 Eylül 1930, s. 2.

⁴⁴⁷ *Akşam*, 9 Şubat 1930, s. 12.

⁴⁴⁸ *Akşam*, 10 Şubat 1930, s. 12.

⁴⁴⁹ *Akşam*, 11 Şubat 1930, s. 12.

⁴⁵⁰ *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1930, s. 6.

⁴⁵¹ Şeyma Ersoy Çak, “Modernleşme Sürecinde Türk Makam Müziği Solist İcracıları ve Münir Nurettin Selçuk”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2017, s. 228-231.

⁴⁵² *Akşam*, 26 Şubat 1930, s. 8.

⁴⁵³ *Cumhuriyet*, 10 Mart 1930, s. 4.

bestekârların eserleri çalınmıştır.⁴⁵⁴ Yine Türk Ocağında konservatuvar öğretmen ve öğrencileri tarafından konser verilmiş, gerçekleşen programın ardından Kaptanzade Ali Rıza Bey tarafından bestelenen modern Türk ‘Romans’ eseri, Macide Hanım ve Avni Bey tarafından seslendirilmiştir.⁴⁵⁵

Fransız Tiyatrosunda Münir Nurettin konseri gerçekleşmiştir.⁴⁵⁶

Şişhane’de yer alan Millet Gazinosunda Kemani Civil Ali Bey’in idaresinde, Udi Selim ve Tanburi Ahmet’in iştiraki ile Hanende Hamiyet Nermin Hanım ve Gazelhan Hüseyin Hüsnü Bey tarafından konser verilmiştir.⁴⁵⁷

Halk Bilgisi Derneği aracılığıyla halk konseri düzenlenmiş, konserde daha önce bir konservatuvar heyeti tarafından Anadolu bölgesinde yapılan çalışmalar neticesinde toplanan şarkılar söylenmiştir.⁴⁵⁸

Gazelhan Hafız Hüseyin ve Kanuni Ahmet Bey’in saz heyeti konseri gerçekleşmiştir.⁴⁵⁹

Avrupa’nın en iyi piyanistleri arasında yerini alabilecek yetenekte olduğu vurgulanan ve M. Adinolfini’nin en iyi öğrencilerinden biri olarak lanse edilen Ömer Refik Bey tarafından Galatasaray Lisesinde konser düzenlenmiştir.⁴⁶⁰

Konservatuvar öğrencileri tarafından Tepebaşı Tiyatrosunda konser verilmiş, etkinlikler orkestra ve koro olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur.⁴⁶¹

Sirkeci’de bulunan Aile Bahçesinde her akşam Kemani Memduh Efendi idaresinde icrada bulunan Asri Musiki Heyeti tarafından konserler gerçekleştirilmiştir.⁴⁶²

Boğaziçi bölgesinde yer alan Altinkum Gazino ve Plajları açılmış, günlük eğlencelerin yanı sıra Caz Orkestrası konserleri verilmiştir.⁴⁶³

⁴⁵⁴ ‘Türk Ocağında’, *Cumhuriyet*, 22 Mart 1930, s. 2.

⁴⁵⁵ ‘Türk Ocağında Konser’, *Cumhuriyet*, 29 Mart 1930, s. 1- 4.

⁴⁵⁶ *Akşam*, 28 Mart 1930, s. 4.

⁴⁵⁷ *Akşam*, 2 Nisan 1930, s. 7.

⁴⁵⁸ ‘Halk Konseri’, *Akşam*, 23 Mayıs 1930, s. 3.

⁴⁵⁹ *Akşam*, 29 Nisan 1930, s. 4.

⁴⁶⁰ ‘Yeni Bir Sanatkârimız’, *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1930, s. 3.

⁴⁶¹ ‘Konservatuvar Talebesinin Konseri’, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1930, s. 2.

⁴⁶² ‘İnce Saz’, *Akşam*, 9 Temmuz 1930, s. 7.

⁴⁶³ *Akşam*, 11 Temmuz 1930, s. 11.

Üsküdar'da bulunan Hale Tiyatrosunda Gazelhan Hafız Hasan ve Hafız Ahmet konserleri gerçekleşmiştir.⁴⁶⁴

Taksim Bahçesinde matinede varyete programı yer alırken, Maksim kışlık bahçesinde büyük 'Music-Hall' programı ile sezon açılışını gerçekleştirecektir.⁴⁶⁵

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Nezihe Hanım'ın konseri gerçekleşmiş, Kemeñçeci Aleko Efendi ve saz heyeti kendisine eşlik etmişlerdir.⁴⁶⁶

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Hafız Burhan Bey konseri gerçekleşirken, Fransız Tiyatrosunda Raşit Rıza Bey ve arkadaşları tarafından 'İki Cambaz' sahnelenmiştir.⁴⁶⁷

Berlin Ali Musiki Mektebi Profesörlerinden Georg Kulenkampf İstanbul'da konser vermiş, kendisine Piyanist Herr Rose eşlik etmiştir. Kulenkampf en büyük izlenimi olarak, Türk milletinin çok kısa sürede yapmış olduğu atılım ve sonucunda modern bir ülke yarattıklarını vurgulamıştır.⁴⁶⁸

Cumhuriyet Gençler Mahfili tarafından Türk Ocağında parlak bir konser verilmiş, piyano, çello ve yan flütten oluşan orkestrayı dinlemeye çok sayıda insan katılmıştır.⁴⁶⁹

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Paris Konservatuvarında eğitim gören Belkıs Hanım'ın konseri gerçekleşirken, dört perdelik 'Kaynana Saltanatı' isimli vodvil sahnelenmiştir.⁴⁷⁰

5.2.11. Mimari

Mimari alanda yaygınlaşmaya başlayan daha geniş pencerelerin tercih edildiği ve taraçaların önem kazandığı kübizm akımının etkileri İstanbul'da da görülür. Güzel Sanatlar öğretmenlerinden Mimar Sırrı Arif Bey'in bu bağlamda Maçka'da inşa ettiği ev yeni akımın güzel örneklerin birini teşkil etmiştir.⁴⁷¹

⁴⁶⁴ *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1930, s. 4.

⁴⁶⁵ *Akşam*, 29 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁶⁶ *Son Posta*, 20 Teşrinievvel 1930, s. 6.

⁴⁶⁷ *Cumhuriyet*, 9 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁴⁶⁸ 'İki Sanatkâr Bizi Nasıl Gördüler', *Cumhuriyet*, 11 Teşrinisani 1930, s. 3.

⁴⁶⁹ 'Gençler Mahfili Bir Konser Verdi', *Cumhuriyet*, 15 Teşrinisani 1930, s. 2.

⁴⁷⁰ *Cumhuriyet*, 22 Kânunuevvel 1930, s. 4.

⁴⁷¹ 'Yeni Mimari', *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1930, s. 5.

İstanbul'un muhtelif noktalarında yapımına başlanan 51 adet okulun inşasında son aşamaya gelirken, Fatih'e yapılmakta olan ilkokul tamamlanmış, her türden modern teçhizatla donatılan mimari bir eser meydana getirilmiştir.⁴⁷²

Topkapı Sarayı'nın harem bölümü, gerek içerisinde yer alan sanat eserleri gerekse dönem mimarisini yansıtmaları açısından taşıdığı önemle halkın ziyaretine açılmıştır.⁴⁷³

1930 yılı lise ve orta dereceli okullara başvuru sayıları geçen yıllara göre çok daha fazla artmış olduğundan, okullar hazırlıklarına erken başlamak zorunda kalmış ve yeni okullar açılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Aksaray'da orta mektep, Cağaloğlu'nda ise lise açılmasına karar verilmiş, binaları ahşap olan okullarında taş binalara nakli gerçekleştirilmiştir.⁴⁷⁴ İstanbul'un çeşitli semtlerinde 40 kadar ilkokul yapılırken, binaların tamamı ile modern mimari yapılmasına özen gösterilmektedir.⁴⁷⁵

İstanbul Belediyesi tarafından Cerrahpaşa Hastanesinin yan tarafına 200 yataklı modern bir mimari inşa edilen Verem Hastanesi yapılırken, dâhili kısımlarda döneminin en yeni ekipmanlarıyla donatılmıştır.⁴⁷⁶ Daha önceki yıllarda yalnızca erkek hastaların bakıldığı Cerrahpaşa'da, yeni açılan kısım ile birlikte kadın hastalara da bakılmaya başlanmıştır.⁴⁷⁷

Pertevniyal Valide Sultan Vakfı tarafından Aksaray'da yaptırılan Pertevniyal Lisesinin açılışı gerçekleştirilmiştir. Mimarisi kübik üslupla yapılan binanın pencereleri tavana daha yakın konumlandırılmıştır. Okulun planları ise Mühendis Mektebi Müdürü Fikri Bey tarafından yapılmıştır.⁴⁷⁸

5.2.12. Opera

İstanbul'da opera cemiyeti kurulmuş, heyetin başkanlığına Mahmut Ragıp Bey getirilmiştir. Cemiyet yurtdışında sahnelenmiş önemli operaların tercümesini

⁴⁷² 'Fatih'te Yeni Bir İlk Mektep', *Cumhuriyet*, 13 Mart 1930, s. 1.

⁴⁷³ 'Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi', *Akşam*, 11 Nisan 1930, s. 6.

⁴⁷⁴ 'Yeni Mektepler', *Akşam*, 28 Temmuz 1930, s. 3.

⁴⁷⁵ '40 İlk Mektep', *Son Posta*, 30 Temmuz 1930, s. 2.

⁴⁷⁶ 'Verem Hastanesi', *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1930, s. 1-2.

⁴⁷⁷ 'Hastane', *Akşam*, 11 Eylül 1930, s. 3.

⁴⁷⁸ 'Yeni Asri Bir Mektep', *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1930, s. 4.

yaparak dilimize kazandırmak üzere çalışmalara başlamıştır. Sahne yönetiminin başına konservatuvar öğretmenlerinden M. Tulariko getirilirken, koro şefliğine de yine konservatuvar öğretmenlerinden M. Bravudur tayin edilmiştir.⁴⁷⁹

Üsküdar'da bulunan Hale Tiyatrosunda Gogol'ün Müfettişler eserinden esinlenen ve librettosu Ermeni yazar Hoseb Yazıcıhan'a ait üç perdelik 'Arif'in Hilesi'⁴⁸⁰ isimli operet sahnelenmiştir.⁴⁸¹

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit Bey temsilleri ve Karakaş Efendi'nin rejisörlüğünü üstlendiği dört perdelik dram 'Deniz Korsanları', Ferah Tiyatrosunda 'Aşk ve Kumar' opereti sahnelenmiştir.⁴⁸²

Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosunda Sahir Opereti tarafından 'Kadın Fahri', Rıfkı Bey ve kumpanyası aracılığıyla 'Kayseri Bülbülleri' sahnelenmiştir.⁴⁸³

Fransız Tiyatrosunda kuklalardan oluşan Piccoli Tiyatrosu tarafından 'Le Barbier de Seville' isimli opera sahnelenmiştir.⁴⁸⁴

5.2.13. Sinema

Elhamra Sinemasında 'Aşk Geceleri', Üsküdar Hale Sinemasında 'Beyaz Gözler' Opera Sinemasında 'İntikam', Melek Sinemasında 'Meşum Fahişe', Kadıköy Süreyya Paşa Sinemasında 'Çareviç' filmleri gösterime girmiştir. Mulen Ruj Gazinosunda balo tertip edilirken, Ferah Sinemasında 'Cazband Kraliçesi' filmi vizyona girmiştir.⁴⁸⁵

Asri Sinemada 'Zoraki Korsan', Elhamra Sinemasında 'Tito Skippa' ve 'Hayal ve Hakikat', Majik Sinemasında 'Benli Kadın', Milli Sinemada 'Hülyalar Limanı', filmleri beyaz perdeye aktarılmıştır.⁴⁸⁶

⁴⁷⁹ 'Şehrimizde Bir Opera Cemiyeti Teşkil Edildi', *Akşam*, 18 Haziran 1930, s. 1.

⁴⁸⁰ Ömer Türkmenoğlu ve Gülay Laçın, 'Osmanlı Döneminden Günümüze Operetler'. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 13(1), 2021, s. 324.

⁴⁸¹ *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1930, s. 4.

⁴⁸² *Cumhuriyet*, 27 Teşrinievvel 1930, s. 4.

⁴⁸³ *Son Posta*, 28 Teşrinievvel 1930, s. 6.

⁴⁸⁴ *Son Posta*, 18 Kânunuevvel 1930, s. 6.

⁴⁸⁵ *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1930, s. 4.

⁴⁸⁶ *Akşam*, 21 Şubat 1930, s. 4.

Hilal Sinemasında ‘Nuh’un Gemisi’, Alemdar Sinemasında ‘Şeyh Abdullah’ ve ‘Kohen ve Kelli Deniz Hamamlarında’, Opera Sinemasında ‘Uçan Donanma’ ve ‘Kraliçenin Gerdanlığı’, Elhamra Sinemasında ‘Seni Sevdım’, Melek Sinemasında ‘Praterde Bir Gece’ ve ‘Çılgın Gençlik’, Majik Sinemasında ‘Hicran’, Etual Sinemasında ‘Bir Yetimin Zaferi’, Asri Sinemasında ‘Halkın Sesi’ gösterime girmiştir.⁴⁸⁷

Şehzadebaşı Hilal Sinemasında ‘Volga-Volga’ filmi gösterime girmiştir.⁴⁸⁸

Opera Sinemasında ‘Afacan’ ve ‘Medeniyet Zevki’, Elhamra Sinemasında ‘Elem Yolcuları’, Majik Sinemasında ‘Yeşil Gözler Güzeli’, Melek Sinemasında ‘Ne Yaman Gece’ isimli filmler gösterime girmiştir.⁴⁸⁹

Majik Sinemasında ‘Singapur Geceleri’, Opera Sinemasında ‘Demir Maske’, Elhamra Sinemasında ‘Yarım Evliler’ ve ‘Çingene Aşkı’ filmleri vizyona girmiştir.⁴⁹⁰

Melek Sinemasında ‘Aşk Geceleri’, Elhamra Sinemasında ‘Günahkâr Melek’, Opera Sinemasında ‘Kolejde Bir Vaka’ filmleri gösterilmiştir.⁴⁹¹

Majik Sinemasında ‘Yeni Mabutlar’, Elhamra Sinemasında ‘Kadınlara İnanmam’, Opera Sinemasında ‘İntikam’, Etuval Sinemasında ‘Kadının Harbe Gidişi’, Ekler Sinemasında ‘Beyaz Kadın’, Şık Sinemasında ‘Stanley Afrika’da’, filmleri gösterime girmiştir.⁴⁹²

Majik Sinemasında ‘Mücrim’, Elhamra Sinemasında ‘Aşk Geceleri’, Opera Sinemasında ‘Buhranlı Geceler’, Ekler Sinemasında ‘Beyaz Kartal’, Şık Sinemasında ‘Kanlı Denizler’, Alkazar Sinemasında ‘Zigeto Asker’ ve ‘Kara Süvarisi’, Fransız Sinemasında ‘Yedi Günahkârlar’ filmleri gösterime girmiştir.⁴⁹³

⁴⁸⁷ *Akşam*, 8 Mart 1930, s. 4.

⁴⁸⁸ *Akşam*, 29 Nisan 1930, s. 4.

⁴⁸⁹ *Akşam*, 8 Mayıs 1930, s. 4.

⁴⁹⁰ *Akşam*, 7 Haziran 1930, s. 4.

⁴⁹¹ *Akşam*, 28 Haziran 1930, s. 4.

⁴⁹² ‘Sinemalarda’, *Son Posta*, 7 Ağustos 1930, s. 7.

⁴⁹³ ‘Sinemalarda’, *Son Posta*, 9 Ağustos 1930, s. 7.

Melek Sinemasında ‘Kurt Şarkısı’, Elhamra Sinemasında ‘Bir Kadın Yalanı’, Alkazar Sinemasında ‘Altın Çılgınlığı’, Opera Sinemasında ‘Evan Jelin’ filmleri gösterime başlamıştır.⁴⁹⁴

Türk Donanmasının en kuvvetli gemisi olan Yavuz Dretnotu Müdafaa-i Milliye Vekâletinin izni ile filme alınmış, Alkazar Sinemasında gösterime girmiştir.⁴⁹⁵ Filmde Yavuz’un ulaştığı son hız ve top atışları gibi kabiliyetleri anlatılmıştır.⁴⁹⁶

Alkazar Sinemasında ‘Kaplan Tarzan’ ve Opera Sinemasında ‘Sokak Kızı’ filmlerinin ilk gösterimi yapılırken, Elhamra Sinemasında ‘Kartal Yavruları’, Melek Sinemasında ‘Muamma’, filmleri beyaz perdeye aktarılmıştır.⁴⁹⁷

Melek Sinemasında ‘Hayat Dalgaları’ ve ‘Yeşil Hayal’, Opera Sinemasında ‘Şefkat’, Elhamra Sinemasında ‘Aşk Valsi’, Asri Sinemasında ‘Kırmızı Dudaklar’ filmleri gösterilmeye başlanmıştır.⁴⁹⁸

Alkazar Sinemasında ‘Bir Fahişenin Hatıratı’, Melek Sinemasında ‘Ebedi Serseri’, Asri Sinemasında ‘Kanlı Sevda’, Elhamra Sinemasında ‘Aşk Valsi’, Hale Sinemasında ‘Küçük Hırsız’,⁴⁹⁹ Opera Sinemasında ‘Hollywood’da Bir İzdivaç’ filmleri gösterime girmiştir.⁵⁰⁰

Elhamra Sinemasında ‘Jazz Kızı’, Melek Sinemasında ‘Aşk Resmi Geçidi’ ve ‘Müttehem Kalkınız’, Opera Sinemasında ‘Yıldırım’, Majik Sinemasında ‘Hacı Murat’, Alkazar Sinemasında ‘Düztaban ve Bastıbacak: Falcı’, filmleri gösterime girmiştir.⁵⁰¹

Majik Sinemasında ‘Sevgilinin Son Sesi’, Melek Sinemasında ‘Mavi Melek’, Elhamra Sinemasında ‘Paris Kralı’, Asri Sinemasında ‘Kargalı Kadın’, Hilal

⁴⁹⁴ *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁹⁵ ‘Yavuz Dretnotu Filme Alındı’, *Son Posta*, 17 Eylül 1930, s. 6.

⁴⁹⁶ ‘Alkazar Sinemasında’, *Akşam* 18 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁹⁷ *Akşam*, 18 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁹⁸ *Akşam*, 29 Eylül 1930, s. 4.

⁴⁹⁹ *Cumhuriyet*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 4.

⁵⁰⁰ *Son Posta*, 9 Teşrinievvel 1930, s. 9.

⁵⁰¹ *Son Posta*, 27 Teşrinievvel 1930, s. 6.

Sinemasında ‘Broadway Melodi’, Hale Sinemasında ‘Bahar Çapkını’ ve ‘İki Kanun Kaçağı’, Süreyya Sinemasında ‘Taçlı Canavar’ filmleri vizyona girmiştir.⁵⁰²

Milli Sinemada ‘Asfalt’, Glorya Sinemasında ‘İmparatorun Yaveri’, Opera Sinemasında ‘Asri Baba’⁵⁰³ Majik Sinemasında ‘Şehvet Kadını’, Etual Sinemasında ‘Leylaklar Açarken’ filmleri vizyona girmiştir.⁵⁰⁴

Ankara’da bulunan Gazi Numune Çiftliğine ait görüntüler ve Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa’nın Amerikalılara hitap ettiği bir film, Foks (Fox) film şirketi tarafından kayda alınmış ve Paşa’nın İstanbul ziyareti sırasında Elhamra Sinemasında gösterimi yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa Elhamra Sinemasında izleyiciler arasındaki yerini alırken, filmde yeni oluşturulan çiftliğin muhtelif kısımları, tesisatı ve meyve bahçelerinin görüntüleri yer almıştır. Müteakiben Paşa’nın konuşmaları yayınlanmış, Amerikalı Büyükelçi tarafından Türk inkılabı ve onun en büyük mimarı olan Gazi Mustafa Kemal’in İngilizce anlatımı yapılmıştır. ‘Garp Cephesinde Sükûnet Var’ ve ‘Serseri Kral’ filmlerini de izleyen Reiscumhur, beğenilerini dile getirmiştir.⁵⁰⁵

Opera Sinemasında ‘Yırtıcı Kuş’, Elhamra Sinemasında ‘Coşkun Belde’, Asri Sinemasında ‘Kızıl Raks’, Kadıköy Süreyya Sinemasında ‘Yarım Evliler’ ve ‘Aşk Valsi’, Glorya Sinemasında ‘Lahuti Rapsodi’, Melek Sinemasında ‘Kırık Kalp’, Etual Sinemasında ‘Pembe Köşkün Esrarı’, Majik Sinemasında ‘Topların Ateşi Altında’ filmleri gösterime girmiştir.⁵⁰⁶

Elhamra Sinemasında ‘Belalar Mübareki’, Asri Sinemasında ‘Gece Batakhane’si’, Glorya Sinemasında ‘Elveda Madrid’, Hilal Sinemasında ‘Kemerde Kadın’, Alemdar Sinemasında ‘Aşk Resmi Geçidi’, Melek Sinemasında ‘Tabiata Âşık’, Ferah Sinemasında ‘Sibiryâ Mahkûmları’ ve ‘Perili Çiftlik’ filmleri gösterime girmiştir.⁵⁰⁷

Alkazar Sinemasında ‘Dünyadan Uzak’, Alemdar Sinemasında ‘Kartal Yuvaları’, Asri Sinemasında ‘Hoca Fazıl’, Etual Sinemasında ‘Broadway Kuklası’,

⁵⁰² *Cumhuriyet*, 9 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁵⁰³ *Cumhuriyet*, 24 Teşrinisani 1930, s. 4.

⁵⁰⁴ *Son Posta*, 24 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁵⁰⁵ ‘Gazi Hz. Sinemadan Çıkarken’, *Cumhuriyet*, 4 Kânunuevvel 1930, s. 1-4.

⁵⁰⁶ *Son Posta*, 15 Kânunuevvel 1930, s. 6.

⁵⁰⁷ *Son Posta*, 18 Kânunuevvel 1930, s. 6.

Elhamra Sinemasında ‘Kadın İsterse’, Glorya Sinemasında ‘Bedavacılar Şahı Milton’, Melek Sinemasında ‘Operada Yangın’, Artistik Sinemasında ‘Paris Damları Altında’ filmleri gösterime girmiştir.⁵⁰⁸

5.2.14. Tiyatro

Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosunda İnkılap Tiyatrosu tarafından ‘Kayseri Asrileri’, Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda beş perdelik ‘Haydutlar’ oyunu sahnelenmiştir.⁵⁰⁹

Fransız Tiyatrosunda ‘Les Marionnettes’, Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda ‘Hayvan, Fikri Yedi’ ve üç perdelik ‘Görücü’ oyunları sahnelenirken, Mullen Ruş Salonunda tango müsabakası yapılmıştır.⁵¹⁰

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda Cevdet Kudret Bey tarafından yazılan ‘Tersine Akan Nehir’ ve ‘Yerli Mallar’ oyunları sahnelenmiştir.⁵¹¹

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Fazilet Kuklası’ oyunu sahnelenirken, Ferah Sinemasında ‘Mezeya Balesi’ gösterisi yapılmıştır.⁵¹²

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda ‘Onlardan Biri’ ve ‘Bir Kitap’ oyunları sahnelenmiştir.⁵¹³

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda İsmail Galip Bey tarafından aktarılan üç perdelik ‘Avukat Zehra Ferit’ komedi oyunu sahnelenmiştir.⁵¹⁴

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda üç perdelik ‘Gölgelerin Yarışı’ ve Piraye Fuat Hanım’ın dilimize çevirdiği bir perdelik ‘Matmazel Yuli’ oyunları sahnelenmiştir.⁵¹⁵

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda İsmail Galip Bey tarafından aktarılan üç perdelik ‘Çam Sakızı’ oyunu sahnelenirken, bir perdelik ‘Karagöz’ gösterisi sunulmuştur.⁵¹⁶

⁵⁰⁸ ‘Tiyatro ve Sinemalar’, *Son Posta*, 31 Kânunuevvel 1930, s. 6.

⁵⁰⁹ *Cumhuriyet*, 6 Kânunusani 1930, s. 4.

⁵¹⁰ *Akşam*, 16 Kânunusani 1930, s. 4.

⁵¹¹ *Cumhuriyet*, 28 Kânunusani 1930, s. 4.

⁵¹² *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1930, s. 4.

⁵¹³ *Akşam*, 21 Şubat 1930, s. 4.

⁵¹⁴ *Akşam*, 8 Mart 1930, s. 4.

⁵¹⁵ *Cumhuriyet*, 12 Mart 1930, s. 4.

Darülbedayi Tepebaşı Tiyatrosunda dört perdelik komedi ‘Evdeki Pazar’ oyunu Bedia Muvahhit ve Vasfî Rıza Bey’in aktarımı ile sahnelenmiştir.⁵¹⁷ Bedia Muvahhit aynı zamanda; ‘Millî Mücadele’ sırasında Türk kadının rolü ve aynı zamanda yaşanan kültürel çatışmaların anlatıldığı, Halide Edip’in romanından uyarlanarak Muhsin Ertuğrul tarafından sinema perdesine aktarılan ‘Ateşten Gömlek’ filminde oynayarak, ilk Türk kadın oyuncularından biri olmuştur.⁵¹⁸

Dümbüllü İsmail Efendi ve kumpanyası tarafından tiyatro oyunu ve akabinde varyete gösterileri sahnelenmiştir.⁵¹⁹

Raşit Rıza Bey, vermiş olduğu üç yıllık aranın ardından Henri Bernstein’in ‘Samson’ isimli eseriyle tiyatroya dönüş yapmış, Fransız Tiyatrosunda sahnelenen oyunda Fatma Dürner Hanım, Zehra Hanım ve Mina Hanım kendisine eşlik etmişlerdir.⁵²⁰

Mulen Ruj Salonunda ‘Orta Oyunu’ sahnelenirken, Taksim Bahçesinde varyete gösterileri ve konser düzenlenmiştir.⁵²¹

Taksim Bahçesinde yaz sahnesi açılmış, Matmazel Magda Weiss’in ilk temsilleri ve varyete gösterileri sahnelenmiştir.⁵²²

Darülbedayi tarafından tiyatro okulu kurulmak üzere Maarif Vekâletinden ödenek alınmış, Tepebaşı Tiyatrosunun üst kısmında hizmet vermek üzere çalışmalar başlatılmıştır. Muhsin Ertuğrul Bey’in girişimleri ile açılacak mektepte lise ve orta dereceli okullardan mezun olanların yanı sıra hali hazırda Darülbedayi kadrosunda yer alan amatör oyuncuların da eğitim alması planlanmıştır.⁵²³

Darülbedayi tarafından ekim ayında açılması planlanan tiyatro okulu için çalışmalar devam ederken, öğrencilere 50 lira maaş verilmesine karar verilmiştir.

⁵¹⁶ *Akşam*, 18 Mart 1930, s. 4.

⁵¹⁷ *Cumhuriyet*, 19 Mart 1930, s. 4.

⁵¹⁸ Yüksel Yıldırım, ‘Tarihsel Süreç İçinde Türk Sinemasında Kadın (1920-1990)’. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 2021, s. 73.

⁵¹⁹ *Akşam*, 29 Nisan 1930, s. 4.

⁵²⁰ ‘Temaşa!’, *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1930, s. 1.

⁵²¹ *Akşam*, 7 Haziran 1930, s. 4.

⁵²² *Akşam*, 28 Haziran 1930, s. 4.

⁵²³ ‘Darülbedayi’nin Yeni Sene Kadrosu’, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1930, s. 3.

Bunun yanı sıra Darülbeyti oyuncularını temsil etmek üzere Yunanistan'a davet edilmiş, hükümet tarafından izin verilen sanatçılar hazırlıklara başlamıştır.⁵²⁴

Anadolu Hisarı Küçük Mesiresinde her hafta cuma günleri olmak üzere, Küçük İsmail Efendi ve kumpanyası tarafından orta oyunu sahnelenmiştir.⁵²⁵

Beşiktaş Park Bahçesinde Dümbüllü İsmail Efendi temsilleri sahnelenirken, tiyatro, bando ve varyete gösterileri sergilenmiştir.⁵²⁶

Üsküdar'da bulunan Hale Tiyatrosunda Dümbüllü İsmail Efendi sahne alırken, Anastas Bale Heyeti tarafından dans gösterileri yapılmıştır.⁵²⁷

'Ferhat ile Şirin' oyunu Anadoluhisarı Küçük Mesiresi'nde Milli Orta Oyunu Heyeti tarafından icra edilmiş, akabinde Victor Haçikyan Hanım dans gösterisi sahnelemiştir.⁵²⁸

İstanbul'da yeni bir tiyatro topluluğu teşkili için çalışmalar yapılmaya başlanmış, kurulacak topluluğun ismi Türk Akademik Tiyatrosu olarak belirlenmiştir. Yeni teşkilat izin işlemleri için hükümete başvuru yaparken, tamamıyla bağımsız ve yüksek sanat programıyla faaliyete geçileceğinin altı çizilmiştir.⁵²⁹

Darülbeyti Tepebaşı Tiyatrosunda dört perdelik 'Topaz' isimli oyun sahnelenirken, eserin tercümesi İ. Galip ve H. Rasim Beyler tarafından yapılmıştır.⁵³⁰

İstanbul Belediyesi Darülbeyti oyuncularını üç perdelik Somerset Maugham'ın 'Muhtar' isimli eserini, A. Muhtar'ın çevirisiyle sahnelemiştir.⁵³¹

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda, Naşit Bey ve Cemal Sahir Bey kumpanyaları 'Çifte Şairler' isimli oyunu sahnelemiş, akabinde dans ve varyete gösterileri yapılmıştır.⁵³² İstanbul Belediyesi Darülbeyti Tiyatrosunda, P.

⁵²⁴ 'Darülbeyti 3 Eylül'de Atina'ya Gidiyor', *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, s. 3.

⁵²⁵ 'Orta Oyunu', *Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1930, s. 4.

⁵²⁶ *Akşam*, 11 Temmuz 1930, s. 11.

⁵²⁷ *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1930, s. 4.

⁵²⁸ 'Ferhat ile Şirin', *Akşam*, 19 Eylül 1930, s. 9.

⁵²⁹ 'Şehrimizde Yeni Bir Tiyatro', *Son Posta*, 28 Eylül 1930, s. 2.

⁵³⁰ *Son Posta*, 2 Teşrinievvel 1930, s. 6.

⁵³¹ *Son Posta*, 9 Teşrinievvel 1930, s. 9.

⁵³² *Cumhuriyet*, 14 Teşrinievvel 1930, s. 4.

Armstrong'un eseri olan ve A. Muhtar tarafından dilimize uyarlanan üç perdelik komedi oyunu 'Cin' sahnelenmiştir.⁵³³

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit ve Komik Şevki Beyler tarafından dört perdelik bir piyes sahnelenmiştir.⁵³⁴

İstanbul Belediyesi Darülbeyti Tiyatrosunda dört perdelik 'Deli', Ferah Tiyatrosunda Cemal Sahir Bey'in aktarımıyla 'Gözyaşlarım' sahnelenirken, Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda beş perdelik dram ve komedi 'Zehirli Çiçek' oyununun ilk gösterimi yapılmıştır.⁵³⁵

Darülbeyti tarafından açılacak Tiyatro Mektebi için seçmeler düzenlenmiş, katılımcılar şive ve telaffuz gibi yetenekleri doğrultusunda okula kabul edilmişlerdir. Başarılı olarak kabul edilen öğrenciler; Semiha Hanım, Sabih, Sami, Ali, Tacettin, Semih ve Nizamettin Bey olurken, kazanan öğrencilere aylık elli liralık ücret bağlanmıştır.⁵³⁶

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit Bey tarafından aktarılan beş perdelik 'Kırmızı Fener', Darülbeyti Tiyatrosunda Henri Bernstein'in üç perdelik 'Melo' oyunu Fikret Adil'in çevirisi ile sahnelenmiştir.⁵³⁷

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit ve Şevki Beylerin aktarımıyla 'Ballı Baba' ve bir perdelik 'Yavrum Komiser' oyunları sahnelenmiştir.⁵³⁸

Musahipzade Celal Bey tarafından yazılan Müftü tiptemesi aracılığıyla din ve devlet işlerinin iç içe geçmesinin eleştirildiği⁵³⁹ üç perdelik 'Bir Kavuk Devrildi' eseri, İstanbul Belediyesi Darülbeyti Tiyatrosunda sahnelenmiştir.⁵⁴⁰

İstanbul Belediyesi Darülbeyti Tiyatrosunda W. Shakespeare'in beş perdelik 'Venedik Taciri' M. Şükrü Bey tercümesi ile sahneye konulmuştur.

⁵³³ *Cumhuriyet*, 15 Teşrinievvel 1930, s. 4.

⁵³⁴ *Son Posta*, 20 Teşrinievvel 1930, s. 6.

⁵³⁵ *Cumhuriyet*, 25 Teşrinievvel 1930, s. 4.

⁵³⁶ 'Tiyatro Mektebi', *Cumhuriyet*, 3 Teşrinisani 1930, s. 2.

⁵³⁷ *Son Posta*, 4 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁵³⁸ *Son Posta*, 9 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁵³⁹ Ezgi Deniz Alpan, 'Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi Türk Oyun Yazarlığında Etik-İdeolojik İdealizasyon'. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 2020, s. 448.

⁵⁴⁰ *Son Posta*, 11 Teşrinisani 1930, s. 6.

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda W. Shakespeare'in 'Othello' ve komedi Naşit Bey temsili 'Cici Beyim' oyunları sahnelenmiştir.⁵⁴¹

Yunanistan'dan İstanbul'a gelen Yunan Tiyatro Topluluğu ilk temsilini Ekler Tiyatrosunda gerçekleştirmiş, 'Romans' isimli piyesi sahnelemiştir. Tiyatro ekibinin başında Paris'te eğitim alan ve Yunanistan'ın en iyi komedyenleri arasında gösterilen Matmazel Aliki bulunmaktadır. Darülbedayi ile ortak bir de oyun hazırlayan Yunan ekibi, Shakespeare'in Othello'sunu yarı Yunanca yarı Türkçe bir komediye çevirerek sahnelemeyi planlamıştır.⁵⁴²

İstanbul Belediyesi Darülbedayi Tiyatrosunda Cevdet Kudret Bey'in kaleminden aktarılan üç perdelik 'Rüya İçinde Rüya' ve İ. Galip Bey'in müellifliğini üstlendiği 'Arzuhalci Mehmet Efendi' komedi oyunu sahnelenmiştir. Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit Bey, Dümbüllü İsmail ve Şevki Bey sahne almış, Suzan Hanım tarafından konser verilmiştir.⁵⁴³

Yaklaşık bir ay süredir İstanbul'da bulunan Yunan Tiyatro Topluluğu, Darülbedayi oyuncularını şerefine Tokatlıyan salonlarında çay ziyafeti vermiştir. Yabancı gazetecilerinde katıldığı etkinlik samimi bir ortamda gerçekleşirken, Yunan heyetinin 23 temsil daha vermesi planlanmıştır.⁵⁴⁴

İstanbul Belediyesi Darülbedayi Tiyatrosunda Reşat Nuri (Güntekin) Bey tarafından Tolstoy'un eserinden tercüme edilen, altı perdelik 'Yaşayan Kadavra' oyunu sahnelenmiştir.⁵⁴⁵

⁵⁴¹ *Son Posta*, 24 Teşrinisani 1930, s. 6.

⁵⁴² 'Sanatkârlar', *Son Posta*, 30 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁵⁴³ *Cumhuriyet*, 15 Kânunuevvel 1930, s. 4.

⁵⁴⁴ 'Yunan Artistleri Tokatlıyan'da Sanatkârlarımız Şerefine Bir Çay Verdiler', *Cumhuriyet*, 21 Kânunuevvel 1930, s. 2.

⁵⁴⁵ 'Tiyatro ve Sinemalar', *Son Posta*, 31 Kânunuevvel 1930, s. 6.

SONUÇ

İkinci Meşrutiyet Dönemi, modernleşme sürecinde atılan adımların önemli bir basamağını oluştururken, özgürlükler konusunda ilerlemeler yaşanmasını sağlamış fakat tam manasıyla baskıcı rejimi sonlandırmayı başaramamıştır. Egemenliğin halka verildiği Cumhuriyet'e geçişte köprü görevi üstlenen II. Meşrutiyet Dönemi, aydınlanma ve batılılaşma çabalarını toplumun daha geniş kesimlerini yayılmasını sağlamıştır. Modernleşme kelimesi bu dönemde daha çok batılılaşma ile paralel bir çizgide ilerlemiş, bozulmaya başlayan kurumların yeniden yapılandırılmasına çalışılmıştır. Meşrutiyet Döneminde gerçekleştirilmeye çalışılan reform çabaları daha çok teorik düzeyde kalırken, somut adımlar Cumhuriyet Döneminde atılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gerçekleşen Cumhuriyet'in ilanı ve ardından gerçekleşen inkılaplar, milli bir kimlik oluşturmak amacıyla dönemin kültür ve sanat politikalarının ana temasını oluşturmak üzere tasarlanmıştır.

Medeniyet ve kültürün ayrılmaz bir bütünü oluşturduğunu vurgulayan Atatürk, bir milletin varlığı ve değerinin ancak ortaya koyacağı uygar eserlerle anlaşılabilceğinin altını çizmiştir. Genç Cumhuriyet'in en büyük hedeflerinden biri genç nesli modern hayatın güncel bilimsel teçhizatı ile yetiştirerek, modernle geleneksel olan arasında köprü kurmak olmuştur.

Atatürk'ün modernleşme anlayışı taklitçiliğe tamamıyla karşı çıkarken, Türk milletinin karakteristik yapısına uygun olan unsurları, toplumun değer yargısını esas alarak benimsemeyi uygun görmüştür. Kültürü Türkiye Cumhuriyeti'nin zemini olarak tanımlayan Atatürk, zeminin de milletin tabiatı olduğunu dile getirmiş, kültürün milli tarihle bir bütün olması gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bu kapsamda milli bir Türk kültür ve sanatı oluşturmak, ona sürekli gelişime açık bir ivme kazandırmak genç Cumhuriyet'in öncelikli gayelerinden biri olmuştur.

Dinin siyaset üzerindeki tahakkümü kaldırılırken, demokratik ve laik bir devletin temelleri atılmıştır. Bütün okullar Milli Eğitim bünyesinde birleştirilirken, bilimsel bilginin ışığında, çağdaşlarıyla eşit düzeyde eğitimlerin yapılması amacıyla enstitüler kurulmuştur. Kılık ve kıyafette yapılan değişimler, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi kanunlarla modern bir devlet olma yolunda hızlı ve keskin adımlar

atılmıştır. Türk kadını edilgen konumundan çıkarak, çağdaş bir ülkenin gerektirdiği şekilde sosyal yaşamın her alanında aktif olarak rol oynamaya başlamıştır.

Yapılan inkılapların ve ülküsünün halka anlatılması ve benimsenmesi için sanatın etkin gücünden faydalanılmıştır. Milli kimlik oluşturma düşüncesi doğrultusunda oluşturulan sanat kurumları ve bünyesinde yer alan sanatçıları ile devlet, bir anlamda sanatın hamiliğini üzerine almıştır. Sanatı kültürlü insan yetiştirmenin en önemli koşulu olarak gören Atatürk, taklitçi ve tercümeçi anlayıştan uzak, Türk kültürünün milli unsurları ile beslenen çağdaş tekniklerle donatılmış bir sanat anlayışı geliştirmiştir. Dogmatik anlayışın getirdiği sınırlayıcı bakış açısını şiddetle reddeden Atatürk, resim ve heykel gibi sanatlara uygulanan sansürün kaldırılmasını sağlamıştır.

1 Kasım 1928 tarihiyle gerçekleşen ‘Harf Devrimi’nin etkileri kültür ve sanatın her alanında kendini gösterirken, okuryazar oranının artması ve edebi eserlerin daha fazla insana ulaştırılması amaçlanmıştır. Harf inkılabının neticelerinden biri de dil reformunu tetikleme olmuştur. Türk milletinin yabancı dile ait unsurların esaretinden kurtarılacak arındırılması gerektiği, Türk dilinin nitelikli ve zengin yapısının yabancı kökenli sözcüklere ihtiyaç duymayacağı görüşü benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin temel yapı taşının kültür olduğunu nitelendiren Atatürk, kültürel değerlerin köklerinin de tarihin içerisinde aranması gerektiği inancı ile hareket etmiştir. Bu kapsamda Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi kurumların oluşturulması sağlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa kendinden önceki dönemlerin aksine belirli bir zümre veya sınıf yerine, yaptığı atılımların halka indirgeyerek modernleşmeyi topyekûn halde uygulamaya çalışmıştır. Verilecek her türden eğitimin çağdaş bilimin ışığında ve herkes tarafından ulaşılabilir olmasını sağlamış, bu görüş doğrultusunda o alanla ilgili önceliği kurumsallaştırmaya vermiştir. Bu bağlamda Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Halkevleri, Millet Mektepleri gibi kurumların yanı sıra söz konusu balıkçılık dahi olsa enstitüler kurularak alanında uzman insanların yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Türk yemeğinin geçirdiği evreler, saray mutfak ve yöresel lezzetlerin günümüze kazandırılması amacıyla, İstanbul Belediyesi Aşçılık Okulu kurulması için komisyon kurulmuştur.

Cumhuriyetin ilanının ardından Türk kadını sosyal hayatın içerisinde daha fazla yer alırken, önce belediye ardından milletvekili seçimleri için seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olması, toplumda derin kültürel etkilere yol açmıştır. Toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda adından söz ettirmeye başlayan Türk kadını, eğitim ve çalışma hayatında daha fazla yer bulmuştur. Uluslararası arenada gerçekleştirilen kadın kongrelerine katılan Türk kadını, gerçekleşen reformların başarılı sonuçlarının aydınlık yüzü olarak diğer milletlerin kadınları tarafından gıpta edilerek izlenmiştir.

Atatürk dönemi kültür ve sanat politikalarının etkileri ülkenin dört bir yanında gözlemlenirken, birçok imparatorluğa ev sahipliği yapmış ve Türkiye'nin kültür başkenti olarak kabul edilen İstanbul'da bu alanda öncülük görevi üstlenen şehirlerden biri olmuştur. 1929-1930 yılları Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli adımların atıldığı bir dönem olurken, İstanbul ev sahipliği yaptığı faaliyetlerle gelişmelerin merkezinde yer almıştır. Latin harflerinin kabulünün ardından Millet Mektepleri açılmış, halkın okuryazarlık oranının artırılması amaçlanmıştır. Kadının sosyal hayatta olduğu gibi eğitim alanında da daha aktif rol alması teşvik edilmiş, yeni dershaneler ve eğitim kurumlarının açılması sağlanmıştır. Sanat ve kültür hayatının canlılık gösterdiği bu dönemde; sergiler, konserler, sinema ve tiyatro gibi faaliyetlerle halkın sanatla buluşması sağlanmıştır. İstanbul'da gerçekleşen sergilerin ekseriyetinin teması yerli malları olurken, iktisadi etkilerinin yanı sıra toplumun kendi kültürel kimliğine olan bağlılığı da artırılmaya çalışılmıştır.

Kadınların toplumsal hayatta daha fazla yer almaları sağlarken, belediye seçimleri için seçme ve seçilme hakkı kazanmaları genç Türkiye Cumhuriyeti'nin değişen kadın imajını yansıtması açısından dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur. İstanbul'da sosyal yaşam ve aktivitelerde gözle görülür bir artış yaşanırken; açılan yeni plajlar, düzenlenen balolar ve çeşitli eğlenceler hızla modernleşen Türkiye'nin yeni yüzü olmuştur. Edebiyat ve müzik alanında da önemli eserler verilmiş, heykel ve opera gibi sanat dallarında yenilikçi çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Sosyal ve kültürel hayatın yanı sıra mimari ve şehir planlamasında önemli projeler gerçekleştirilmiş, modern mimari anlayışı ile okul, hastane ve kamu binaları

inşa edilerek halkın hizmetine sunulmuştur. Yeni açılan okullar, hastaneler ve inşa edilen apartmanlarda dönemin kübik mimarisinin izleri gözlemlenmiştir.

Kültür ve sanat politikalarının halka doğru şekilde aktarılması ve benimsenmesi için Atatürk döneminde de sanatın etkin gücünden yararlanılmış, tiyatro ve sinema eserlerinde kadının toplumdaki konumu, cumhuriyet rejimi, laiklik gibi konulara vurgu yapılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa modern tekniklerle milli kültürün harmanlanarak öz Türk kültür ve sanatının ortaya çıkmasını sağlamaya çalışmıştır. Yabancı kültürlerin etkisinden sıyrılarak geçmişten günümüze gelen hakiki Türk kültür ve sanatına ulaşmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda İstanbul'da yer alan Konservatuvar, Darülfünun ve diğer okulların öğretmen ve öğrencileri tarafından çalışmalar başlatılmış, ülkenin dört bir yanına gidilerek Türk müziği, folkloru, halk masalları gibi öğeler toplanarak kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan çalışmalar Cemal Reşit Rey gibi ünü ülke sınırlarını aşan konservatuvar öğretmenleri tarafından modern tekniklerle düzenlenerek uluslararası yarışmalarda seslendirilmiştir. İstanbul'da yer alan önemli camiler mimarlık öğretmen ve öğrencileri tarafından modern mimari üslupla kullanılmak üzere kayıt altına alınmıştır. Halk Bilgisi Derneği ve Türk Ocağı gibi kurumlar aracılığıyla Türk kültür ve sanatına ait eserler toplanarak halka kazandırılmıştır.

Özetle Atatürk döneminde gerçekleşen kültür ve sanat politikaları, modernleşmeyi batılılaşma ile eş değer görmemiş, Türkün öz kültür ve sanatını kendi bünyesinde ortaya çıkartarak çağdaş, bilimsel metotlarla günümüze uyarlanması için çalışmalar gerçekleştirmiştir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:3, İçtima: 3, Cilt: 17, 20.3.1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, İçtima: 2, Cilt: 17, 26.10.1933.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, İçtima: 4, Cilt: 25, 5.12.1934.

Gazete ve Dergiler

Akşam, 1929.

Cumhuriyet, 1929-1930.

Muhit Resimli Aylık Aile Mecmuası, 1929.

Resimli Ay, 1929-1930.

Son Posta, 1930.

Kitaplar

Aysal, N. ‘Atatürk Dönemi Türk Devrimi’, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Temuçin Faik Ertan (ed.), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2017.

Aysal, N. ve Korkmaz, E. ‘Demokratikleşme Ekseninde Halifeliğin Kaldırılması’, *Atatürk Dönemi Demokratikleşme 1920-1938*, Davud Kapucu(ed.), İksad Yayınevi, Ankara, 2021, 179-210.

Bozdoğan, S. *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Bozkurt, N. *Sanat ve Estetik Kuramları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.

Doğan, O. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XIX-XX Yüzyıl Türkiye Tarihi)*, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2011.

- Elibal, G. *Atatürk ve Resim Heykel*, Kıral Matbaası, İstanbul, 1973.
- Ergin, O. *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- Filmer, C. *Hatıralar Türk Sinemasında 65 Yıl*, Emek Matbaacılık ve İlançılık, İstanbul, 1984.
- Gökberk, M. *Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul, 1997.
- Işık, M. *Atatürk Dinsiz mi?*, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2011.
- İnan, A. *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kalıpçı, İ. G. *Her Yönüyle İnsan Atatürk*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Kocatürk, U. *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.
- Kuzu, A. *Atatürk Din Düşmanı Değildi*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2013.
- Lewis, B. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- Memiş Ş. (vd.). *Basında Mustafa Kemal Atatürk 1912-1938*, Numune Matbaacılık, İstanbul, 2016.
- Mango, A. *Atatürk*, Sabah Kitapları, 2000, İstanbul.
- Tekin, P. 'Yansıma Kültürü Üzerine', *1. Ulusal İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü Lisansüstü Araştırmalar Kongresi*, Füsun Alver(ed.), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2021, 56-70.
- Uluskan, S. B. *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010.
- Yamaner, Ş. *Atatürk Öncesinde ve Sonrasında Kültürel Değişim*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1999.

Makaleler

- Abbasoğulları, G. 'Bazı Mimarî Yapılar ve Tamamlayıcı Öğelerin 16. Yüzyıl Osmanlı Şiirine Yansımaları'. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal*

- Adam, M. 'Ankara'da Kentsel Yaşam'. *Mimarlık Dergisi*, 23(2-3), 1985, 28-30.
- Aktaş, E. ve Özdemir, Y. 'Bütünden Parçaya Halkevleri Şubeleri' *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 2011, 187-204.
- Alpan, E. D. 'Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi Türk Oyun Yazarlığında Etik-İdeolojik İdealizasyon'. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 2020, 442-454.
<https://doi.org/10.21733/ibad.724589>
- Apaydın, C. 'Belgeler Işığında Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme'. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 16(32), 2017, 149-171.
- Arbaç, İ. 'Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Rus-Türk Yakınlaşmasının Sembol Figürü'. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 1(1), 2017, 138-161.
- Arda, Ö. 'Etnografik Belgesel Filmin Kültür Aktarım İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme'. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 5(1), 2020, 50-56.
- Arı, A. 'Tevhidi Tedrisat ve Laik Eğitim'. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 2002, 181-192.
- Arıkan, Z. 'Albert Gabriel (1883-1972)'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2007, 347-352.
- Arseven, T. 'Türk Harf Devriminin Kültürel Temelleri'. *Folklor/Edebiyat*, 23(90), 2017, 163-178. <http://dx.doi.org/10.22559/folklor.1167>
- Aslan, T. 'İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet'e Tesirleri'. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 2008, 345-378.
- Aslanapa, O. 'Atatürk'ün Kültür ve Sanat Faaliyetleri'. *Erdem*, 2(6), 1986, 741-748.
- Atabay, M. 'Cumhuriyet Kültürü'. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(43), 2009, 455-466.
- Avcı, C. 'Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri'. *Akdeniz Üniversitesi Akdeniz İnsanı Bilimler Dergisi*, 3(1), 2013, 43-60.
<http://dx.doi.org/10.13114/MJH/20131650>

- Aycan, M. ve Günday, R. ‘Fransa ve Türkiye’nin Çokkültürlülük Yaklaşımları’. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 2023, 1241-1253. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1369158>
- Aydın, D. U. ‘Cumhuriyet Dönemine Işık Tutan İki Heykeltıraş; Mahir Tomruk ve Ali Nijat Sirel’. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2013, 1-17.
- Aydın, D. U. ‘İnas ve Sanayi-i Nefise Mektebi’nin İlk Kadın Heykeltıraşları’. *Electronic Turkish Studies*, 9(10), 2014, 1125-1139.
- Aydın, D. U. ‘Osmanlı’nın Son Dönemi’nde Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatına Genel Bir Bakış’. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 2013, 1-9.
- Aydın, S. ‘Hükümet Programları Üzerinden Türkiye’nin Mekânsal Stratejilerinin İzini Sürmek’. *Fiscaoeconomia*, 1(2), 2017, 1-37.
- Aysal, N. ve Erbay, H. ‘Türk Sinemasında Millî Mücadele ve Atatürk Dönemi Filmleri’. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 2022, 397-413. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1037466>
- Azılıoğlu, K. ve Yılmaz, M. ‘Toplumsal ve Kültürel Değişimlerin Sanat Eğitime Yansımaları’. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 2021, 443-461. <https://doi.org/10.51725/etad.1034600>
- Babaoğlu, P. ve Akman, Ç. ‘İnsan Hakları Bağlamında Kültürel Mirasın Korunması Açısından Dijital Uygulamaların Kullanımı’. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 2023. 1143-1157. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1333873>
- Bakiner Çekin, A. ve Çalışkan, H. ‘Dil ve Kültür Üzerine’. *Language Teaching and Educational Research*, 3(1), 2020, 163-175. <https://doi.org/10.35207/late.724966>
- Başekim, C. C. ve Çoruh E. ‘İstanbul’un İşgali Yıllarında Tıbbiyede Tiyatro’. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6(3), 2016, 112-116.

- Batur, M. ve Kuyucuk E. 'Mağara Resimlerinden Günümüze Ulaşan Dışavurumcu Sanat'. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 8(2), 2023, 79-87. <https://doi.org/10.22252/ijca.1203085>
- Baydemir, A. ve Önder, S. 'Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939)'. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 2005, 113-135.
- Bayık, M. 'Atatürk'ün Ana Fikrini Verdiği İlk Opera: Öz Soy Destanı'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(52), 2002, 289-299.
- Belenli, T. ve Avaroğulları, A. K. '20. Yüzyılda Türkiye'de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri'. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 2017, 287-310.
- Bozkurt, İ. 'II. Meşrutiyet'i Yeniden Düşünmek'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 2009, 291-296.
- Bingöl, M. ve Maraşlı, M. C. 'Erken Cumhuriyet Dönemi ve Öncesinde Kitle İletişim Alanındaki Yasal Düzenlemeler'. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (64), 2023, 155-176. <https://doi.org/10.47998/ikad.1316899>
- Cezar, M. 'Osman Hamdi Çok Yönlü Bir Kültür ve Sanat Adamıydı'. *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 119, 4-8.
- Çağlayan, T. A. 'Bir Ulusun Doğuşu II: Türkiye'de Sinema Politikası'. *Aydınlanma* 1923, 43(43), 2003, 35-42.
- Çak, Ş. E. 'Modernleşme Sürecinde Türk Makam Müziği Solist İcracıları ve Münir Nurettin Selçuk'. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2017, 224-231. <https://doi.org/10.21733/ibad.2142>
- Çakır, M. ve Karakoç, R. 'Türkiye Cumhuriyeti'nde Parlamentoda Kadın Temsili'. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 2023, 278-293. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1194027>
- Çalışkan, A. 'Ana Çizgileriyle Cumhuriyet Devri Türk Hikâye ve Romanına Teorik Bir Yaklaşım (1923-1939)'. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 2018, 365-485. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13975>

- Çapan, M. Ç. 'Selim Sırrı Tarcan'ın Zeybek Oyunu Derleme Çalışmaları'. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, (8), 2002, 49-68.
- Çelik, A. 'Eğitim Alanında Yapılan İnkılapların Sosyal ve Kültürel Değişime Etkisi'. *Turkish Studies*, 9(4), 2014, 287-301.
- Çelik, D. 'Opera Sanatının Tarihçesi ve Tanzimat'tan Günümüze Opera'. *Premium e-Journal of Social Science (PEJOSS)*, 7(35), 2023, 1300-1310. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10029098>
- Çubukçu, E. 'Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisinde Ulusal Kimlik Arayışı: Ankara'daki Kamu Yapıları'. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (9), 2021, 359-378. <https://doi.org/10.46250/kulturder.902838>
- Dağlı, Ş. Z. 'Atatürk'ün Kültürel Bağlamda Sanata Bakışı ve Modern Türkiye'de Sanatın Olgunlaşması'. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 2015, 179-201.
- Dan, M. 'Culture as a Multi-Level and Multi-Layer Construct'. *Review of International Comparative Management*, 21(2), 2020, 226-240.
- Demirdağ, R. A. 'Musahipzade Celal'in Oyunlarında Moderne Dönüşen Gelenek'. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(2), 2012, 42-52.
- Dere, U. 'Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eski Başkentte Yeni Rejimin İlk Sembolü: Sarayburnu Atatürk Heykeli'. *Atatürk Yolu Dergisi*, (67), 2020, s. 133.
- Doğramacı, E. 'Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını'. *Erdem*, 1(1), 1985, 111-124.
- Dumont, P. 'La Revue " Türk Yurdu " Et Les Musulmans De l'Empire Russe, 1911-1914'. *Cahiers Du Monde Russe Et Soviétique*, 15(3-4), 1974, 315-331. <https://doi.org/10.7413/18258646219>
- Durak, G. 'Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri'. *The Journal of Academic Social Science*, 8(8), 2019, 420-435.
- Dülgerler, O. N. ve Yenice, T. K. 'Türklerde Anıt Mimarisinin Bir Örneği; Konya Atatürk Anıtı, Selçuk Üniversitesi Mühendislik'. *Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 23(1), 2008, 67-78.

- Erdoğan, A. 'Atatürk'ün Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye Tercüme Ettirme, Hutbe ve Ezanı Türkçe Okutma Çalışmaları Hakkında İnceleme'. *Erciyes Akademi*, 35(4), 2021, 1409-1423. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1001362>
- Ergün, S. '1923-1960 Yılları Arasında Türk Tiyatrosu'nda Özel Tiyatro Çalışmaları'. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 30(30), 2009, 59-78.
- Erişti, Ö. C. 'Geç Dönem Osmanlı Resim Sanatında Kadın İmgesinin Temsili'. *Moment Dergisi*, 2(2) 59-79.
- Eski, M. 'Atatürk Cumhuriyet ve Kıyafet Devrimi'. *Erdem*, 11(31), 1998, 57-78.
- Evcin, E. 'Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı'. *Atatürk Yolu Dergisi*, 12(47), 2011, 521-555.
- Farina, H. ve HILL, C. 'Sustainable Pasts, Edible Futures Learning To Craft A Livable World Through Plant-Techne'. *Studi Di Estetica*, 24, 2022, 39-59. <https://doi.org/10.7413/18258646219>
- Firidinoğlu, N. 'Sağanak'. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, (10), 2007, 62-76.
- Genç, C. ve İleri, İ. 'Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Sanatında Milli Kimlik Arayışları'. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*, 5(9), 2022, 163-176.
- Güçtekin, N. 'İsmail Hakki Bey ve Osmanlı Devleti'nde İlk Özel Mûsikî Okulu: Mûsikî-İ Osmanî Mektebi (1910-1920)'. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 2(2), 2014, 1-18.
- Güçtekin, N. 'İlk Türk Mûsikî Cemiyeti: Dârülmûsikî-İ Osmanî Cemiyeti (Mektebi) ve Faaliyetleri (1908-1914)'. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 3(1), 2015, 42-58.
- Günay, D. 'Medeniyet Kavramını Açıklamak İçin Bir Yaklaşım'. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 72, 2020, 76-92.
- Gündüz, C. S. 'II. Meşrutiyet Dönemi Kadın Algısının Sanata Yansıması: Girişimci Kişiliğiyle İlk Türk Kadın Ressam Mihri Rasim'. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 186-193. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1126749>
- Gündüz, O. 'II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Romanında Yeni Açılımlar'. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 2006, 101-164.

- Güneş, F. Ş. 'Platon Sanata Neden Sansür Uyguladı?'. *Dört Öge*, (20), 2021, 71-87.
- Güneş, G. 'Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)'. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 2010, 171-190.
- Güneş, G. 'II. Meşrutiyet Döneminde İzmir'de Tiyatro Yaşamı'. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 18(18), 2005, 151-170.
- Güngör, S. ve Özcan, U. 'Şehir Mimarı Hermann Jansen'in Planlama Anlayışı ve Başkent Ankara'nın İmarı'. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 6(3), 2022, 155-172.
- Gür, F. ve Evren, A. 'Erken Cumhuriyette Siyaset, Propaganda, Sanat ve Ulusun İnşası'. *Sosyoloji Dergisi*, (31-32), 2014-20215, 135-173.
- İmrag, K. 'Şapka İnkılabının Sosyo-Ekonomik Yönleri: Şapka İthalatı, Yerli Üretim ve Halka Yansımaları'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 38(106), 2022, 545-584. <https://doi.org/10.33419/aamd.1195889>
- İpek, İ. 'Sosyolojik Bağlamda Kültür-Dil İlişkisinin Uluslaşma Sürecindeki Etkisi'. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 3(2), 2019, 73-80.
- Kara, H. 'Tek Parti Dönemi Din Politikası (1923-1946)'. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 2017, 111-136. <https://doi.org/10.20875/makusobed.324019>
- Karaca, N. T. 'II. Meşrutiyet Dönemi Türkçenin Sadeleşmesi Tartışmalarında Celal Sahir Erozan'. *İlmi Araştırmalar*, (16), 2003, 55-64.
- Karavelioğlu, M. 'Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Türkiyat Mecmuası'. *Journal of Turkology*, 21(1), 2011, 3-35.
- Koç, R. ve Demirci, R. 'Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Konuyla İlgili Tartışmalar'. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 31-50.

- Kolcu, H. 'Şiirimiz ve Atatürk'ün Dil Devrimi'. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 2008, 150-159.
- Kuçuradi, İ. 'Devrim Kavramı ve Atatürk'ün Kültür Devrimi'. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı), 2006, 1-10.
- Lüleci, Y. 'Erken Cumhuriyet Döneminde Atatürk ve CHP'nin Sinema Politikası'. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (31), 2018, 222-248.
<https://doi.org/10.17829/turcom.499673>
- Marttin, V. 'Cumhuriyet'in İlk Beş Yılında Sosyal Hayat'. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(2), 2017, 70-94.
- Osma, K. 'Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykellerinde Kadın İmgesi'. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 2006, 89-107.
- Önder, M. 'Atatürk ve Müzeler'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6(16), 1989, 63-74.
- Özbadem, E. ve Ertan, M.H. 'Batı Balkan Göçmenlerinin Pandemi Süreci ile Birlikte Değişen Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi'. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 4(2), 2022, 108-114.
- Özcan, M. ve Koçer, G. 'Halkevlerinde Tiyatro Çalışmaları: Konya İli Örneği'. *Turkish Studies*, 15 (1), 2020, 541-571.
- Özçelik, İ. 'Atatürk, Cumhuriyet ve Tarih Şuuru'. *Erdem*, 11(31), 1999, 179-196.
- Özkan, M. 'Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü'. *Journal of Turkology*, 2010, 20, 1-11.
- Özkarakoç, Ö. ve Tükel, D. 'Hüseyin Anka ile Görünenin Ötesindeki Gerçekliğe Uzanan Bir Serüven: Mimar Sinan Heykeli'. *İdil Dergisi*, 2(6), 2013, 47-59.
<https://doi.org/10.7816/idil-02-06-04>

- Özdemir, Y. ve Aktaş, E. 'Halkevleri (1932'den 1951'e)'. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 2011, 235-262.
- Öztoprak, İ. 'Atatürk, Çağdaşlaşma ve Dış Dünyaya Etkileri'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.1*, 1984, 288-299.
- Öztoprak, L. 'Atatürk, Sanat, Sanatçı ve Resim'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(56), 2003, 731-736.
- Özyıldırım, G. 'Anıt Heykel ve Mimarlık: Yavuz Görey' in Burdur Anıtları'. *Akdeniz Sanat*, 15(27), 2020, 39-62. <https://doi.org/10.48069/akdenizsanat.745806>
- Özyiğit, H. 'Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Basında Resim Eleştirisi'. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 2017, 174-196.
- Sarısaman, S. 'Kadın Hakları Bağlamında Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri'. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(100. Yılında Cumhuriyet Özel Sayısı), 2023, 1-14.
- Sarısaman, S. 'Trabzon'un İlk Kadın Milletvekili Seniha Hızal'ın TBMM'deki Faaliyetleri'. *Atatürk Yolu Dergisi*, (67), 2020, 403-427.
- Sayılı, A. 'Atatürk ve Milli Kültürümüz'. *Erdem*, 6(17), 1990, 325-350.
- Saylık, A. 'Hofstede'nin Kültür Boyutları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması; Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması'. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 8(3), 2019, 1860-1881.
- Soysüren, A. H. ve Yıldız, N. 'Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Sinemasının Ulus Devlet Politikalarıyla İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme'. *Karadeniz*, 9(35), 2017, 89-104.
- Sökmen, K. T. 'Geleneksel Türk Müziğinde Şef Kavramı'. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (20), 2022, 113-126. <https://doi.org/10.31722/ejmd.1127321>
- Süslü, A. 'Cumhuriyet Döneminin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları'. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(31), 1995, 21-41.

- Şahin, M. ve Tokdemir, M. A. 'II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler'. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 2011, 851-876.
- Tangün, M. 'Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriye mu?'. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, (17), 2010, 18-47.
- Tarım, R. 'Atatürk ve Türk Dili'. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 2013, 95-103.
- Taştan, Z. 'Atatürk Devri Türk Tarih Tezinin Türk Romanındaki Yansımaları'. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 2004, 112–147.
- Tekin, T. 'Atatürk ve Türk Dilinde Reform'. *Erdem*, 5(12), 1988, 1023-1044.
- Temel, T. 'Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosunda Kadının Değişen Konumu ve Ataerkil Yapının Kırılması'. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(83), 2018, 177-191.
- Temizkan, Ö. 'Bir Toplumsal Hafıza İnşa Unsuru Olarak Ziya Gökalp'in Kültürel Ulusçuluk Yaklaşımı'. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 2022, 103-112.
<https://doi.org/10.55107/turksosbilder.1132408>
- Tezcan, M. 'Kültür Kurumlarımızın Oluşmasında Atatürk'ün Rolü'. *Erdem*, 11(31), 1998, 259-272.
- Tokmak, A. ve Kara, İ. 'İzmir'in Cumhuriyet ile Birlikte Yeniden İnşası ve İzmir Şehir Anıtlarının Cumhuriyet Temsili'. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Cumhuriyet Özel Sayısı), 2023, 433-450.
- Törer, O. 'Hayalet Orkide-Mantar ve Teknoloji-Sanat İlişkisi'. *Journal of Arts*, 2(3), 2019, 151-168.
- Türkmenoğlu, Ö. ve Laçın, G. 'Osmanlı Döneminden Günümüze Operetler'. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 13(1), 2021, 313-333.
<https://doi.org/10.46291/zfw130116>

- Uğurluoğlu, O. ‘Atatürk, Cumhuriyet ve Milletleşme’. *Erdem*, 11(33), 1999, 1013-1028.
- Ulusoy, M. ‘Dr. Rıza Nur’un Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyetleri’. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 2014, 175-181.
- Uzun, H. ‘Erken Cumhuriyet Döneminde Çağdaşlaşma Retoriği ve Egemen Paradigmanın Çağdaş Türk Sanatını İnşası’. *Arteoloji Dergisi*, 1(1), 2022, 1-22.
- Uzunoğlu, M. ‘Kültür-Sanat İlişkisi Bağlamında Cumhuriyetin İlk Yıllarında Özgün Türk Resmi Oluşturma Çabaları’. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 2(10), 2013, 150-169. <https://doi.org/10.7816/idil-02-10-10>
- Ünal, S. ‘Estetik-Sanat-Zanaat Yaklaşımıyla Seramik Sanatı Üzerine Düşünceler’. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 2021, 195-224.
- Van Os, N. A.N.M. ‘Ottoman Muslim and Turkish Women In An İnternational Context’. *European Review*, 13(3), 2005, 459-479. <https://doi.org/10.1017/S1062798705000578>
- Yellice, G. ‘Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)’. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16(24), 2018, 321-368.
- Yerdelen, S. K. ‘Cumhuriyet Dönemi’nde Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Operasının Gelişimine Katkısı’. *Yedi*, 2023, 69-76. <https://doi.org/10.17484/yedi.1332027>
- Yetim, F. ‘II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülüğe Geçite Kapsayıcı Formül:“Millet-i Hâkime” Düşüncesi Ve Etkileri’. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 2008, 71-84.
- Yıldırım, F. ‘Geçmişten Günümüze Türk Müziğinde Toplu İcra Anlayışı Üzerine Bir İnceleme’. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(30), 2011, 129-143.

- Yıldırım, Y. ‘Tarihsel Süreç İçinde Türk Sinemasında Kadın (1920-1990)’. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 2021, 71-85.
- Yılmaz, M. S. ‘Atatürk’ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılabı’. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 2005, 223-232.
- Yılmaz, S. ‘Celal Sahir Erozan ve Falih Rıfkı Atay’ın Kaynaklarda Rastlanmayan Bir Eseri: Yeni Kitap’. *Turkish Studies*, 4 (5), 2010, 1632-1653.
- Yiğit, A. A. ‘Eğitim ve Kültür Açısından Atatürk’ün Getirdiği Modelin Fikrî Temelleri ve Hedefleri’. *Erdem*, 11(33), 1999, 1037-1047.
- ‘Turkish Ladies’ Dance: The Changing East’, *The Ashburton Guardian*, 1 Aralık 1919, s. 5.

EKLER

Ek-1: Resim ‘El İşleri Sergisi’

Cumhuriyet, 26 Şubat 1929, s.1.

Ek-2: Resim ‘Zeybek Oyunu’

Cumhuriyet, 24 Nisan 1929, s. 1.

Ek-3: Resim ‘Kadıköy Kız Orta Mektebi Talebeleri’

Cumhuriyet, 14 Haziran 1929, s. 2.

Ek-4: Resim ‘Ayasofya Camii Milli Tasarruf’

Cumhuriyet, 1 Şubat 1930, s. 1.

Ek-5: Resim ‘Güzellik Yarışması’

Cumhuriyet, 13 Kânunusani 1930, s. 1.

Ek-6: Resim ‘Atatürk’

Cumhuriyet, 28 Haziran 1930, s. 1.